

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

Главни и одговорни уредник:

доц. др Драгана Грујић – *Катедра за библиотекарство и информатику
Филолошкој факултету Универзитета у Београду*

Редакција:

др Богдан Трифуновић – *Градска библиотека
„Владислав Петковић – Дис”, Чачак*
др Нада Арбутина – *Библиотека града Београда*
др Татјана Брзуловић Станисављевић – *Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић”, Београд*
др Драгана Милуновић – *Народна библиотека Србије, Београд*
Оливера Кривошић – *Библиотека Машице српске, Нови Сад*
Бојана Вукотић – *Народна библиотека Србије, Београд*
др сц. Марина Винај – *Књижница Музеја Славоније, Осиек, Хрватска*
доц. др Анна Анђелова – *Универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски”, Софија, Бујарска*
dr. Wooseob Jeong – *School of Library and Information Management,
Emporia State University, Kansas, USA*

Класификација текстова по УДК

Народна библиотека Србије

Први број часописа *Библиотекар* објављен је 1948. године

Часопис Библиотекар излази уз подршку
МИНИСТАРСТВА КУЛТУРЕ И ИНФОРМИСАЊА
Републике Србије

ISSN 0006 – 1816

Библиотекар

часопис за теорију и праксу библиотекарства

Год. LIX св. 1 (2017)

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
Београд, 2017.

САДРЖАЈ

ТЕМА

- Татјана Богојевић:** СТРУЧНОСТ БИБЛИОТЕКАРА И ЊИХОВА
УЛОГА У ПОСРЕДОВАЊУ ИЗМЕЂУ ИНФОРМАЦИЈА И
КОРИСНИКА 9
- Весна Филиповић Петровић:** РОДИТЕЉИ, НАСТАВНИЦИ И
БИБЛИОТЕКАРИ – ПАРТНЕРИ У РАЗВИЈАЊУ ПОТРЕБЕ ЗА
ЧИТАЊЕМ КОД ДЕЦЕ 25

ПРАКСА

- Наташа Васиљевић:** ОБАВЕЗНИ ПРИМЕРАК У
УНИВЕРЗИТЕТСКИМ БИБЛИОТЕКАМА 45
- Елизабета Георгиев:** ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ БИБЛИОТЕКА
ПИРОТСКОГ ОКРУГА 57

ХРОНИКА

- Јелена Цветић:** БИБЛИОТЕКА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
СУБОТИЦА 75
- Татјана Р. Јанковић:** ЗАСТАВИНА БИБЛИОТЕКА – СПЕЦИЈАЛНА
БИБЛИОТЕКА У ПРОМЕНЉИВОМ ОКРУЖЕЊУ 85

ПРИКАЗИ

- Бранка Драгосавац:** КОНФЕРЕНЦИЈА БИБЛИОТЕКАРСКОГ
ДРУШТВА СРБИЈЕ КОРИСНИЦИ БИБЛИОТЕЧКИХ УСЛУГА 101
- Драгана Грујић:** БИБЛИОИНФО: 55 ГОДИНА ОД ПОКРЕТАЊА
НАСТАВЕ БИБЛИОТЕКАРСТВА НА ВИСОКОШКОЛСКОМ
НИВОУ 111
- Мирко Дрманац:** РОМАНСИРАНА ИСТОРИЈА УНИШТЕЊА 117
- Радомир Ивановић:** НАЈНОВИЈИ ДОПРИНОС ПРОУЧАВАЊУ
ИСТОРИЈЕ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА У СРБИЈИ У ПРВИМ
ДВЕМА ДЕЦЕНИЈАМА ХХ ВЕКА 121
- Упутство за ауторе прилога 127**

Тема

Татјана Богојевић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
tatjanabogojevic71@gmail.com

Прегледни чланак
UDK 023-051:025.5
027.54(497.113)

СТРУЧНОСТ БИБЛОТЕКАРА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ И ЊИХОВА УЛОГА У ПОСРЕДОВАЊУ ИЗМЕЂУ ИНФОРМАЦИЈА И КОРИСНИКА

Сажетак: Рад говори о библиотекарима који кроз историју, али и данас, имају педагошку и просветитељску улогу, утичу на свест људи и њихово образовање, као и на креирање нових извора знања. Данас се садржаји и подаци презентују на много нових начина, а улога библиотекара остала је битна у свим тим аспектима. Стога је стручно усавршавање основа за квалитетан рад. У Библиотеци Матице српске, библиотекари су и у далекој прошлости били и стручни радници, и педагози, и веома образовани људи. Данас, уз своје кориснике, библиотекари путују кроз прошлост, листајући старе књиге и часописе, проналазе мноштво значајних података и откривају богатство информација од којих ће неки истраживач можда створити нове публикације. У будућности, када публикације буду одштампане, оне неће бити само извори знања већ и извори за писање нових научних радова. Својим присуством, знањем, креативношћу и сугестијама библиотекари не само да нуде информације, већ посредно утичу и на обликовање садржаја текста, као и на утисак истраживача о библиотеци.

Кључне речи: Библиотека Матице српске, личност библиотекара, стручност, читање, информације, креирање нових публикација.

Читање, књиге и библиотекари

Неоспорно је јединство библиотекара, књига и читања. Трајно и смислено повезане су књиге и култура, култура и библиотеке, библиотеке и знање, знање и библиотекар. Неопходна је и важна улога библиотекара у трагању за информацијама и настојању да утиче на просвећивање и образовање других (у прошлости, у садашњем тренутку, а свакако ће то остати и у будућности), упркос променама које носи ново доба.

О важности књиге писало се и говорило од давнина било да књига доноси добро (попут естетског ужитка или једноставног опуштања, интересантних информација иважних истраживања), било да су многи настрадали управо због читања и љубави према књизи (попут, рецимо, Андрићевог Ђамила). Данас су образовани људи свесни њене важности, а потреба за књигом све је већа. Постоје бројне теорије о томе како је неправедно и нехумано књигу крити од других, о чему се писало на интересантан и духовит начин, али евидентно је да књига утиче на то да сачувамо своје корене, да опстанемо и да трајемо. „Књига је идеално средство за пренос идеја, средство које је прославило реч обезбеђујући јој трајност, преносивост, свеprisутност. Књиге су највернији чувари идентитета, простор рефлексije и мудрости, темељ за учење и разумевање света око нас. Искуство читања књига доводи нас до властитих корена и осветљава најскривеније тајне људске егзистенције.”¹ Васа Стајић, размишљајући о важности књиге, наводио је да су „у књизи љуто проклињани они који би књигу затајили, отуд је књига чак и у тестамент уношена”². Без обзира на то какве књиге и библиотеке постоје, разнолики су људи који у библиотеке одлазе, разнолике су књиге које траже, али је заједничко да свако у књизи трага за нечим „својим”. И управо ту долазимо до тренутка у којем су библиотекар и његова улога, као и професионалност, веома важни.

Не можемо а да не приметимо како непрекидан и убрзан развој мења и токове рада библиотека. На први поглед промене изгледају изузетно крупне, мада суштинска улога остаје иста. Уз традицију која се поштује, библиотекар уносе савремене токове и нове начине рада, остајући доследни свом позиву и крајњој сврси – да помогну другима. Од уређених збирки књига намењених јавном коришћењу, када су се препоручивале књиге за читање, библиотеке данашњице пружају помоћ корисницима у научноистраживачком и стручном раду, па чак и у креирању нових публикација. Професионално усавршавање и потреба за знањем данас је евидентна код сваког озбиљнијег библиотекара. Књига (штампана или дигитална) остаје основно средство преношења информација, а свака нова публикација која настаје, захваљујући нечијем раду у библиотеци, представља извор за неки будући истраживачки рад. Научни рад данас полази од библиографије, а

¹ Жељко Вучковић. „Похвала чуварима идентитета”. *Књига и реч – храна духа: зборник радова са сјучној скуја одржаној у манастиру Велика Ремета 11. јуна 2013. године* (Ириг: Српска читаоница; Велика Ремета: Манастир Велика Ремета, 2013), 5.

² Васа Стајић. *Књига и читање* (Нови Сад: Матица српска, 1924), 6.

неретко се завршава библиографијом увећаном за једно или више дела, што представља наше право богатство.

Ако зађемо у далеку прошлост, крочимо мало у свет библиотекарства који се одвија у нашој првој и најстаријој националној библиотеци, Библиотеци Матице српске (БМС), открићемо да су њени библиотекари одувек били и стручни радници, и педагози, и људи који заиста доприносе образовању и истраживању. Остали су, свакако, такви и данас.

Историјски преглед

Библиотека Матице српске основана је 1826. у Пешти, али почетак јавног рада везује се за 14. август 1838. када је званично заведено следеће: „Опредељено јест Библиотеку и то јавну МС именујему завести у коју ће сваки најпаче Славјанин буди кога наречија и колена син био свободан приступ имати и књиге читати моћи; потоме налаже се секретару да у сојузу с други М. Чиновника и библиотекара М. Дужности напише и за одобреније предложи.”³ Дакле, потреба за читаоцима и читањем у БМС јавила се веома рано. Међутим, прошло је доста времена док се млади интелектуалци, жељни знања и науке, нису изборили за такав статус.

Прва молба да се отвори читаоница за студенте званично је предата 16. децембра 1841, а одлучено је било да се отвори на Св. Саву. Како то није било урађено, пештански студенти поново су упутили молбу: „Повторително прочитано је прошеније учеће се у овдашњем Всеучилишту младеж српске, која моли, да би јој се дозволило, Библиотеком Содружества ползовати се – на које Содружество ово определително закљученије своје до пришествија високород. гдна Председатеља [Саве Текелије] је оставило било.”⁴ Свака новина у БМС била је усмерена ка томе да се олакша и омогући рад корисницима и библиотекарима. Под руководством Јована Суботића била је стручно уређена (1842–1843), па је њено коришћење постало једноставније. Неколико година касније поново је званично заведен предлог (5. јануара 1846) о отварању читаонице БМС, а „Г. секретар Павловић позваће месног пароха да после божест. службе освештаније воде у великој

³ *Грађа за историју Библиотеке Матице српске. Књ. I, 1830–1864.* Грађу припремили Иванка Веселинов и Лазар Чурчић (Нови Сад: Матица српска, 1964), 8–9.

⁴ Исто, 19.

сали изврши”,⁵ осврнувши се на одлуку донету још под председништвом Саве Текелије (23. јула 1842) да се уреди соба за читаоницу у оквиру Библиотеке. У фусноти истог текста се наводи да је у априлу 1844. Тома Теодоровић предлагао да се читаоница украси сликама, што указује на то да је ипакрадила и да су студенти долазили. Податак да је од марта 1847. читаоница коришћена за састанке пештанских студената ради неговања народности, под надзором библиотекара, говори о још једној значајној улози наше професије. Српска школска омладина из Пеште упутила је захтев за свакодневно коришћење књига Матичине и Текелијине библиотеке. Као разлоге свог захтева (послатог 20. новембра 1857) наводе да се у споменутиим библиотекама налази велико благо неопходно за њихово образовање, као и основни циљ Матице српске – да распростире и развија књижевност. Корене идеје да су библиотеке места где се људи упознају и размењују искуства и знање можемо пронаћи већ у том периоду.

Јован Ђорђевић, секретар Матице српске (1857–1859), осим што је први предложио концепцију националне библиотеке и залагао се да се сакупљају све српске књиге и периодичне публикације, предложио је да се у Текелијануму заснује универзитетска библиотека. Године 1869. Главна скупштина одобрила је пресељење библиотеке Текелијанума у Нови Сад како би се што пре предала јавности, наводећи „од какве су велике потребе сваком књижевнику библиотеке, без којих се тако рећи једва снаћи може...”⁶ Према подацима из 1874. године, из Извештаја о Библиотеци⁷ уочавамо да су дела била пописана по наслову, аутору, преводиоцу (прерадиоцу), години издања, месту издања, формату, празним листовима, странама, сликама, картонима, цртежима итд. што је тадашњим библиотекарима олакшавало рад, а књиге за читање могли су добити чланови Књижевног одељења, чланови Матице српске, књижевници и професори.

Значајан је податак о конкурсу за место библиотекара из 1899. године, јер приказује и радно место библиотекара. Од архивара – регистратора – библиотекара Матице српске тражило се „потпуно знање српског, мађарског и немачког језика и вештина у раду, која је са његовом вишеструком службом у свези. Молиоци с академијским образовањем имају првенство. Ко жели то место тражити ваља да приложи на молбеници својој све нужне

⁵ Исто, 59.

⁶ *Грађа за историју Библиотеке Матице српске. Књ. II/1, 1864–1892.* Грађу припремиле Јелена Николић и Ирина Троицки (Нови Сад: Матица српска, 1965), 77.

⁷ Исто, 109.

исправе и доказе о свршеним наукама, о моралном и политичком владању свом и о способностима за вршење тих дужности”.⁸

Пишући о читању у БМС, Љубица Бошковић наводи интересантне податке који се односе на крај 19. века, када су запослени као узор пословања имали Књижницу Британског музеја у Лондону и Императорску публичну књижницу у Петрограду, знајући да ће тако постати јак просветни фактор и остварити своју културну мисију. Знали су да ће добро уређеном књижницом остварити у целини своју културну мисију ради које је и основана.⁹ Историчар Јован Радонић, библиотекар (1899–1905), написао је Предлог правила о раду БМС и упутио га Управном одбору.¹⁰ У 58 тачака детаљно је описао све предлоге, а у вези са задацима Библиотеке навео да њу могу користити чланови Књижевног одељења и чланови Матице српске како би имали помоћ у научним и литерарним студијама, као и у циљу стицања знања и општег образовања. Осим њих, Књижницу су користили научници са стране и ученици великих и средњих школа. Говорећи о библиотекарицима, сматрао је да су одговорни у сваком смислу, да морају чувати библиотеку од сваке штете (влаге, ватре, инсеката), одржавати је чистом, водити рачуна да публикације имају печат на насловној страни, да књиге од вредности морају да се увезу и да је улаз у Библиотеку допуштен само у пратњи библиотекара. Као дужности библиотекара навео је да мора водити преписку са страним ученим корпорацијама и часописима ради набавке и размене књига, брижљиво проучавати каталоге књижарница и антиквара, водити списак непотпуних дела и журнала, сваког посетиоца уљудно примити и помоћи било проналажењем књига било неким саветом. Постојала је и посебна свеска где би посетиоци бележили коју књигу би желели да библиотекар набави.

Забележено је и да су бугарски ученици, приправници из Ђустендила (њих 30), посетили просторије Матичине Библиотеке 16. (29) маја 1900. са својих 10 наставника.¹¹ Од тог момента, када је то била реткост, до дана-

⁸ Грађа за историју Библиотеке Матице српске. Књ. II/2, 1892–1899. Грађу припремиле Јелена Николић и Ирина Троицки (Нови Сад: Матица српска, 1965), 495.

⁹ Љубица Бошковић. „Читаоци и читање у Библиотеци Матице српске”. *Годишњак Библиотеке Матице српске* (1998), 202.

¹⁰ Правила је написао 11. новембра 1899, а она садрже: 1. Опредељење и задаће Матичине Библиотеке; 2. Руковање Библиотеком; 3. Уређење Библиотеке; 4. Прираштај и умножавање Библиотеке; 5. Јавна употребна Библиотеке. Више о правилима у: *Грађа за историју Библиотеке Матице српске: 1899–1918*, књ. III. Грађу припремиле Стана Ристић и Марија Чурчић (Нови Сад: Матица српска, 1966), 39–46.

¹¹ Исто, 57.

шњег дана, када су посете готово свакодневне, много људи посетило је БМС с намером да се упознају с њеним радом, историјатом и могућностима које пружа. Свакако, библиотекар тиме преузима и улогу предавача, културног радника и кустоса. Војин Срђанов, изабран за библиотекара 1905, па поново 1911, увео је новину да се у извештаје уноси број посетилаца и број особа којима су књиге издате на реверс. Током 1911. већ је 1.800 људи посетило библиотеку, а 1.323 особе позајмиле су 2.486 дела у 4.117 свезака.¹² Тихомир Остојић је 1912. године упутио апел да се скупљају старе новине, књиге, рукописи, документа и све што се тиче Срба. Покушавао је да обезбеди и већи простор за библиотеку, а да од Матичине Библиотеке створи централну установу за научни рад. Како је убрзо дошао рат, све се одложило за касније. Године 1919. библиотекар је постао Трива Милитар, а тек је 1922. Каменко Суботић, говорећи на Великој Скупштини о Библиотеци Матице српске, званично навео да председник Матице српске Радивој Врховац „топлим говором предаје јавну читаоницу јавности и омладини”.¹³

У Уредби донетој 1923. године наводи се да је Библиотека просветна установа која шири образовање и помаже науку, а библиотекар је морао бити човек који је завршио факултет и има стручну спрему. Према статистици из 1927. године у Библиотеку су већ долазили: ученици, наставници, студенти, грађани, учитељи, свештеници, војници, трговци, лечници, занатлије, судије, адвокати, књижевници, трговачки помоћници и разни посетиоци са стране. Они који су били спречени да бораве у просторијама Библиотеке писали су посебне молбе за коришћење књига. Библиотека се преселила 1928. године у нову зграду, задужбину Марије Трандафил, где је у јулу 1930. донета нова уредба којом су Управни и Књижевни одбор желели да донесу ред у Библиотеци. „Утврђено је да је она ‚просветна установа‘ која стоји под управом Књижевог одбора и надзором Књижевног савета, а задатак јој је био да шири народно образовање и општу просвету и да служи у научне сврхе.”¹⁴

Ако погледамо посете Библиотеци почетком и крајем 20. века, закључићемо да су у сталном порасту. Пре готово сто година (1908) Библиотеку је посетило 1.662 особе, а интересовање на почетку школске године било је толико да су број посетилаца морали ограничити, јер је постојала фи-

¹² Исто, 366.

¹³ *Грађа за историју Библиотеке Матице српске. Књ. IV/1, 1918-1931.* Грађу припремиле Вида Земски и Сава Паланчанин (Нови Сад: Матица српска, 1969), 115.

¹⁴ Душан Попов. *Историја Матице српске. Део 4, 1918-1941* (Нови Сад: Матица српска, 2001), 397.

зичка немогућност да се сви приме. Крајем 1911. године БМС је поседовала 12.866 дела, а размена је обављана са 86 друштава.¹⁵ Пред крај 20. века (1998) учланило се 5.637 корисника који су користили 31.135 књига, 5.502 наслова и часописа. Тог момента било је претраживо 585.000 записа у електронском каталогу.¹⁶ Податке о данашњем стању, читав век касније, изнећемо у наредном поглављу.

Улога библиотекара данас

Од момента настанка Интернета, промене у библиотекама постају све видљивије, не само када је реч о посетама, бројним корисницима и начину комуникације, већ и могућностима које нуди. Професија библиотекара постаје све озбиљнија и захтевнија, али пружа прилику за креативност и изражавање наше личности на нов начин. Свакако да је креативност библиотекара немогуће остварити без стварне основе, а то су образовање и стално усавршавање. Да бисмо разумели захтеве и одговорили на изазове струке, усмерени смо ка стицању научних и стручних знања која ће нам омогућити квалитетнији и конструктивнији рад.

Због своје традиције и године настанка, Библиотека Матице српске сврстава се међу најзначајније културне институције српског народа. Иако је најстарија национална и научна библиотека, прва јавна библиотека у Срба,¹⁷ по начину рада данас је савремена и њен рад усклађен је с модерним библиотекама. У моменту када има преко 4.000.000 публикација на српском и још 109 језика, преко милион записа у електронском каталогу, када размењује књиге и часописе са 320 институција у свету и обрађује библиотечку грађу, информисање читалаца и рад са корисницима и даље ставља у први план. Да је то било изузетно важно и у прошлости, видели смо из историјског прегледа изнетог у другом поглављу.

Настављајући традицију чувања дела која се односе на нацију, без обзира где се штампају, БМС омогућава ширем кругу читалаца и истраживача да задовоље своје потребе. Како годинама преузима на себе улогу универзитетске библиотеке, њени корисници су: матуранти, студенти,

¹⁵ Живан Милисавић. *Историја Матице српске. Део III, 1880–1918: на низбрдници* (Нови Сад: Матица српска, 2000), 543.

¹⁶ Љубица Бошковић. „Читаоци и читање у Библиотеци Матице српске”, 208.

¹⁷ За јавност отворена 14. августа 1838, у Нови Сад пресељена 1864. године.

професори, истраживачи из свих области науке, али и бројни страни држављани. Научни материјал који је доступан у БМС готово је несагледив, претраживање је модернизовано, а улога библиотекара захтевнија. Библиотекари данашњег доба: спајају људе и информације, нуде помоћ и онима који се снбивају да је траже, утичу на креативност и писменост младих људи сугестијом да користе одређену литературу, претражују за колеге из других градова и проналазе информације за којима трагају и посредно учествују у изради стручних радова. Данас, у сваком тренутку, библиотекари морају да знају где се потребне информације могу пронаћи или се морају досетити ко би то могао да зна. „Вођен максимумом да је знање моћ, човек данашњице је и те како свестан да је знање и новац. Неопходно му је да увек и свуда дође до жељене информације. Помагач у том трагању је библиотека, али савремена и јака библиотека која прати савремене токове и паметно акумулира знање. Библиотека као посредник између информације и корисника има задатак да помаже у процесу доживотног учења, да је ту на дохват руке и отворена за научно-истраживачки рад.”¹⁸

Истражујући употребу савремених медија у промоцији библиотеке кроз анкетаирање запослених у Библиотеци Матице српске, Драгана Јовановић наводи да су савремени комуникациони модели велика шанса, али и озбиљан изазов за библиотекарe, а да се, најопштије, ти медији могу одредити као средства комуникације базирана на интернету, чиме се стварају нове могућности приступа информацијама. „Повећање видљивости у друштву, а тиме и утицаја библиотека, неопходно је остварити репозиционирањем у савременом, умреженом свету. Тај задатак, у времену нових информационих изазова, неминовно налаже примењивање нових медијских парадигми, које нужно морају одговорити на императиве савремених видова комуникације, оличених у интерактивности, непосредности, партиципативности, поштујући притом темељне поставке библиотеке као установе културе, са својом традиционалном улогом и вредностима које заступа.”¹⁹

Од типологије корисника зависи и начин ангажовања библиотекара. Раније су библиотекарe препоручивали својим корисницима интересантне и поучне књиге за читање. Данас они могу утицати на избор литературе

¹⁸ Елизабета Георгиев. „Пепељуге међу књигама: или Библиотека и библиотекарe на услузи његовом величанству кориснику”. *Библиотечке услуге: зборник радова* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008), 180.

¹⁹ Драгана Јовановић, „Употреба савремених медија у промоцији библиотеке: ставови запослених у Библиотеци Матице српске”, *Чийалишшје: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства* бр. 29 (новембар 2016): 67–68.

младих људи, на њихово образовање, па и на креирање њихових радова. У зависности од тога да ли нам долазе матуранти, студенти, професори, истраживачи или новинари, ми ћемо понудити различите публикације. „Основна мисија сваке библиотеке, односно сваке библиотечно-информационе јединице или система, јесте да буде што успешнији посредник, медијатор између информационих ресурса и потребе постојећих и потенцијалних корисника. Дугорочни циљ или сврха библиотеке јесте да производи одређене исходе, последице, сврхе, резултате значајне за развој заједнице коју услужује.”²⁰

Теме које се претражују понекад су мање или више захтевне попут: историја хемије у средњем веку, личности и пројекти архитеката, порекло становништва, лепоте Тајвана, етнички идентитет народа итд. Иако нам математика није струка, имали смо захтеве да за потребе матурског рада пронађемо информације о Е броју, где смо морали да истражимо мноштво података (од тога да је творац теореме Ојлер), па је то трагање за Ојлеровим бројем постало прави мали изазов јер смо морали да предложемо публикације које говоре о њему или о великим математичарима (уз претпоставку да ће се и он ту наћи), затим публикације о алгебри, анализи и теорији бројева, а све како бисмо утврдили којој области тема припада. За библиотекара било које струке, нарочито оног који није студирао књижевност, захтевно је и питање где је први пут објављена Дучићева песма „Ave Serbia”. У том случају он мора да прегледа све библиографије, дође до *Сабраних дела Јована Дучића* (након озбиљног трагања, заједно са корисником) и тако можда пронађе податак да се песма налази у *Српским новинама* које су изашле на Крфу 26. јула 1916. године. Све више имамо ситуације у којима универзитетски професори пошаљу своје студенте, уз препоруку да ће им библиотекари у БМС пронаћи сву потребну литературу. У зависности од типа корисника, библиотекар процењује да ли ће га обучити за самосталан рад, дати му озбиљне савете, усмерити га на избор публикација, упутити на електронске књиге, часописе, референсну грађу или на онлајн каталоге. Младим људима, посебно матурантима и дипломцима, помажемо не само да дођу до информација, већ их саветујемо и како да израђују своје семинарске, дипломске и мастер радове, на који начин све могу да наводе литературу и фусноте, како да комбинују кључне речи, упућујући их и на технику научног рада и на стилове цитирања.

²⁰ Жељко Вучковић „Вредновање учинка библиотечких услуга у друштву знања”. *Библиотечке услуге: зборник радова* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије, Градска библиотека Суботица, 2008), 13.

Осим информација, корисници имају потребу за фотографисањем, скенирањем и копирањем докумената, па је дигитализација новина која нам омогућава квалитетнији рад. Уколико књига није дигитализована, библиотекар су ти који фотографишу, скенирају и обрађују слике. Преко фејсбука често пласирају важне информације, обавештења о значајним дешавањима, интересантне текстове о знаменитим личностима или догађајима из прошлости. У рубрици „Питајте библиотекара” дају се веома корисне информације, било да корисник пита само из знатижеље, било да трага за озбиљним подацима. Многи наши корисници трагају за необјављеним старим рукописима (необјављена дела појединих аутора, писма), па их упућујемо у Рукописно одељење Матице српске (РОМС) где добијају адекватну помоћ и грађу коју траже.

Својим наступом и начином рада сваки библиотекар промовише своју библиотеку. У њима се чува све људско знање, али су оне данас и места за стварање знања, а библиотекар га преносе несребично и љубазно. У данашње време библиотекар посећују и радионице како би на што бољем нивоу сарађивали са колегама и корисницима, избегли сваку врсту конфликта и непријатних ситуација, одговорили свакоме на прави начин, а све у складу са својом позицијом и професијом која захтева стрпљење, љубазност и поштовање туђих потреба. Како наводи Милена Максимовић, пред библиотекар се постављају све сложенији захтеви у којима особине, знање и квалитет библиотекара све више долазе до изражаја. „Библиотекар мора да разумије садржај документа, психолошке карактеристике процеса повезаних информација, како би могао да пренесе знања читаоцу и да умије да рукује новим технологијама, базама података и удаљеним ресурсима. Комуникација библиотекар – читалац доводи до јачања значаја библиотекара, али и до сложенијег рада и посједовања већих способности. Према томе, треба да постоји јасна визија развоја библиотекарства, као и државна подршка том процесу. Ми нисмо ту због нас нити тренутно, него због свеукупног развоја информација на глобалном нивоу.”²¹

Корисник ће брже пронаћи шта му је потребно ако смо ми брзи и ефикасни. Библиотекар који су посвећени свом послу и мотивисани за рад могу утицати на развијање трајних навика и критичког размишљања код својих корисника, на избор литературе и на њихов однос према библиотеци, а самим тим и на однос према библиотекарској струци. У својој књизи *Јавне библиотеке и службе за младе* Сузан И. Хигинс пише о про-

²¹ Милена Максимовић. *Традиција и промјене у библиотекарству* (Источно Сарајево: Матична библиотека, 2016), 86.

фесионалности библиотекара, наводећи речи свештеника Тимоти Хила, бившег директора Њујоршке јавне библиотеке, који каже да најзначајнија вредност сваке библиотеке одлази увече кући: „Библиотечко особље је највећа вредност библиотеке, јер библиотеке постоје због корисника.”²² У том контексту он библиотеке посматра као покретачке силе културе.

У односу на прошлост, промене рада библиотекара су више него евидентне, а коришћење услуга, развој технологије, број чланова и њихови различити захтеви у сталном су порасту. Ако погледамо претходну годину, број посета и упис читалаца, књиге и часописе које су наши корисници користили и тип корисника који посећују БМС, табеларни приказ изгледа овако:

*Табела 1: Упис читалаца у Библиотеку
Мајнице српске у 2016. години*

Студенти	1971
Постдипломски студенти	311
Запослени	258
Средњошколци	173
Организационе јединице библиотеке	124
Незапослени	99
Запослени на Универзитету	82
Пензионери	72
Страни држављани	37
Ванредни студенти	28
Запослени у БМС	10
Слободне професије	4
Самосталне занатлије	2
Правна лица	1
Војници	1
Други	0
Укупно	3.065

²² Sjuzan I. Higgins. *Javne biblioteke i službe za mlade* (Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009), 93.

Табела 2: Статистика поседа према категоријама чланова
(по месецима) у 2016. години

Месец у години	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Студенти	2.478	2.595	3.021	1.814	2.192	2.703	848
Постдипломски студенти	292	410	465	369	334	363	205
Запослени	195	248	289	200	164	165	109
Средњошколци	91	53	34	48	90	99	3
Незапослени	154	152	172	150	123	147	79
Запослени на Универзитету	35	45	34	38	43	20	19
Пензионери	40	65	72	44	40	23	26
Слободне професије	3	9	3	6	7	7	5
Ванредни студенти	17	16	5	16	1	12	14
Запослени у БМС	1	5	2	2	1	0	0
Почасни чланови	23	43	33	28	22	18	20
Страни држављани	15	18	25	12	20	20	9
Самосталне занатлије	0	1	0	0	0	0	0
Правна лица	0	0	0	2	0	0	0
Други	0	0	0	0	0	0	0
Укупно	3.344	3.660	4.155	2.729	3.037	3.577	1.337

Месец у години	8.	9.	10.	11.	12.	Укупно
Студенти	1.888	2.684	1.362	2.086	2.185	25.856
Постдипломски студенти	290	312	241	316	281	3878
Запослени	116	182	215	251	242	2376
Средњошколци	1	32	24	44	37	556
Незапослени	79	180	132	123	100	1591
Запослени на Универзитету	21	22	19	30	26	352
Пензионери	32	37	39	70	77	565
Слободне професије	0	1	7	6	3	57
Ванредни студенти	10	35	44	36	28	234
Запослени у БМС	3	1	1	0	3	19
Почасни чланови	16	11	10	11	6	241
Страни држављани	9	36	22	17	14	217
Самосталне занатлије	0	0	0	0	0	1
Правна лица	0	0	0	0	0	2
Други	0	0	0	0	0	0
Укупно	2.465	3.533	2.116	2.990	3.002	35.945

Закључак

Библиотеке су сведочанства односа према књигама, али и према људима. Дobar библиотекар би требало да зна своју струку, да стално чита (уколико даје савете), да буде детектив и истраживач, добар педагог и психолог, а изнад свега ерудита. Битно је да открије шта привлачи кориснике, какве су њихове потребе и културне вредности и на основу тога им понуди нове садржаје. Као библиотекар модерног доба често се питамо колико наша стручност, однос са корисником, комуникација и начин опхођења утичу на сам процес истраживања грађе, да ли обликујемо нечију свест, дајући савете о томе коју литературу да изабере и да ли ће корисник након тих сугестија написати дело на основу кога ће се обликовати нечија свест.

Не размишљамо превише о томе да ли наша реч заиста вреди и шта све можемо урадити са тим речима. Ми трагамо и нудимо. Сваки нови податак који пронађемоиспуњава нас задовољством. Уколико пронађемо књигу која ће проширити нечије знање, допринети да се објави нешто ново, свакако ће и нас обогатити. Књижевност је свет за себе, књижевна критика такође. Ако се подсетимо цитата о књизи као „темељу за учење и разумевање света око нас”, можемо са сигурношћу констатовати да су књиге у библиотекама заиста темељ за усмеравање корисника, стицање нових знања на основу којих ће се даље ширити знање, али и за писање публикација. Не чуди чињеница да је писање понекад деловало као свети чин, како се наводи у *Гозби угледника*, јер „на исцртаном пергаменту или таблици са урезима путовале су, изнад простора и времена, речи, повести, заповести. Моћ памћења и памћење моћи. Достојно спомена”.²³

Да ли су образовани и посвећени библиотекар допринели да библиотеке буду изузетна места прошлости, садашњости и будућности? Свакако да јесу. Кроз прошлост у сваком тренутку путујемо кроз старе књиге и часописе, новине и проспекте. У садашњем тренутку откривамо богатство информација које ће неко преобликовати у књиге. Књиге које ће се користити у будућности. И тако у круг!

²³ Konstantino Bertolo. *Gozba uglednika: o čitanju i kritici* (Beograd: Službeni glasnik, 2010), 9.

Литература:

1. Bertolo, Konstantino. *Gozba uglednika: o čitanju i kritici*. Beograd: Službeni glasnik, 2010.
2. Bošković, Ljubica. „Čitaoci i čitanje u Biblioteci Matice srpske”. *Godišnjak Biblioteke Matice srpske*, 1998. (na ćirilici)
3. Georgiev, Elizabeta. „Pepeljuge među knjigama: ili Biblioteka i bibliotekari na usluzi njegovom veličanstvu korisniku”. *Bibliotečke usluge: zbornik radova*. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije, Gradska biblioteka Subotica, 2008.
4. *Građa za istoriju Biblioteke Matice srpska. Knj. I, 1830-1864*. Građu pripremi I Ivanka Veselinov i Lazar Čurić. Novi Sad: Matica srpska, 1964. (na ćirilici)
5. *Građa za istoriju Biblioteke Matice srpska. Knj. II/1, 1892-1899*. Građu pripremile Jelena Nikolić i Irina Troicki. Novi Sad: Matica srpska, 1965. (na ćirilici)
6. *Građa za istoriju Biblioteke Matice srpska. Knj. II/2, 1892-1899*. Građu pripremile Jelena Nikolić i Irina Troicki. Novi Sad: Matica srpska, 1965. (na ćirilici)
7. *Građa za istoriju Biblioteke Matice srpska. Knj. III, 1899-1918*. Građu pripremile Stana Ristić i Marija Čurčić. Novi Sad: Matica srpska, 1966. (na ćirilici)
8. *Građa za istoriju Biblioteke Matice srpska. Knj. IV/1, 1918-1931*. Građu pripremile Vida Zeremski i Sava Palančanin. Novi Sad: Matica srpska, 1969. (na ćirilici)
9. Higin, Sjuzan I. *Javne biblioteke i službe za mlade*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2009.
10. Jovanović, Dragana. „Upotreba savremenih medija u promociji biblioteke: stavovi zaposlenih u Biblioteci Matice srpske”. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, br. 29 (novembar 2016): 67-74. (na ćirilici)
11. Maksimović, Milena. *Tradicija i promjene u bibliotekarstvu*. Istočno Sarajevo: Matična biblioteka, 2016. (na ćirilici)
12. Milisavac, Živan. *Istorija Matice srpska. Deo 3, 1880-1918: na nizbrdici*. Novi Sad: Matica srpska, 2000. (na ćirilici)
13. Popov, Dušan. *Istorija Matice srpska. Deo 4, 1918-1941*. Novi Sad: Matica srpska, 2001. (na ćirilici)
14. Stajić, Vasa. *Knjiga i čitanje*. Novi Sad: Matica srpska, 1924. (na ćirilici)
15. Vučković, Željko. „Pohvala čuvarima identiteta”. *Knjiga i reč – hrana duha : zbornik radova sa stručnog skupa održanog u manastiru Velika Remeta 11. juna 2013. godine*. Irig: Srpska čitaonica; Velika Remeta: Manastir Velika Remeta, 2013. (na ćirilici)
16. Vučković, Željko. „Vrednovanje učinka bibliotečkih usluga u društvu znanja”. *Bibliotečke usluge: zbornik radova*. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Subotica: Gradska biblioteka, 2008. (na ćirilici)

Tatjana Bogojević

Matica Srpska Library, Novi Sad

tatjanabogojevic71@gmail.com

THE ROLE OF A LIBRARY AND A LIBRARIAN IN MEDIATION BETWEEN INFORMATION AND USERS

Abstract: Throughout the history as well as today, librarians have educational and enlightening role, influencing the people's mind and their education, but also creating new sources of knowledge. Today, information and data can be presented in many new ways, and the role of librarians is essential in all these aspects. Because of that, professional training is a base for quality work in libraries. In the Matica Srpska Library, librarians have always been true professionals, as well as good educators, and sincerely helpful. Librarians travel with users through the past, leafing through old books and magazines, finding a lot of important facts and discovering a wealth of information, which can be used for creation of new publications. In the future – when these publications are published – they will be a new source of information for a new user. This article shows that by their presence, knowledge, creativity and suggestions librarians indirectly influence the creation of new publications, and that any information users receive in a library can affect not only the form and content of their texts, but also their impression of the library.

Keywords: personality, librarian, expertise, reading, information, creation of new publications

Примљено: 13. марта 2017.

Прихваћено: 4. маја 2017.

Прегледни чланак

UDK 028.5

379.823

027.8:024

Весна Филиповић Петровић

ОШ „Васа Пелагић”, Лесковац

fives@ptt.rs

*Ваша деца нису ваша деца.
Она су синови и кћери чежње животиња за самим собом.
Она долазе кроз вас, али не од вас,
И њима су с вама, не њима дају вама.
Можеће им дајте своју љубав, али не и своје мисли,
Јер она имају власитије мисли...*

Халил Џубран

РОДИТЕЉИ, НАСТАВНИЦИ И БИБЛИОТЕКАРИ – ПАРТНЕРИ У РАЗВИЈАЊУ ПОТРЕБЕ ЗА ЧИТАЊЕМ КОД ДЕЦЕ

Сажетак: Непроцењива је улога оних који учествују у одгајању деце, пре свих родитеља, а онда и наставника и библиотекара, на путу развијања мотивације за читањем. Читање са књигом у руци или читање са екрана открива нови свет и отвара врата непознатог. На одраслима је да развију потребу и жељу за откривањем тог новог. Навика редовног читања и посећивања библиотеке ствара се у детињству, када библиотека постаје место пријатне и културне разоноде које дете увек са радошћу и вољом посећује.

Рад има за циљ дефинисање путева и начина којима се код ученика развија жеља за читањем у садејству родитеља, наставника и школског библиотекара.

Кључне речи: читање, књига, партнерство, библиотека, мотивација

Увод

У ери брзог развоја и акумулације знања улога одраслог не састоји се само у трансмисији знања. Његова је обавеза, пре свега, да детету пружи оруђа којима се знање стиче и развија. Уместо да преноси саопштавајући

по свом избору и у свом аранжману податке и чињенице из разних области знања, како би их деца најлакше апсорбовала и запамтила (свестан да знање има привремену вредност и да се многе појединости брзо заборављају), основна преокупација одраслог треба да буде развој дететових способности учења и обучавање у процесима самосталног интелектуалног рада. Тако се мотивација и технологија самосталног учења истичу у први план. Почетак је свакако читање, најпре технике и стицање вештине читања, а онда разумевање прочитаног и критичко читање, али пре свега потреба и жеља за сазнањем у било ком облику и виду.

Сведоци смо велике моћи рачунара и промене које она носи. Задатак и одговорност одраслих је да деци укажу на потенцијалне опасности и да их науче да искористе многобројне погодности које је рачунар пружа. „Рачунар на децем узрасту могуће је разноврсно користити: да дете нешто научи, да се припреми за своје будуће професионалне активности или да се на разне начине разоноди.”¹ На тај начин, користећи савремена научна достигнућа, одрасли контролишу технологију и усмеравају је на добробит човечанства.

Читање као стваралачки чин

Читање је једна од егзистенцијалних потреба човекових. То је најчешћи начин учења, информисања, професионалног и креативног испољавања. Читање се може развијати и истраживати као процес, вештина, способност, средство учења и усавршавања. Човекова урођена потреба за сазнањем и стваралаштвом, као и потреба за испољавањем личности, у потпуности су зависне од читања и писања. Човек је рано осетио потребу да запише оно што осећа и мисли. Писана реч, књига или дигитализовани текст, незамењиво су добро у животу савременог човека. „Не знати читати и писати значи бити далеко од духовних благостања које пружа писана, односно штампана реч, то значи бити духовно, интелектуално, културно, социјално и технолошки хендикепиран.”²

Читање се дефинише као дисјунктивна синтеза различитих операција, од перцепције, разумевања и рекогниције, преко меморисања и

¹ Жан Речицки и Жан-Лик Гиртнер, *Дејте и комјутер* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2002), 23.

² Вук Милатовић, *Методика наставе њачејној чииња и иисања* (Београд: Наука, 1998), 4.

рефлексије, до онога што би било спекулација, имагинација и фантазија. „Повећање брзине читања води јачању разумевања и побољшању памћења прочитаних страница.”³ Процес читања подстиче развој интелигенције, повезује писани и говорни језик, подстиче развој креативног мишљења и продубљује машту. Читање подстиче развој опажања, памћења и закључивања. На тај начин дете упознаје други, различити свет, и учи о себи и другима.

Увести дете у вештину читања и писања значи оспособити га да разуме живот -лични и духовни. Зато је важно да оно осети потребу за читањем, да му то буде радост и уживање. Процес читања човек усавршава читавог живота. Креће од првог разреда када са успореног шчитавања полако прелази на читање чија је брзина отприлике једнака брзини природног говора. Када ученик савлада технику онда се развија брзина читања. Од брзог читања ученик нема користи ако није разумео то што је прочитао. Вук Милатовић истиче да брзина иде упоредо са брзином схватања, односно разумевања прочитаног. Од нивоа схватања садржаја текста зависе правилност, брзина и уопште успешност читања. Брже и правилније читање доводи до потпунијег схватања и разумевања садржаја текста.

Прва фаза и почетак развијања љубави према читању, по мишљењу проф. Стане Смиљковић, јесте доживљај задовољства који деле деца и одрасли. То је први циљ – љубав и давање који би требало да се остваре у контакту са књижевношћу за децу и са читањем уопште. У детињству се најраније формирају и развијају навике за читање. Пропуштено у детињству (непрочитана бајка, прича, роман за децу или дечији часопис) никада се касније неће надокнадити. Празнина утиче на осиромашење младе личности и касније се споро и тешко јавља интересовање за књигу. Дете од малена показује интересовање за непознато, необично, несвакидашње и неразумљиво. Оно жели да сазна више о стварима, људима и људским односима изван своје породичне средине. То је почетак неисцрпних могућности које му може даровати књига. То је уједно и обавеза родитеља као његових првих васпитача – да му помогну и омогуће овакве сусрете у раном детињству.

³ Стана Смиљковић, *Насћава срјској језика и књижевности I* (Врање: Учитељски факултет, 2002), 66.

Активан читалац се формира у породици

Већ тиме што живе заједно родитељи уче децу неким вредностима. Уколико желе да дете буде искрено и родитељи морају свакодневно показивати своју искреност. Ако желе да им деца буду дарезљива и сами морају тако да се понашају. Метод *Чини као што ја чиним* даје жељене резултате. Поред утицаја на дете моделовањем, родитељ може да примени и један други приступ учећи га нечему што сам осећа да јесте или није у реду. Могуће је са децом поделити и размењивати своје идеје, знање и искуства. Томас Гордон (Thomas Gordon) сматра да успешан родитељ размењује уместо да придикује, сугерише уместо да намеће и захтева. За развој љубави према књизи неопходно је заједнички проведено време родитеља и деце: материјали које одрастао чита деци, прављење књига и новина, сецкање, лепљење посебно направљених књига, збирке бројалица, пословица и загонетки, прављење модела играчака по упутству, опремљен кутак за читање... Све то, посредно или непосредно, утиче на дете и његово усвајање читања као неопходности и потребе за живот. „Формирање когнитивних способности тече развојно и на одређен начин зависи од промена у средини.”⁴ „Деца која долазе из породица окарактерисаних као пријатељске, отворене и демократске имају виши коефицијент интелигенције од деце које долазе из ауторитарних породица.”⁵ Зато време проведено уз помоћ родитеља и књиге у дететовој свести сакупља многа позитивна искуства градећи позитиван став према животу и задацима пред којима се налази.

Сликовнице – први сусрет са књигом

У најранијем узрасту дете привлаче сликовнице. Спојем слике и текста ова прва књига пружа одређену слику света у којем се дете налази. У њој оно препознаје предмете и бића које је већ видело. То га подстиче да размишља, осећа, машта. Никад у свом животном веку не другује тако присно и спонтано са књигом као у овом најранијем периоду – од друге до шесте године.

⁴ Лудвик Хорват, *Предшколско васпитање и интелектуални развој* (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1986), 47.

⁵ *Истио*, 49.

У трећој и четвртој години дете је у стању да обухвати више насликаних предмета и схвати њихове односе. Родитељима поставља безброј питања и тражи додатна објашњења. Оно прихвата читање као извор ведрога, сигурног, пријатног и топлог осећаја повезаности са родитељима. Зато дете има снажну мотивацију да му се чита што чешће, да понавља већ виђено гледајући сликовницу и листајући је. Читање у овом добу постаје све значајније. Препоруке су да „треба почети са читањем краћих поглавља и текстова, књиге са предвидљивом радњом и завршетком. Вежбање изговора при препричавању прочитаног треба да буде спонтано и неформално.”⁶

Родитељи би требало да купују и поклањају деци сликовнице, часописе и остале пригодне књиге јер се помоћу њих развијају мишљење, памћење, фантазија и машта. Деца су у стању да проживљавају више пута садржај испричаног или прочитаног текста – приче или песмице. Пробуђену радозналост и интересовање требало би развијати да би постали покретачка снага за усвајање нових чињеница. Чип Вуд (Chip Wood) сматра да се кроз цртеж прича прича о најбољем другу, кућном љубимцу, путовању, поклонима или празницима. Све се то користи као сјајан увод и мотивација за читање још једне приче о ономе што дете мучи.

На тај начин се непосредно пред полазак у школу, око шесте године, стварају веће могућности да дете прихвати књигу. Оно је зрелије, са богатијим интелектуалним и емоционалним животом. Пажњу усредсређује на предмете и појаве.

Поред жеље за игром, уз помоћ родитеља и васпитача, јавља се и жеља за читањем, писањем и цртањем. Деца највише воле да им се читају бајке. У њима је сједињено реално и фантастично, а ликови су приказани јединствено и приступачно. Људи су добри или лоши, па добро побеђује, а зло се увек кажњава. Да би се победиле аждаје, вештице и дивови, човек мора да буде не само физички снажан, већ и мудар, снажљив и да има добро срце. Кроз насликане животиње које имају дар говора деца упознају истински животињски свет. Проф. Смиљковић сматра да се бајка користи и за развијање мисаоне активности деце и усвајање кодекса етичности. Динамична радња и нове ситуације наводе читаоце да размишљају, комбинују и самостално закључују. Родитељи подстичу такво прихватање разигране маште и о томе разговарају са радозналим дететом. На тај начин се доживљаји продужавају и примењују на нове и реалне животне ситуације. Тако

⁶ Чип Вуд, *У корак с развојем: како расићу деца од 4 до 14 година* (Београд: Креативни центар, 2008), 66.

се дете само опредељује за позитивне особине и карактерне црте људи, у чему је и велика васпитна вредност бајке.

У овом узрасту родитељи и остали чланови породице су водичи и саветодавци. Они објашњавају и приближавају књигу и тако развијају прво интересовање за читање. Одмах након првог сусрета са књигом дете делимично упознаје њен садржај, што у њему отвара безброј питања. Одговори одраслих треба да буду јасни, блиски искуству и претходном знању малишана.

Персида Јовановић истиче да би краћу песмицу или причу требало прочитати одједном, а дуже текстове поделити на више мањих целина.⁷ Да би читање било што адекватније тексту, родитељ би најпре требало да сам прочита и упозна садржај приче или песме, а онда сагласно томе да подешава и начин читања – јачина гласа, наглашавање појединих реченица у дијалогу, ритам. Дете радо прихвата мелодичност говора коју касније подражава.

Предшколској деци треба читати полако, споро, како би могла да прате ток збивања. Велике су предности причања као облика рада са предшколским дететом. „Приче које му други причају и слике које дете посматра доприносе стварању појмова. Деца уживају да им се иста прича често понови, тако да је већ знају напамет.”⁸ Онај који прича у тренутку може да измени ток причања према реакцији детета. Током причања може се променити несрећни крај неке познате приче (*Девојчица са шибицама*). Родитељ који прича не гледајући у текст може своју мимике и покрете да стави у службу остварења оживљавања догађаја из песме или приче. Тако машта добија на значају и дете боље схвата вредност и лепоту уметничког дела. Осим утицаја на машту и морални лик детета, усвајање чињеница кроз причање, објашњавање и читање значајно је и за развој мишљења.

Подстакнуто причањем родитеља дете се труди да само репродукује садржај, да га преприча или само састави своју варијанту приче. Инспирирано страницама (опремом и садржином), подстакнуто читањем и причањем, оно жели да и само нешто исприча или нацрта. Његови први цртежи појављују се као средство изражавања сопствених осећања и доживљаја, а као допуна говорног изражавања.

⁷ Персида Јовановић, *Помоћ породице у развијању интересовања за читање код деце* (Београд: Дом пионира Београда, Центар за родитеље, 1972).

⁸ Фридрих Трој, *Деца психологија* (Београд: Научна књига, 1957), 151.

Од родитеља много зависи и колико ће књига и штампа у првим данима школовања бити допуна уџбеника и самостални извор за каснија сазнања. Они су ти који брину да дете дође до добро одабране књиге, воде рачуна како и колико их оно користи, старају се да не буде површности у читању и да шунд литература не постане преокупација неискусног читаоца и замена за вредна уметничка дела. Ако у кући има књига, ако се стално набављају нове, ако се разговара о прочитаном, ако се родитељи интересују за то шта дете чита, ако га подстичу на читање, то је од пресудног значаја за развој дечије потребе за читањем. Оно радо следи пример родитеља, њихове жеље и интересовања. Породица је важан чинилац у формирању навика читања, а родитељи су кључни партнери у образовно-васпитном раду.

Наставник и родитељ на истом задатку

Један од преломних тренутака у формирању малог читаоца је период од осме до десете године. Текстови које деца читају у овом периоду морају да буду кратки и садржајни и у складу са интелектуално-узрасним могућностима ученика. Чим дете научи да чита, оно се сусреће са књигом. „Резултати нашег испитивања показују да су на овом узрасту најомиљеније сликовнице које говоре о животињама или о дечјем животу, илустроване књиге са лакшим стиховима-играма и краће бајке. Садржај близак дечјем свету, оптимистички тон излагања, хумана порука, краћи текст, жива илустрација – то су битне одлике добрих првих књига”.⁹ Читањем ученици развијају „потребу за стицањем нових знања, развијају смисао за лепо и племенито, подстичу развој интелектуалних и психолошких способности, развијају одређене навике у раду и понашању, развијају смисао за тачност, уредност, одговорност, користе штампану реч у практичном животу”.¹⁰ Приликом читања би требало стварати навику да деца читају јасно, са разумевањем, уз поштовање природног нагласка. „У другом разреду ученици усавршавају технику читања наглас и у себи с разумевањем прочитаног. Увежбава се и усклађивање интонације и темпа читања са природом текста. Ученици се поступно уводе у начин вођења дневника читања. Дијалози у текстовима се читају по улогама, а редовно се чита и у себи како би се припремили за са-

⁹ Симеон Маринковић, *Методика креативне наставе српској језика и књижевности* (Београд: Креативни центар, 2002), 210.

¹⁰ Вук Милатовић, *Методика наставе ђочешној читања и писања* (Београд: Наука, 1998), 7.

мостално учење.”¹¹ У трећем разреду ученици се навикавају на доживљајно читање текста, јер је то неопходан услов за његово тумачење на часу. „Не би требало детету увек одобравати и презентовати шта да чита. Оно има своје интересовање, формира свој суд и у томе му треба припомагати, усмеравати га да бира, да зна шта хоће. Треба тражити од детета да свој избор и објасни. Треба пратити не само шта, већ и колико чита. За читање је потребна навика, а њу треба брижно формирати.”¹²

У литератури се наводи да у циљу постизања брзине читања постоје различите вежбе: тихо читање с ограниченим временом, изборно читање, вежбе брзог препознавања речи и реченица, читање с такмичарским усмерењем итд. Путем истраживачког читања дете прима естетке поруке текста, схвата смисао прочитаног и има могућност да га обогати личним виђењем.

Има деце која и после овладавањем вештином и техником читања траже од родитеља да им читају и препричавају текстове или читаве лекције. Уколико се такве жеље испуњавају дуго после наученог читања постоји опасност од стварања пасивног читаоца кога мрзи да сам чита, да ужива и трага за лепотама израза, да само размишља о нијансама и особинама карактера јунака приче – оно инсистира на томе да му се све саопшти кроз препричавање. За тако формираног пасивног читаоца Персида Јовановић подвлачи да се он касније увек опредељује за ону врсту штампе која се одликује сиромаштвом језика и одсуством развијених књижевних форми, за такозвану претпарачку литературу која је писана рутински, без икаквог интелектуалног напрезања. Потенцијална опасност да се формира пасиван читалац су телевизија и интернет. Уколико се могућности ових средстава прецењују, постоји опасност да се сузи царство говорне и писане речи, а тиме и мисли, да се дете повуче у готов визуелни свет у коме без већих напора и дубљег размишљања усваја слике и утиске који се брзо смењују на екрану или у стриповима и илустрованим романима.

С тим у вези, код детета би требало развијати осећај за меру, помоћи му да информационе технологије потчини себи, да их користи када за то има разлога као допуну уџбенику, књизи, писаној речи или као извор информација. Само тако интернет може да помогне формирању активног корисника који ће своја знања употпунити и још јаче мисаоно активирати и тако стално богатити свој начин изражавања.

¹¹ Стана Смиљковић и Славка Стојановић, *Предшколска и школска лекција* (Врање: Учитељски факултет, 2007), 26.

¹² Исто.

Систематско праћење учениковог развоја уверава родитеља у наставникову посвећеност, отвара добар простор за сарадњу и комуникацију у свим облицима сарадње, а нарочито у развијању љубави према читању. Укључивање родитеља у различите едукативне радионице, као учесника, стручног консултаната или водитеља, где теме могу бити актуелне (болести зависности, здрави стилови живота, организација слободног времена, превенција вршњачког насиља), ствара поверење и јача везу родитеља и наставника који заједно унапређују будућег читаоца. На почетку школске године родитељима се може поделити календар у коме су означени дани када сваки од њих може целог дана да буде са својим дететом у школи. То време се користи и за разговор о омиљеним књигама, песмама и причама, догађајима из детињства... Родитељи се тако укључују у организацију промоције књига и трибина на тему *Моја омиљена књига или њисац*. Родитељи могу учествовати и у организацији програма поводом обележавања Дечје недеље у програмима који промовишу читање, у организацију квизова опште информисаности или појединих области знања. Квизови могу унапред бити тематски припремљени, што од ученика изискује претходну припрему, истраживање, анализирање и претраживање неопходних информација – дакле читање.

Према ранијим испитивањима која су рађена код групе деце узраста од 8 до 14 година, у овом школском периоду највећи утицај на избор књиге има породица, на другом месту су другови, а на последњем наставници, истиче Персида Јовановић. Слично испитивање под називом *Ученик као корисник школске библиотеке, јуче и данас – различито или исто* изложено је на међународној конференцији *Корисници библиотекарских услуга, историјска персијектива и савремене тенденције* Библиотекарског друштва Србије, одржаној 13. и 14. 12. 2016. године у Народној библиотеци Србије, где је школски библиотекар Весна Филиповић Петровић изложила резултате акционог истраживања које је спровела са групом наставника у два наврата школске 2009/2010. и 2015/2016. у ОШ „Васа Пелагић” у Лесковцу. Упоредљиво је читање ученика предметне наставе у размаку од седам година. Обе школске године анонимно су анкетирани ученици петог, шестог, седмог и осмог разреда (по једно одељење у сваком разреду). Истраживање је показало да је укупан број прочитаних књига школске 2015/2016. већи него 2009/2010. године. Разлози свакодневног нечитања приближно су исти онима од пре седам година: књиге су незанимљиве, ученици немају мотивацију и време за читање. Ученици петог и шестог разреда проналазе се у књигама које читају, за разлику од седмака и осмака. Књиге генерално највише набављају куповином у књижарама. Петаци и шестаци књиге

више позајмљују из библиотека (градске или школске), а седмаци и осмаци од пријатеља. Књиге препоручују углавном другови и родитељи. Интересантан податак је већи проценат препорука родитеља данас него пре пет година. На другом месту је препорука другова, а онда сами бирају књиге које читају претражујући интернет, данас много више него пре пет година. Процент утицаја библиотекара као препоручиоца књига данас је већи него пре пет година. Омиљени жанр углавном је исти: авантуристичке, научно-фантастичне и љубавне књиге. Часописи и новине се углавном повремено читају: Браво, Блиц, модни часописи и часописи о рачунарима.

Генерално, у ОШ „Васа Пелагић” у Лесковцу школске 2015/2016. прочитано је више књига него 2009/2010. године, што је охрабрујуће. Ученици самосталније долазе до извора информација у вези са одређеном књигом, углавном претраживањем интернета. Неки наводе и да због недостатка времена неретко уместо целе књиге прочитају препричану, што такође налазе на интернету.

Закључак овог акционог истраживања је да на развијање љубави према читању и развијање способности за самосталним стицањем знања утиче више чинилаца: породица, друштво, школа и медији.

Наставник – други степенник ка успеху

Када узмемо у обзир да је у питању будућност наше деце, јасно је колико је битно да наставници буду савесни, изразито педантни, добро информисани, поуздани и обазриви, да пажљиво посматрају сваки детаљ, буду компетентни, умешни и достојни поверења. „Наставник који има способност доброг опажања је креативнији, самоуверенији, мање губи време и енергију па је самим тим мање изложен фрустрацијама.”¹³ Наставници би требало да поседују унутрашњу снагу, вољу, да буду самопоуздани и у складу са самим собом. „Наставник и не слути колико ученици знају да осете сваку нијансу његовог расположења, понашања, интересовања. У наставнику се често види идеал коме треба тежити. Ђаци осећају његове жеље, из изговорених и неизговорених речи и покрета процењују колико чита, купује ли књиге, да ли одлази у библиотеку, на књижевне вечери, залаже ли се за књигу у средини. Не промакну њима ни детаљи о томе како наставник прилази књизи, има ли је у ташни, на полици, у радном столу,

¹³ Кети Патерсон, *55 изазова ђодучавања: десет сликовитих и ефикасних решења за сваки изазов у току наставе* (Београд: Клет, 2010), 24.

код куће. Његов лични пример може снажно да их покрене.”¹⁴ Зато је и улога наставника у подстицању и развијању љубави према читању незамењива.

Нису све наставне методе подједнако по укусу ученика, нити све стратегије могу да омогуће напредак баш свих њих. Добри предавачи се користе разноврсним методама и облицима рада да би сви ученици били вољни да читајући уче и напредују. Неопходан је добар однос са ученицима, јер су у противном све мотивационе технике узалудне. Разне активности базирани на драмским и музичким елементима често врло мотивишу ученике, што нарочито делује на оне који нису баш загрејани за рад, учење и књигу. Групни рад нарочито повећава њихово залагање у датим активностима. Деца воле да се играју, да се претварају, да буду активна. Наставници то могу да искористе и да уведу кратке, унапред планиране драмске активности у свакодневну рутину које ће илустровати прочитану причу или епску песму. Они који воле драму препознаће се у овим активностима. Велики значај имају и музичке представе које имају улогу глуме и истраживања кроз музику. Тако се може послати нека порука или испричати нека прича. Може то бити спонтана активност, али и планиран сценски наступ увежбан кореографијом. Најважнији разлог за укључивање ових метода је да деца буду активна и да се крећу. Оно што је тако научено на часу за многе ученике представља директну везу са начином на који наставник мотивише читање.

Однос пун поверења представља предивну везу која омогућава наставнику и ученицима да раде и уче заједно и да се притом одлично слажу. Вешт наставник ову повезаност ствара на почетку школске године, а онда ради на њеном одржавању. Када се успостави добар однос, сви уживају у времену које проводе заједно, а ученици имају бољу мотивацију и бивају успешнији. Усађивање мотивације за читањем је, поред родитеља, дужност и одговорност наставника. Они који постигну да је повећају код ученика, уживају у раду на својим часовима, истиче Кети Патерсон (Kathy Paterson).

На часовима наставник треба да покаже лично интересовање за књигу и да је представи са узбуђењем. Најбоље илустрације или слике у књизи приказују се тако да ученици могу да уживају у њима. Читајући причу наставници би требало да одржавају визуелни контакт током читања чиме ће повећати интересовање за књигу. Неке књиге могу бити и из „зоне наредног развоја”. За њих се ученици припремају тако што им се напомене да се књига, иако је намењена старијој деци, може искористити за неке

¹⁴ Симеон Маринковић, *Методика креативне наставе српској језика и књижевности* (Београд: Креативни центар, 2000), 212.

узбудљиве пројекте. Важно је приликом упућивања на књигу сопштити на шта дете да обрати пажњу. На пример: свака књига у себи садржи неку моралну поуку, заједно учествујемо у њеном откривању; обрати пажњу на ситнице и покрените разговор о уметничком изгледу књиге и о томе колико је она била захтевна за илустровање; приликом читања с времена на време се заустави како би се поставио одређена питања у вези са текстом... Читање се може подстицати и дискусијом тако што се ученицима задаје да осмисле другачији завршетак приче, да поново напишу причу, да убаце речи и изразе који више одговарају њиховом узрасту, да замисле да нема слика у књизи и да што боље објасне речима оно што је на изостављеној слици, да замисле да су у улози продавца одређене књиге и да је промовишу или да напишу причу као песму тако што ће текст пребацити у строфе које се римују. Деца воле да припреме драмски приказ књиге, сценски наступ са луткама, илустрацију књиге или музичку представу. Нарочито је све то захвално поделити са ученицима млађих разреда. Најбољим читачима може се задати да пронађу књигу за мало старије ученике која се бави истом темом коју су обрађивали прочитаном књигом. Захвалан начин рада је тимски рад са учитељем млађег разреда организовањем часова читања као облика рада у пару када књигу наизменично читају ученици по паровима – млађи и старији. Ученици се могу мотивисати и на часовима читања разговором о томе зашто се чита одређени одломак књиге која је донета за час. При читању би требало наводити ученике да маштају, направити паузу и затражити од ученика да замисле себе у причи коју читамо. Од њих се тражити да застану на одговарајућим пасусима приче и поделе са ученицима своја осећања. На часовима читања може се испричати или прочитати књига уз пуно акције, застајањем на одговарајућем месту у причи и предвиђањем шта би следеће могло да се деси, уз неку одговарајућу музику. Понекад се нека књига може представити уз помоћ лутки, ручно израђених или купљених. Много више се научи коришћењем магичних штапића и измишљених ликова са којима се разговара о прочитаној књизи. Читање се промовише и загонетним питањима (Шта би било кад књиге не би било?). Од ученичких одговора могу се направити пано или зидне новине. „На часовима читања посебно треба користити хумор – писати пословно писма директору школе у коме ученици захтевају да сви наставници похађају курс из хумора.”¹⁵ Деца воле игре, истраживање и смех, па је захвално читање и скупљање вицева на одређену тему. „Посебан

¹⁵ Кети Патерсон, *55 изазова ђодучавања: десет сликовитих и ефикасних решења за сваки изазов у ђоку наставе* (Београд : Клет, 2010), 80.

изазов је пронаћи хумористичке књиге и читати их у тишини.”¹⁶ Један од начина мотивације представљају клубови за читање и писање. У ОШ „Васа Пелагић” у Лесковцу такав клуб постоји већ осам година под називом Књижевно-читалачки клуб „Радијатор”. Њега чине сви заинтересовани ученици седмог и осмог разреда и њихови наставници, родитељи, страсни заљубљеници у књигу и читање. Ученици се састају једном седмично и разговарају о прочитаним књигама чиме се подстичу култура читања, литерарно стваралаштво чланова клуба, лични став, самосвесност, развијање емпатије, мултикултуралности и критичког размишљање ученика. Клуб је формиран на предлог наставнице ликовне културе Данијеле Влаховић и представља вид сарадње школског библиотекара и наставника.

Школска библиотека за школу и читање

„Школска библиотека нуди помоћ при учењу, књиге и изворе, који свим учесницима образовно-васпитног процеса у школи омогућавају развијање и подстицање критичког мишљења и делотворно коришћење информација у свим облицима. Библиотечко особље омогућава приступ коришћењу књига и других извора информација, у распону од уметничких до документарних, од штампаних до електронских, на лицу места и на даљину.”¹⁷

Школска библиотека данас представља центар свих дешавања у школи: место где ученици долазе и проводе своје слободно време, позајмљују књигу, претражују информације и самостално долазе до неопходних информација. У библиотеци се припрема и изводи настава, организују такмичења, предавања, трибине и књижевни сусрети.

Питер Брофи (Peter Brophy) у својој стручној монографији „Библиотека у двадесет и првом веку, нове услуге за информационо доба” истиче да према савременој теорији и пракси светског библиотекарства школска библиотека није само физички простор у коме су смештене уређене збирке књига, часописи и други извори и носиоци информација: она је концепт, конкретан израз школског етоса и система вредности, показатељ односа школе према равноправности у образовању, моралном и духовном разви-

¹⁶ Исто.

¹⁷ Мирољуб Радојковић и Бранимир Стојковић, *Информационо-комуникациони системи* (Београд: Клио, 2004), 141.

тку деце и омладине, као и израз разумевања нових образовних улога и модела у времену убрзаних технолошких и друштвених промена. Данашња технолошка револуција библиотеку је приближила кориснику и омогућила да из своје удобне кућне фотеље види и прочита „све благо овог света”. Дигитализација научне и културне баштине омогућује корисницима библиотечких услуга несметан приступ свим дигитализованим рукописима. Школска библиотека усмерена на корисника испуњава његове потребе за сваком врстом библиотечке грађе.

Библиотекари основних школа активни су чиниоци, не само у популаризацији књига и читања, већ и у формирању личности детета, као и у његовој успешној социјализацији у савременом друштву. Програм рада школске библиотеке саставни је део васпитно-образовног рада сваке школе. Свака школска библиотека активно се укључује у наставне програме и све облике образовно-васпитних активности у школи. С обзиром на то да се овај процес модернизује, школска библиотека прати ове промене, развија се заједно са њима и своју функцију подиже на виши ниво.

Када деца долазе у школску библиотеку, библиотекар може намерно да остави књигу коју тренутно чита да је деца виде. Радознали ученици погледаће књигу, нешто и упитати библиотекара и на тај начин покренути разговор о књизи. Тако се библиотекар у пружа прилика да подстакне ученике на читање. Он са њима може разговарати о томе шта читају како би се открила њихова интересовања. У ту сврху свака школска библиотека треба да поседује књигу десидерата или књигу жеља – посебно одабрану и издвојену свеску у коју ученици уписују књиге које би волели да школска библиотека поседује, а они позајме и прочитају.

Славица Јурић истиче да организовање часова у библиотеци и разговор о прочитаним књигама подстиче ученике да се самостално и детаљно припремају како би пред својим друговима, наставницима и библиотекарима оставили што бољи утисак.¹⁸ На тај начин можемо сазнати какав је речник ученика, шта проналазе у књигама које читају, шта разумеју, шта их привлачи, а шта је остало изван њиховог запажања. Такви часови су занимљиви ученицима који воле усмено да излажу, а истовремено могу да пробуде жељу код других да и сами прочитају књиге о којима је било речи.

¹⁸ Славица Јурић, *Школске библиотеке у теорији и пракси: зборник радова са семинара за библиотекарe у средњим и основним школама Срема, 1994-2004*, прир. Весна Петровић (Сремска Митровица: Библиотека „Глигорије Возаровић”, 2005).

На другим часовима библиотекар или наставник може да говори о књигама које је он прочитао. На тај начин ученици сазнају како се о књигама говори, којим редоследом и каквим речником, на шта би требало да обрате пажњу.

Један од задатака би могао да буде и тај да сви ученици одаберу по једну песму коју ће прочитати својим друговима уз образложење зашто су се определили баш за њу. Песме се могу учити и напамет, што је добро за ученике који воле да рецитију.

Павле Илић наводи да су драмске игре и глума врло примамљиве деци, па се могу организовати као један облик активности, осим на редовним наставним часовима, и у школској библиотеци.¹⁹ Задатак ученика био би да сачине сценарио од песама или неког одломка из романа који су сами одабрали. Овакав задатак од ученика захтева да прочитају потребна дела и потраже информације о писању сценарија, глуми, костимима. Ученицима се може дати и већа слобода, па да они понешто додају или изоставе у свом драмском тексту. Након писања исти могу извести пред другим ученицима и наставницима школе. Након драмског приказа сви заједно могу учествовати у дискусији.

Ученици који воле ликовно изражавање могу да осликавају јунаке, места радње, корице за одређене књиге, онако како их они замишљају. Љубав према песми може се развити компоновањем музике за дату песму или осмишљавањем неке игре и покрета. Активност се може употпунити и коришћењем већ постојећих или самостално осмишљених и израђених инструмената, истиче Драгољуб Гајић.²⁰

Употреба интернета и телевизије у процесу наставе је незамењива. Многа књижевна дела данас се екранизују (филмови, цртани и документарни филмови). Задатак ученика може да буде да упореде књижевно дело и веродостојност филма, да изнесу позитивне и негативне стране, своје идеје и да тако развијају критичко мишљење. Групни рад је, такође, пожељан на часовим у библиотеци, па га библиотекар школе може организовати тако што ће неке групе „нападати”, а неке „бранити” одређено књижевно дело (ликове, догађаје). За нека књижевна дела ученици могу да припреме питања која ће постављати и на која ће давати одговоре по групама заједно са својим разредом и библиотекарском школе. Наравно, кроз овакву диску-

¹⁹ Pavle Ilić, *Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi, metodika nastave* (Novi Sad: Zmaj, 2006).

²⁰ Драгољуб Гајић, „Подстицање ученика на читање”, *Норма* год. 8, бр.1/2 (2002): 125-129.

сију положај ученика треба мењати, тј. омогућити му да буде и онај који поставља питања и онај који даје одговоре на њих.

Библиотекари, у сарадњи са наставницима и родитељима, у школским библиотекама могу организовати књижевне вечери или сусрете ученика са ауторима – писцима, критичарима, издавачима и књижарима. На тај начин код ученика се јавља жеља за читањем, али и писањем, па се поред ових сусрета могу организовати и такмичења за најбољи литерарни рад, најбољу песму, најбољег читаоца итд.

Интернет чини школску библиотеку пребогатим извором знања. Ученици већ навикнути на претраживање и у школској библиотеци лако долазе до потребних информација, а кроз адекватно усмерење наставника и библиотекара организовањем презентација научног организују се различите (другачије) форме наставе. Савремено друштво нас учи да није довољно само учити и научити, већ знати презентовати и применити. Зато се у школској библиотеци организују презентације излагања, демонстрације знања и вештина. Неки од облика наставе (проблемска, активна, пројектна) презентују стил излагања индивидуалним способностима ученика. Рачунар у библиотеци омогућава стално ажурирање и свежину информација (шта поседујемо и које су најновије књиге и часописи). На тај начин се мења улога школске библиотеке и она се сврстава у незаобилазни део савременог васпитно-образовног процеса.

Закључак

Књига у руци (некада) или на екрану рачунара (данас), основно је средство образовања и без ње се не може замислити савремени живот. Породица прва развија интересовање детета за читање, као и навику и способност да се књига правилно чита и прихвата. У њој се стварају реалне и погодне ситуације које стимулишу и омогућавају непосредан контакт младог читаоца са књигом. Повољна породична средина, атмосфера љубави и толеранције, обичај и потреба за читањем, услови су који развијају правилно интересовање за читање. У детињству дете стиче навику да редовно чита и посећује библиотеку, развија и задовољава интересовања у вези са светом књига, поседује дисциплину читања, сналази се у претраживању и долажењу до информација, воли књигу и библиотеку као место пријатне и културне разоноде које увек посећује у слободном времену. С узрастом, образовањем и умешношћу, ученик бира шта ће читати. Тако развија и сопствену критичку свест.

Литература:

1. Brofi, Piter. *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd: Clio, 2005. (na ćirilici)
2. Gajić, Dragoljub. „Podsticanje učenika na čitanje”. *Norma* god.8, br.1/2 (2002): 125-129. (na ćirilici)
3. Gordon, Tomas. *Kako biti uspešan nastavnik*. Beograd: Kreativni centar, 1998. (na ćirilici)
4. Horvat, Ludvik. *Predškolsko vaspitanje i intelektualni razvoj*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1986.
5. Ilić, Pavle. *Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi, metodika nastave*. Novi Sad: Zmaj, 2006.
6. Jovanović, Persida. *Pomoć porodice u razvijanju interesovanja za čitanje kod dece*. Beograd: Dom pionira Beograda, Centar za roditelje, 1972. (na ćirilici)
7. Jurić, Slavica. *Školske biblioteke u teoriji i praksi: zbornik radova sa seminara za bibliotekare u srednjim i osnovnim školama Srema, 1994-2004*. Priredila Vesna Petrović. Sremska Mitrovica: Biblioteka „Gligorije Vozarović”, 2005. (na ćirilici)
8. Marinković, Simeon. *Metodika kreativne nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Kreativni centar, 2000. (na ćirilici)
9. Milatović, Vuk. *Metodika nastave početnog čitanja i pisanja*. Beograd: Nauka, 1998. (na ćirilici)
10. Paterson, Keti. *55 izazova podučavanja: deset slikovnih i efikasnih rešenja za svaki izazov u toku nastave*. Beograd: Klet, 2010. (na ćirilici)
11. Petrić, Milica. „Motivacija učenika za korišćenje biblioteke”. U *Biblioteka u nastavi*, priredila Aleksandra Vraneš, 131-144. Beograd: Gama digital centar, 2016. (na ćirilici)
12. Radojković, Miroljub i Branimir Stojković. *Informaciono-komunikacioni sistemi*. Beograd: Klio, 2004. (na ćirilici)
13. Rečicki, Žan i Žan-Lik Girtner. *Dete i kompjuter: psihološki i pedagoški aspekti informacionih tehnologija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2002.
14. Smiljković, Stana. „Kreativnost učitelja i učenika u tumačenju školske lektire”. *Norma* god.12, br.2/3 (2007): 9-16. (na ćirilici)
15. Smiljković, Stana. *Nastava srpskog jezika i književnosti I*. Vranje: Učiteljski fakultet, 2002. (na ćirilici)
16. Smiljković, Stana. *Autorska bajka*. Vranje: Učiteljski fakultet, 2006. (na ćirilici)
17. Smiljković, Stana i Slavka Stojanović. *Predškolska i školska lektira*. Vranje: Učiteljski fakultet, 2007.
18. Troj, Fridrih. *Dečja psihologija: za učiteljske škole*. Beograd: Naučna knjiga, 1957.

19. Vud, Čip. *U korak s razvojem: kako rastu deca od 4 do 14 godina, priručnik za roditelje i nastavnike*. Beograd: Kreativni centar, 2008. (na ćirilici)

Vesna Filipović Petrović

Primary school "Vasa Pelagić", Leskovac

fives@ptt.rs

PARENTS, TEACHERS AND LIBRARIANS – PARTNERS IN DEVELOPING READING HABITS IN CHILDREN

Abstract: The role of those who participate in raising children, parents in the first place, and then teachers and librarians, is huge on the path of developing learning motivation. Reading with a book in the hand or reading from the screen reveals a new world and opens the door to the unknown. It is up to adults to develop the need and desire for discovering this new world through reading and learning. The habit of reading and visiting library regularly is formed in childhood, when library becomes a place of pleasant and cultural pastime, a place that children gladly visit in their free time. The aim of this paper is to define the ways how parents, teachers, and school librarians working together can cultivate a love of reading in school children.

Keywords: reading, book, partnership, library, motivation

Примљено: 20. априла 2017.

Исправке: 10. маја 2017.

Прихваћено: 2. јуна 2017.

Пракса

Наташа Васиљевић

Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић”, Београд
vasiljevic@unilib.bg.ac.rs

ОБАВЕЗНИ ПРИМЕРАК У УНИВЕРЗИТЕТСКИМ БИБЛИОТЕКАМА

Сажетак: Рад се бави прошлогодишњим изменама Закона о обавезном примерку који, у складу са њима, од издавача захтева доставу једног академског примерка Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” у Београду. Први део је посвећен прегледу актуелне законске регулативе и практичног присуства обавезног примерка у европским универзитетским библиотекама. После анализе законских решења која су предложена пре шест година и оних која су усвојена 2016, представљени су први резултати примене Закона, уз назначивање будућих могућих развојних праваца.

Кључне речи: обавезни примерак, закони, универзитетске библиотеке, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” у Београду.

Улога централних универзитетских библиотека у смислу стожера око кога се развијају научно-наставна и истраживачка делатност у универзитетској заједници одавно се преиспитује на глобалном нивоу услед промене цивилизацијске парадигме коју је наметнула информатичка револуција. Најјасније последице у последњој деценији јесу њихово све веће учешће у образовном циклусу путем различитих врста едукативних програма на мање или више формализован начин, као и преузимање издавачких функција како у традиционалном, тако и у савременом смислу – формирањем академских портала и репозиторијума наставних и научних материјала. Обе ове врсте ангажовања условиле су организационе промене универзитетских библиотека на глобалном нивоу, иако је њихова традиционална улога као централног чворишта универзитета и даље неупитна.

На локалном нивоу, централне универзитетске библиотеке Београда, Крагујевца и Ниша, осим ових промена, морале су да се суоче и са дуготрајном и тешком ситуацијом када је у питању финансирање набавне

делатности која већ четврт века покушава да се избори за место у буџету. Набавна делатност је услед тога изгубила на значају као део онога што можемо дефинисати као њену традиционалну улогу, јер није успевала да одговори на захтеве за промптним праћењем нових издања у складу са „клопком” информатичке ере да тражени материјал мора бити доступан одмах по његовом појављивању.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” у Београду покушавала је да обезбеди редован прилив публикација на различите начине. Као ставка у буџету Министарства набавка публикација се, упркос редовним пројекцијама у плану установе, појављивала само инцидентно (последњи пут 2005. године). Нажалост, и алтернативни начини финансирања набавке публикација генерално су се показали неделотворним, јер се она по правилу не препознаје као пројектна активност, а у последњих двадесет година ниједан пројекат ове врсте није прихваћен, за разлику од оних који се тичу едукативних и културних програма, издавања публикација и набавке опреме. Једна од неколико иницијатива потеклих из библиотеке тичала се и могућности њеног укључивања у Закон о обавезном примерку, по моделу британских универзитетских библиотека, о коме ће накнадно бити речи. Ова иницијатива резултирала је увођењем Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Преднацрт Закона о обавезном примерку марта 2010. године,¹ али су у тексту усвојеном наредне године брисане све ставке које су се на њу односиле. Безмало седам година касније коначно је правно регулисан обавезни академски примерак о чијем се дефинисању, значају, тешкоћама у спровођењу и даљим правцима развоја релативно мало зна чак и у стручним круговима.

Обавезни примерак у неким земљама Европе

Обавеза достављања примерка публикације академској библиотеци није тако редак случај као што би се могло помислити. Остављајући по страни историјат обавезног примерка као категорије, као и терминолошке дилеме око депозитарности и обавезности у различитим језицима,

¹ Закон о обавезном примерку публикација. Преднацрт. 5. 3. 2010. био је доступан преко мрежне странице Владе Републике Србије више од годину дана пре усвајања Закона о обавезном примерку публикација објављеног у Службеном гласнику РС, бр. 52/11. Наводи су дати према штампаном примерку сачуваном у Одељењу набавке Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” у Београду.

усредсредићемо се на важеће одредбе европског законодавства у неколико европских земаља и начине њиховог спровођења у пракси.

Пример Уједињеног краљевства и његовог Акта о депозитним библиотекама из 2003.² узет је за модел када је требало предложити начин на који би Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” могла бити укључена у Закон о обавезном примерку публикација. Британска пракса попуне фонда била нам је узор превасходно због селективности која је ретко присутна када је у питању обавезни примерак, а која је неопходна како због просторних ограничења, тако и због специфичног профила фонда који је потребан универзитетској заједници као примарном кориснику Библиотеке. Специфичност овог акта је у томе што комплетан обавезни примерак прима једна Британска национална библиотека (British Library), док пет других, од којих су две националне (шкотска и велшка), а три универзитетске (Оксфорд, Кембриџ, Даблин),³ могу да рачунају на попуну фондова изабраним насловима из текуће продукције уз минималне трошкове и организационе напоре. Када су ови потоњи у питању, у протеклих неколико година дошло је до промене праксе у смислу да је лондонска Агенција за ауторска права која се старала за реализацију захтева депозитних библиотека замењена новоформираном Агенцијом за обавезни примерак библиотека (Agency for the Legal Deposit Libraries) лоцираном у згради Козвејсајд Националне библиотеке Шкотске (National Library of Scotland's Causewayside Building) у Единбургу. Делатност обе поменуте агенције је целокупан технички део посла у смислу контактирања издавача, поручивања, рекламирања, доставе и пријаве непоштовања закона. Депозитне библиотеке Агенцији упућују одабир наслова у електронском или штампаном облику у прилично комотном року од дванаест месеци у односу на датум издавања публикације. Избор се може обавити и пре самог издавања на основу расположивих библиографских података, а једном достављен захтев аутоматски обухвата све будуће делове континуација, односно све бројеве периодичних публикација. Електронске публикације, као и друга нематеријална грађа, овом закону подлежу од пре четири године⁴ чиме се

² The National Archives, "Legal Deposit Libraries Act 2003", UK government Department for culture, media and sport, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/28/contents> (преузето 1. 4. 2017)

³ The National Library of Scotland, The National Library of Wales, Bodleian Libraries of the University of Oxford, Cambridge University Library, The Library of Trinity College, Dublin.

⁴ The National Archives, "The Legal Deposit Libraries (Non-Print Works) Regulations 2013", UK government Department for culture, media and sport, <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2013/777/contents/made> (преузето 1. 4. 2017)

обезбеђује систематско и свеобухватно прикупљање резултата интелектуалних делатности као баштине будућих генерација, наглашавајући да „обавезни примерак подржава циклус знања, при чему депонована дела пружају надахнуће и изворни материјал за нове књиге које ће евентуално бити издате”.⁵

Обавезни примерак у Републици Ирској регулисан је Законом о ауторским и сродним правима из 2000. године.⁶ Овај закон обавезује издаваче сваке издате публикације да примерак књиге доставе не само националним библиотекама Ирске и Британије, већ и библиотекама Тринити Колеца из Даблина, Универзитета Лимерик, Универзитета Даблин Сити, као и библиотекама универзитета удружених у Национални универзитет Ирске које су лоциране у Корку, Даблину, Мајнугу и Голвеју.⁷ Поред тога, издавачи су дужни да по захтеву доставе своја издања и свакој од поменуте четири британске библиотеке које располажу правом селекције обавезног примерка за публикације издате у Уједињеном краљевству.⁸ Занимљиво је напоменути да иако поновљена издања не подлежу закону, у случају било какве, чак и минималне измене текста или опреме књиге, обавезни примерак мора поново бити достављен.

Нису усамљени примери да депозитну функцију са националном библиотеком дели универзитетска библиотека са дугом традицијом, као што је случај у Пољској где је то библиотека Јагелонског универзитета из Кракова (*Biblioteka Jagiellońska*). Обавезни примерак је, међутим, битан облик набавке за практично све регије у Пољској, будући да га прима још петнаест библиотека (од којих осам универзитетских). Оно што је карактеристично за њих јесте да им закон дозвољава да извршавају број ових публикација из различитих разлога (застарелост, недостатак простора, мртв

⁵ „Legal deposit supports a cycle of knowledge, whereby deposited works provide inspiration and source material for new books that will eventually achieve publication”. Agency for the Legal Deposit Libraries, “Benefits for publishers”, <http://www.legaldeposit.org.uk/> (преузето 1. 4. 2017)

⁶ electronic Irish Statute Book (eISB), „Copyright and Related Rights Act, 2000”, Government of Ireland <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/28/enacted/en/print> (преузето 1. 4. 2017)

⁷ National Library of Ireland, British Library; Trinity College, Dublin; University of Limerick; Dublin City University; National University of Ireland: University College Dublin, University College Cork, National University of Ireland – Galway, Maynooth University.

⁸ Будући да је пета, Библиотека Колеца Тринити из Даблина је већ обухваћена претходном одредбом.

фонд и слично) излуче из својих фондова по истеку периода од педесет година.⁹

Словеначки закон о обавезном примерку¹⁰ именује две главне депозитне библиотеке - Националну и универзитетну књижницу из Љубљане и Универзитетску књижницу из Марибора – које обављају функцију централне универзитетске библиотеке. Сходно тој функцији, у обе библиотеке равноправно се похрањују примерци докторских дисертација, што је дефинисано поменутиим законом. Ово је редак пример законског дефинисања депозита докторских дисертација које се у већини других земаља третирају као рукописна грађа за чије је чување задужена матична образовна институција. Постоји још десет обласних словеначких библиотека које примају локални обавезни примерак, а занимљиво је да постоје и две депозитне библиотеке лоциране ван граница Словеније – у Трсту и Целовцу (Клагенфурту). Закон обавезује сваку од четрнаест депозитних библиотека на доношење подзаконских аката којима се регулишу питања која се тичу чувања, коришћења и излучивања грађе добијене путем обавезног пријема.

Португалски закон о обавезном примерку¹¹ захтева да издавачи Националној библиотеци доставе једанаест примерака (што је, поређења ради, један примерак више него у бившој СФРЈ). Од закона су изузете две врсте материјала: докторске дисертације за чије су чување законом задужене високошколске институције на којима су одбрањене и ефемерни штампани материјал чији су различити облици у закону брижљиво набројани (различите врсте рекламног материјала, визиткарте, коверте, бојанке, купони, улазнице...). Број обавезних примерака минимализован је у случају да је публикација штампана у мање од 100 примерака, односно мање од 300 уколико је луксузно опремљена: тада се доставља само један примерак. Даља дистрибуција регулисана је подзаконским актима. Занимљиво је напоменути да је Национална библиотека увела потпуно аутоматизован систем којим се олакшавају различите врсте евиденција и преписке у вези

⁹ Monika Cornell. „La Bibliothèque national de la Pologne – Le dépôt légal et la protection par le droit d’auteur à l’ère numérique”, *Les cahiers de propriété intellectuelle*, vol. 23, 1 (2010), <http://cpi.openum.ca/files/sites/66/La-Biblioth%C3%A8que-nationale-de-la-Pologne.pdf> (преузето 1. 4. 2017)

¹⁰ Pravno-informacijski sistem, Zakon o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub), Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3606> (преузето 1. 4. 2017)

¹¹ Biblioteca Nacional De Portugal, „Depósito legal”, Biblioteca Nacional De Portugal, http://www.bnportugal.pt/index.php?option=com_content&view=article&id=153&Itemid=63&lang=pt (преузето 1. 4. 2017)

са обавезним примерком, као и да са поносом истичу да су издавачи ослобођени од скривених трошкова који се тичу библиографске обраде (каталогизација у публикацији, додела идентификационих бројева и слично), а који се лако преузимају из система.

Терминологија законског регулисања академског примерка у Србији

Закон о изменама Закона о обавезном примерку усвојен је на седници Парламента Републике Србије 12. 2. 2016. године, а објављен је у Службеном гласнику Републике Србије бр. 13/16 и један је од последњих закона усвојених пре расписивања парламентарних избора у марту прошле године. За разлику од Предлога из 2010. године, у коме термин „академски примерак” не постоји, он га дефинише као „примерак публикације који на основу овог закона издавач односно други обвезник о свом трошку доставља Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”, матичној високошколској библиотечко-информационој установи на основу списка наслова за континуирано академско проучавање које доноси Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”. Сам термин, према нашем истраживању, нема пандан у европској пракси.

Са друге стране, Закон је не наводи као депозитну библиотеку, што је био случај у поменутом Предлогу, где је Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” наведена као депозитна „изузетно за област науке и образовања”. У старом Преднацрту она је помињана и у члану који се тиче општег интереса, као установа која се стара о њему у области научне баштине. Будући да није третирана као депозитна, даљи чланови у којима је помињана, а који се тичу обавеза депозитних библиотека, нису укључени у измене Закона.

Достава академског примерка регулисана је посебним ставом члана 5. Закона о изменама Закона о обавезном примерку по коме „Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић” доставља се један академски примерак публикације”, док се у претходном Предлогу достава регулисала чланом 11. који се тиче распоређивања обавезног примерка којим је било дефинисано да се „уколико се ради о публикацији од значаја за науку и образовање, један примерак прослеђује Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић””.

Није тешко закључити да је суштински обухват Предлога и (коначно) усвојеног текста сличан, али је усвојени текст из перспективе Универзитет-

ске библиотеке по њу знатно повољнији у смислу да није дефинисана као депозитна библиотека, те је у ситуацији да књиге добијене по основу обавезног примерка стави на располагање својим корисницима на уобичајен начин као део свог основног фонда. Друга битна разлика тиче се посредништва Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске: према претходном нацрту нејасно је да ли би одлуку о томе које су публикације „од значаја за науку и образовање” одређивале управо оне или би то морало бити регулисано подзаконским актима, као и у чијој би надлежности било доношење ових аката. Према усвојеном тексту, Универзитетској библиотеци доставља се један академски примерак публикације „на основу списка наслова за континуирано академско проучавање које доноси Универзитетска библиотека „Светозар Марковић””.

Спровођење законских одредби у Универзитетској библиотеци

Непосредно после доношења Закона, Одељење набавке је израдило нацрте интерних докумената према чијим одредбама се врше одабир, поручивање и пријем обавезног примерка публикација. Као полазна тачка послужио је претходни Правилник о набавној политици из 2008. године чијим је одредбама јасно дефинисан профил публикација које су потребне за квалитетно попуњавање фонда.

Као основни критеријуми за одабир публикација наведено је следеће:

1. да су публикације у целости или у деловима потребне за додипломске и постдипломске студије из свих области које се изучавају на факултетима и универзитетима у Србији;
2. да их због њиховог значаја финансира или суфинансира Влада Републике Србије, самостално или преко својих Министарстава, укључујући и зборнике са скупова који су финансирани на овај начин;
3. релевантност публикација које се тичу актуелних праваца истраживања, посебно оних из интердисциплинарних и нових наука, при чему се често антиципирају потребе академске популације;
4. релевантност публикација за историју науке и уметности у Србији и свету;
5. важна документарна вредност оних публикација које нису намењене учењу и истраживању на универзитету.

Реализација законских одредби и селекције публикација није текла без трзавица и изузетно је оптеретила службу набавке која, због забране запошљавања, није била у могућности да се прошири – осим палијативно и врло привремено, у тренуцима највећег текућег оптерећења. У току прва два месеца примене Закона публикације су достављале искључиво оне високошколске институције које су их и пре законског регулисања редовно слале: Саобраћајни факултет и Криминалистичко-полицијска академија из Београда, Факултет техничких наука и Филозофски факултет из Новог Сада и Педагошки факултет из Сомбора. Зато су о измени Закона обавештене најпре све акредитоване високошколске установе и научни институти, према јавно доступним листама Министарства просвете, науке и технолошког развоја, од којих се очекује да своје публикације убудуће достављају у целости и редовно. Крајем године је, међутим, приликом прегледа библиографских података у бази констатовано да није достављено скоро 70% њихове издавачке продукције, али је после рекламација ситуација знатно побољшана, будући да је до марта достављено практично три четвртине рекламираних наслова.

О обавези достављања обавезног примерка по захтеву сукцесивно су обавештавани и сви други издавачи релевантних публикација, уз прве поруцбине издања за која је заинтересована Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”. До краја године контактиране су 267 високошколске и 63 научне институције, као и преко 250 других издавача, проверено је скоро 9.000 библиографских записа који су упоређени са подацима о њиховој садржини доступним преко мреже и рекламирани су сви наслови високошколских институција за први деветомесечни и сви изабрани наслови осталих издавача за први шестомесечни период.

После годину дана од почетка примене Закона не можемо бити незадовољни: за Универзитетску библиотеку то је значило набавку преко 2.000 нових наслова монографских издања домаће продукције,¹² као и значајно побољшану поуну фонда серијских публикација. Одабир публикација које нису издања високошколских и научних институција највећим делом је резултат тимског рада Одељења набавке, при чему је остављена могућност издавачима да коригују избор сугестијама да се нека од публикација са списка изостави или дода нека која није наведена.

Већина комерцијалних издавача, и поред независне финансијске ситуације у којој се налази добар део њих, законску одредбу је испуњавала у

¹² Према подацима из базе, путем обавезног примерка 2016. примљено је 1.465, а до априла 2017. године 821 публикација.

складу са захтевима Универзитетске библиотеке, неки чак и сугеришући да проширимо спискове „будућим класицима” када је у питању актуелна светска књижевност. Али напоменимо да смо се у пракси сусретали и с начелним одбијањем да се обавезни примерак достави и с неразумевањем институције обавезног примерка од стране издавача, при чему су као аргументи навођени Устав Републике Србије, обавезујуће одредбе Европске уније (којима се не може ући у траг), па чак и српска Википедија у којој не постоји одредница обавезног примерка.

Са друге стране, до данас је остао и читав низ нерешених питања: активнија комуникација и са активним и са потенцијалним корисницима библиотеке, као и са издавачима (интерактивност је још увек на нивоу електронске поште, нема нпр. аутоматизованог система прикупљања листа литературе високошколских установа); сигнализација појаве нових публикација (тренутно у потпуности зависна од података из система узајамне каталогизације Виртуелне библиотеке Србије); ефикасније регистравање периодичних публикација; непостојање могућности формирања заједничке базе података о издавачима (систем COBISS има одређених могућности за прикупљање ових података у локалу, али је његово иницијално попуњавање са расположивим особљем неоствариво, док могућност преузимања није предвиђена).

Будућност обавезног академског примерка

Краткорочно, управо су ова нерешена питања основни правци будућег деловања у вези с постизањем бољег управљања академским примерком у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”. Додајмо и то да би требало искористити остварене контакте са широким спектром издавача за унапређење других делатности у библиотеци, као на пример промотивних и маркетиншких активности, суиздаваштва, обезбеђивања дигиталних копија и слично.

Дугорочно, ваља нам се вратити на промену парадигме са почетка текста и, у складу са њом, већ сада размишљати о новом информатичком систему Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” који ће, уз обавезну заштиту ауторских права свих креатора садржаја, на располагање ставити неки будући обавезни академски примерак свим припадницима академске заједнице у свако време и на сваком месту, што је један од предуслова будућег замаха развоја образовања и науке у Србији.

Литература:

1. Biblioteca Nacional De Portugal, „Depósito legal”, Biblioteca Nacional De Portugal, http://www.bnportugal.pt/index.php?option=com_content&view=article&id=153&Itemid=63&lang=pt (преузето 1. 4. 2017)
2. Cornell, Monika. „La Bibliothèque national de la Pologne – Le dépôt légal et la protection par le droit d’auteur à l’ère numérique”, *Les cahiers de propriété intellectuelle*, vol. 23, 1 (2010): <http://cpi.openum.ca/files/sites/66/La-Biblioth%C3%A8que-nationale-de-la-Pologne.pdf> (преузето 1. 4. 2017)
3. e/Electronic Irish Statute Book (eISB), „Copyright and Related Rights Act, 2000”, Government of Ireland <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/28/enacted/en/print> (преузето 1. 4. 2017)
4. The National Archives, „Legal Deposit Libraries Act 2003”, UK government Department for culture, media and sport, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/28/contents> (преузето 1. 4. 2017)
5. Pravno-informacijski sistem, Zakon o obveznem izvodu publikacij (ZOIPub), Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregled-Predpisa?id=ZAKO3606> (преузето 1. 4. 2017)
6. Zakon o obaveznom primerku publikacija (Sl. glasnik RS br. 52/11 , 13/16), Prečišćen tekst zaključno sa izmenama iz Sl. gl. RS br. 13/16 koje su u primeni od 27/02/2016. (izmene u čl. 1, 3, 5, 6, 7, 10, 11), Republika Srbija, Ministarstvo kulture i informisanja, <http://www.kultura.gov.rs/lat/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/zakon-o-obaveznom-primerku-publikacija-> (преузето 1. 4. 2017) (na ćirilici)

Nataša Vasiljević

University Library „Svetozar Marković”, Belgrade

vasiljevic@unilib.bg.ac.rs

ACADEMIC DEPOSIT AS A NEW LEGAL CATEGORY AND ITS IMPLEMENTATION IN UNIVERSITY LIBRARY

Abstract: The paper refers to last year changes in Serbian Legal deposit law, which requested the publishers to deliver one copy of their production to University Library "Svetozar Marković" in Belgrade. Its first part gives a revue of actual law regulation and presence of deposit copies in university libraries in Europe. After an analysis of the legal solution proposed six years ago and the one accepted in 2016 the first result of law implementation are presented. The final part is dedicated to the short-term and long-term direction the institution should follow in the future.

Key words: Legal deposit, law, academic libraries, University Library "Svetozar Marković" in Belgrade

Примљено: 20. априла 2017.

Прихваћено: 15. маја 2017.

Стручни рад
UDK 027.022:655.4/5
(497.11 Пиротски округ)

Елизабета Георгиев
Народна библиотека
„Детко Петров”, Димитровград
betageorgiev@yahoo.com

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ БИБЛИОТЕКА ПИРОТСКОГ ОКРУГА

Сажетак: Иако по Закону нису обавезне да се тиме баве, последњих година јавне библиотеке у Србији све већу пажњу посвећују издавачкој делатности. Скоро да не постоји јавна библиотека која нема регистровану издавачку делатност, првенствено резервисану за локалне ауторе. У жељи да афирмише завичај и његове културне вредности, библиотеке развијају издаваштво, омогућавајући завичајним ауторима да изађу из анонимности и презентују своје стваралаштво и истраживачки рад, да надограђују и развијају културу средине. Све библиотеке у Пиротском округу имају издавачку делатност. По броју издатих монографских публикација издавају се Народна библиотека Пирот и Народна библиотека „Детко Петров” у Димитровграду која, осим књига на српском, издаје и књиге на бугарском језику, као језику мањине. Народна библиотека Пирот и Народна библиотека „Вук Караџић” из Беле Паланке издавачи су и два значајна периодична издања, годишњака „Пиротског зборника” и „Белопаланачког зборника”.

Кључне речи: издавачка делатност, Народна библиотека Пирот, Народна библиотека Бабушница, Народна библиотека „Вук Караџић” Бела Паланка, Народна библиотека „Детко Петров” Димитровград

Увод

Свака библиотека статус у средини гради на основу својих делатности и тежњи да корисницима пружа што боље услуге које, ослањајући се на сопствене ресурсе, може и да оствари. За лидерску улогу на пољу културе у својим срединама библиотеке већ поседују темељне предуслове. „Јавна библиотека, као локална капија знања, пружа основне услове за учење то-

ком читавог живота, самостално доношење одлука, и културни напредак појединаца и друштвених група.”¹

У смислу напретка свакако је значајна и подршка јавних библиотека локалним ствараоцима у презентацији њихових књижевних и научних радова. Све знање концентрисано на полицама са књигама, а у данашње време и у електронском облику, библиотеке нуде својим корисницима не заустављајући се само на томе, већ прекрајајући своју основну делатност увођењем нових услуга као што је издаваштво.

Последњих двадесетак година све већи број јавних библиотека интензивно развија издавачку делатност. Главни финансијер, оснивач, у издавачкој делатности једне јавне, друштвене установе која је под његовом ингеренцијом види добар маркетинг, а библиотека могућност за лидерство у културном животу средине. Издавачка делатност је једна од активности која библиотекама пружа изузетну могућност афирмације у широј друштвеној заједници, али и могућност стицања значајних прихода за развијање примарне делатности, што умногоме помаже рад библиотеке. У таквим околностима оне себи могу да дозволе и објављивање некомерцијалних издања будући да се примарно финансирају из буџета. На тај начин постају и чувари одређених жанрова, али првенствено чувари завичајне књижевности, етнологије, науке... Посебну улогу имају у мултикултуралним срединама имају управо библиотеке-издавачи које својим публикација на језицима мањина чувају културни идентитет и језик мањинских заједница.

На основу података из 2005. године од самосталних 149 библиотека 93 су имале регистровану издавачку делатност.² Имајући у виду тенденцију пораста поменуте услуге, данас сигурно већи број библиотека развија ову делатност. Оне објављују дела која афирмишу завичај и његове културне вредности, као и стваралаштво значајних личности из културне историје средине што је од непроцењивог значаја не само за локалну, већ и за националну културу. „У срединама у којима је библиотека једина установа културе од општег друштвеног значаја она мора да „светли”. Зато њена издавачка делатност може да се развија и шире како би испунила празнине

¹ IFLA/UNESCO Манифест за јавне библиотеке, <http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-sr.pdf> (преузето 12. 3. 2017).

² Dubravka Simović, *Analiza izdavačke delatnosti narodnih biblioteka u Srbiji 2001-2005 godine* https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1896 (преузето 10. 2. 2017).

у многим областима и пружила могућност свим ствараоцима да искажу своја знања и достигнућа.”³

Имајући у виду значај издавачке делатности за локалну културу, овај рад има за циљ да презентује и анализира издавачку делатност библиотека Пиротског округа. У том циљу урађена је и жанровска анализа досадашње издавачке продукције сваке библиотеке – Народне библиотеке Пирот, Народне библиотеке „Вук Караџић” Бела Паланка, Народне библиотеке Бабушница и Народне библиотеке „Детко Петров” Димитровград.

Пиротски округ се у културолошком смислу одликује специфичним говором који се може схватити као богатство које ваља пропагирати и радити на његовом очувању. Библиотеке, као једни од чувара културног идентитета средине, кроз своје активности успешно врше ту мисију, а најинтензивнију и најочигледнију улогу у том смислу остварују кроз издавачку делатност. На основу података из COBISS-а, библиотеке Пиротског округа могу се похвалити значајном издавачком продукцијом⁴ од 188 монографских публикација и две серијске публикације, од којих се многе баве управо локалним говорима, културом и традицијом. По броју издатих публикација предњачи Народна библиотека Пирот са 85 монографских публикација. Следе Народна библиотека „Детко Петров” у Димитровграду са 67, Народна библиотека Бабушница са 23 и Народна библиотека „Вук Караџић” Бела Паланка са 13. Библиотеке у Пироту и Белој Паланци издају и часописе „Пиротски зборник” и „Белопаланачки зборник”.

Издавачка делатност Народне библиотеке Пирот

У тексту „Публиковање завичајне грађе”⁵ Момчило Антић, дугогодишњи уредник издавачке делатности Народне библиотеке Пирот, даје историјски осврт на издаваштво у Пироту и образлаже антрополошки и језички миље развоја књижевног и научног стваралаштва Пироћанаца. Теме којима се ствараоци из Пирота баве су специфичне због његове географске и језичке условљености у односу на друге делове Србије, а што се рефлектује и у књижевном стваралаштву. Према непотпуним истражи-

³ Исто.

⁴ Закључно са јануаром 2017. године.

⁵ Момчило Антић, „Публиковање завичајне грађе”, у *Народна библиотека Пирот: ирилози за монографију* (Пирот: Народна библиотека Пирот, 2012), 84.

вањима прва публикација штампана у Пироту била је књига професора и директора Пиротске гимназије Мите Живковића.⁶ Реч је о публикацији мањег обима из 1898. године под називом „Момчило Обилић, јунак од Пирота, погинуо 15. новембра 1885. године на Ђелташу”. Мита Живковић је оставио значајан траг у пиротској културној историји својим „Албумом пиротског ћилима”⁷ штампаним 1900. године у Тешену у Аустрији.

Крајем XIX века у београдским листовима и часописима објављиване су бројне народне умотворине пиротског краја. Реч је о материјалу бележеном „најчешће од стране професора и учитеља, који су по потреби службе, долазили у Пирот или су, пак, свраћали у град да би забележили понешто из народног живота какав је случај са књижевником Миланом Ђ. Милићевићем, чији записи датирају из 1878. године. Као сакупљачи из тог времена појављују се и гимназијски професор Никола Јакшевац (1897), музиколози Лудвиг Куба (1895) и Владимир Р. Ђорђевић (1895), гимназијски професор Тихомир Р. Ђорђевић (1896) и песникиња Јела П. Спасић (1896), супруга професора Пауна П. Спасића”.⁸

Почетком двадесетог века у Пироту излази неколико часописа који су били кратког века и углавном политички обојени.⁹ Из тог периода најзначајнија публикација која се бави обичајима везаним за Пирот и околину је књига „Из Лужнице и Нишаве”¹⁰ учитеља Владимира Николића.

Период који следи карактеристичан је за Пирот по томе што се између два светска рата појављују први завичајни књижевни ствараоци међу којима се посебно истиче Димитрије Ранчић.¹¹

Живот у СФР Југославији доноси промене на пољу културе. Значајан број Пироћанаца своја научна и књижевно-уметничка дела објављује у великим издавачким кућама, јер у самом граду не постоји издавач. Установе културе, Музеј Понишавља, Историјски архив и Библиотека, преузимају

⁶ Живковић је био родом из Старог Бечеја, а у Пироту је боравио у периоду од 1898. до 1904. године.

⁷ Помоћ у издавању овог албума пружила је Драга Машин.

⁸ Момчило Антић, „Публиковање завичајне грађе”, у *Народна библиотека Пирот: ирилози за монографију* (Пирот: Народна библиотека Пирот, 2012), 85.

⁹ Радикалски лист „Покрет” је једини лист који је излазио дуже време – два пута недељно у периоду од 1906. до 1910. године.

¹⁰ Књига је изашла у издању Српске краљевске академије 1910. године

¹¹ Момчило Антић, „Публиковање завичајне грађе”, у *Народна библиотека Пирот: ирилози за монографију* (Пирот: Народна библиотека Пирот, 2012), 86.

на себе задатак да објављују научноистраживачка и књижевна дела Пи-роћанаца и особа рођених у Пироту. Тако од седамдесетих година прош-лог века пиротска издавачка сцена¹² добија неколико значајних издавача резервисаних првенствено за завичајне ауторе.

Завидном издавачком делатношћу данас у Пироту могу да се похвале и Музеј Понишавља и Историјски архив Пирот.¹³ Прва штампана публи-кација у издању Музеја изашла је 1969. године („Из мог завичаја” Ђире Ранчића).¹⁴ Музеј наставља са штампањем бројних издања локалних аутора и са променљивом динамиком до данас је издао преко седамдесет наслова у облику монографија, хроника села, студија и каталога. „Заступљене су теме из области историје, историје уметности, историје спорта, књиже-вног стваралаштва, археологије, етнологије, дијалектологије, политичке социологије, географије, као и демографије и других области друштвеног живота.”¹⁵ Све те публикације су од великог значаја за проучавање начина живота и културно-историјске прошлости југоисточне Србије. Музеј је покренуо четири посебне библиотеке: *Знамениити људи и дела*, *Хронике села*, *Културна баштина* и *Наши корени*. Истовремено, путем каталога музејских изложби бележена је континуирана изложбена активност. По-ред поменутих видова издавачке делатности штампане су и разгледнице, проспекти, плакати и позивнице за изложбе Музеја.

Библиотека у Пироту прву књигу је штампала 1990. године. На основу података из COBISS-а, за 27 година Народна библиотека Пирот публико-вала је 85 наслова.

0	Наука и знање уопште. Организација. Рачунарство. Информације. Документација. Библиотекарство. Институције. Публикације	2
1	Филозофија. Психологија	–
2	Религија. Теологија	–

¹² Рi press је своју издавачку делатност започео 1998. године објављивањем књига завичајних аутора, подржавајући тиме младе и неафирмисане ствараоце из унутрашњости и дајући допринос очувању специфичности локалног стваралаштва и дијалекта.

¹³ Издавачка делатност Историјског архива у Пироту интензивирана је после 2010. године и чини је 13 објављених публикација.

¹⁴ Публикације, <http://www.muzejpirot.com/Publikacije.html> (преузето 17. 2. 2017)

¹⁵ Исто.

3	Друштвене науке (социологија, политика, привреда, право, војна наука...)	6
5	Математика и природне науке (астрономија, физика, хемија, биологија...)	–
6	Примењене науке. Медицина. Техника	1
7	Уметност. Рекреација. Забава. Спорт	5
8	Језик. Лингвистика. Књижевност	55 (језик 1 + збирке поезије 18 + збирке прича 14 + романи 7 + дечја књижевност 3 + остали књижевни облици 12)
9	Географија. Биографије. Историја	16

У издавачкој продукцији ове библиотеке доминира белетристика са занимљивим и квалитетним поетским и прозним делима, али и публикације из области историје које се баве прошлoшћу Пирота и околине.

Издавачка делатност Народне библиотеке Бабушница

Као самостална установа културе Народна библиотека Бабушница постоји од 1998. године, када се издвојила из састава локалног Дома културе. Издавачка делатност чини сегмент делатности Библиотеке чији је превасходни циљ помоћ у подстицању и афирмацији стваралаштва локалних аутора. У већини досадашњих издавачких пројеката Библиотека је учествовала у припреми публикација за издавање, финансирању (као посредник између аутора и оснивача), док је у неколико наврата новчано помогала и била суиздавач публикација чији су аутори пореклом из Бабушнице, а чија се тематика тиче Лужнице, односно бабушничке општине. Својим значајем се издвајају монографије појединих села: Ресник, Радошевац, Брестов дол, Вава, Стол, Јасенов дел, Звоначка бања. Од локалних стваралаца чија је дела Библиотека издала или подржала као суиздавач, посебно се истичу већ афирмисани аутори Драгослав Манић Форски и Вера Цветановић, али и читав низ других: Горан Ранчић, Миодраг М. Лазић, Бошко Раденковић Горштак, Јелица Богојевић, Саша Аранђеловић, Велимир Веља Ђорђевић... Народна библиотека Бабушница је публиковала

и песничке првенце Теодоре Цветановић, Јелене Ђурђевић, Јелене Бозиловић и Анђеле Цветковић.

У последње време Библиотека је суочена са великим бројем захтева за помоћ у издавању нових дела међу којима има и оних мале уметничке и сваке друге вредности. Зато је установа заузела став да убудуће у својој издавачкој агенди има само дела од капиталног културног, документарно-историјског или уметничког значаја за средину, о чему одлучује новоформирано издавачки колегијум са мериторним рецензијама.

Издавачку продукцију Народне библиотеке Бабушница на основу података из COBISS-а чине 23 публикације.

0	Наука и знање уопште. Организација. Рачунарство. Информације. Документација. Библиотекарство. Институције. Публикације	–
1	Филозофија. Психологија	–
2	Религија. Теологија	–
3	Друштвене науке (социологија, политика, привреда, право, војна наука...)	–
5	Математика и природне науке (астрономија, физика, хемија, биологија...)	–
6	Примењене науке. Медицина. Техника	–
7	Уметност. Рекреација. Забава. Спорт	–
8	Језик. Лингвистика. Књижевност	11 (збирке поезије 9 + роман 1 + кратка проза 1)
9	Географија. Биографије. Историја	12

Издавачка делатност Народне библиотеке „Вук Караџић” Бела Паланка

Народна библиотека у Белој Паланци основана је 1948. године. Вршећи библиотечку делатност у оквиру белопаланачког Центра за културу, Библиотека прву књигу штампа 1995. године („Дечје песме” Томислава Младеновића). По свом осамостаљивању 1996. године као Народна библиотека „Вук Караџић” већу пажњу посвећује издавачкој делатности и посебан

акцент ставља на помоћ младим ствараоцима приликом издавања првих самосталних књига. Најзначајнији издавачки подухват, „Белопаланачки зборник”, Библиотека покреће 2005. године.

Издавачку продукцију Народне библиотеке „Вук Караџић” у Белој Паланци на основу података из COBISS-а чини 13 публикација.

0	Наука и знање уопште. Организација. Рачунарство. Информације. Документација. Библиотекарство. Институције. Публикације	–
1	Филозофија. Психологија	–
2	Религија. Теологија	–
3	Друштвене науке (социологија, политика, привреда, право, војна наука...)	–
5	Математика и природне науке (астрономија, физика, хемија, биологија...)	–
6	Примењене науке. Медицина. Техника	–
7	Уметност. Рекреација. Забава. Спорт	–
8	Језик. Лингвистика. Књижевност	7 (збирке поезије 3 + роман 1 + збирке прича 2 + други књижевни облици 1)
9	Географија. Биографије. Историја	6

Издавачка делатност Народне библиотеке „Детко Петров” у Димитровграду

Народна библиотека „Детко Петров” у Димитровграду једини је издавач у овој средини, а престанком издавачке делатности Новинско-издавачке установе „Братство” из Ниша и једини издавач монографских публикација на бугарском језику у Србији.

Уметност, стваралаштво и култура у Цариброду (Димитровграду), малој варошици на граници Србије и Бугарске, која је за кратко време у другој половини XIX века доживела успон у привредном, економском и у културном смислу, заживела је веома рано. Позоришта, које је настало

осамдесетих година XIX века с циљем да се од средстава скупљених од представа купе књиге за библиотеку, било је зачетник читалишта званично основаног 1898. године. Неки подаци говоре да је читалиште у тадашњем Цариброду постојало и раније, што свакако иде на руку развијене свести тадашње локалне интелигенције која је и под турским ропством излаз налазила у писаној речи. То се манифестовало и раном појавом штампе, непосредно по ослобођењу ових крајева од Турака. Тако је царибродска интелигенција покренула неколико занимљивих периодичних издања која су сведоци историјског, политичког, образовног и културног развоја града. До Првог светског рата и непосредно после њега у Цариброду су, у различитим периодима, са различитим временом излажења, публикована четири периодична издања: часопис „Домашен учитељ” (1889), недељник „Цариброд” (1901-1902), недељник „Нишава” (1909-1915) и часопис „Клопотар” (1919). Сва ова периодична издања, а посебно занимљиви информативни чланци које можемо пронаћи на страницама „Нишаве”, говоре о израженом нивоу културног и образовног развоја Цариброта крајем XIX и почетком XX века.

Године 1909. у штампарији „Минов и Хаџиев” штампана је књига „Стихови и проза” аутора Христа Гоцева.¹⁶ То је прва штампана књига у Цариброду и с правом се сматра почетком издавачке делатности коју ће девет деценија касније наставити Библиотека.

Велики значај за културни живот у граду имала је управо поменута штампарија¹⁷ у којој је, поред књиге „Стихови и проза”, штампан и недељник „Нишава” у коме се веома лепо описује живот у Цариброду на почетку XX века.

¹⁶ Књига је малог формата 15x10 cm и има 27 страна.

¹⁷ Штампарију је Георги Минов донео из Америке негде између 1909. и 1910. године. Он је био власник штампарије, а издавач и главни уредник издања био је извесни Михаил Хаџиев, родом из села Филиповци код Трна. Хаџиев није имао велико образовање, али је захваљујући вештини и културном нивоу оправдао свој квалитетан рад. У штампарији су радила два штампара – Кирил, брат Михаила Хаџиева, и извесни Борис Киров. Поред тога што се бавио штампарством Георги Минов отвара и књижару у којој, осим књига и канцеларијског материјала, продаје и школски прибор и слике. После Првог светског рата о судбини ових штампарских радника се мало зна, осим да се Кирил Хаџиев преселио у град Лом. Интересантно је истаћи да Михаил Хаџиев 1914. године напушта штампарски посао и издавачку делатност и постаје начелник Округа Цариброд. Штампарија је око 1917. године продата негде у Бугарској. („Старата печатница в Димитровград”, *Брајтсйво* год. 11, бр. 387 (1969): 7)

У периоду између два светска рата, осим листа „Глас нашег истока” или „Наш исток”,¹⁸ који је преко уредништва и администрације везан за Цариброд, ништа значајније се није дешавало на пољу издаваштва и стваралаштва.

Период после Другог светског рата био је резервисан за лист „Глас Бугара” (касније „Братство”) и развој издавачке делатности на бугарском језику у оквиру Новинско-издавачке установе „Братство”, али је седиште тих гласила већим делом њихове историје било у Нишу. Ствараоци из Димитровграда једино су на страницама часописа за културу, литературу и уметност „Мост” и на страницама дечјег часописа „Другарче” имали прилику да објављују своја дела на матерњем бугарском језику. Аутори који су писали на српском трудили су се да своје стваралаштво презентују у књижевној периодици у већим градовима Србије, док су амбициознији своја самостална књижевна дела штампали код издавача у центрима као што су Ниш и Београд. Јавила се потреба да они који стварају могу у свом граду да пронађу издавача којем ће понудити рукопис, а који ће квалитетно и стручно одрадити свој посао.

Жеља за књигом и стваралаштвом завичајних аутора и представљањем њиховог аутентичног стваралачког печата, породила је иницијативу о покретању издавачке делатности у Библиотеци. После издвајања Библиотеке из Центра за културу 1996. године било је логично да управо она развије ту делатност. Већ на почетку самосталног рада увидело се да град има потребу за издавачем, те да постоји доста заинтересованих Димитровграђана који своје књижевно-уметничке и научне радове нуде Библиотеци на оцену ради штампања. Из тог односа библиотека-аутор развила се и сама издавачка делатност.¹⁹

Библиотека „Детко Петров” веома интензивно ради и на промоцији и побољшању стваралаштва припадника мањине. Она је једини издавач у Димитровграду и полако преузима улогу водећег издавача припадника бугарске мањине у Србији. Развијајући своју издавачку делатност од 1996. године, од укупно 67 наслова 21 је на бугарском језику, с тим што је више публикација двојезично, а једна је на локалном говору – шопском. Издаваштво је, дакле, други вид услуге коју Библиотека пружа својим корисни-

¹⁸ Лист је излазио у периоду од 1932. до 1934. године.

¹⁹ Елизабета Георгиев, *Издавачка делатност Народне библиотеке „Дейко Петров” Димитровград: (1996-2016): аноширана библиографија = Издашелска дейност на Народната библиотека „Дейко Петров” Димитровград: (1996-2016): аноширана библиография* (Димитровград: Народната библиотека „Детко Петров”, 2016), 19.

цима, а која се показала изузетно важном у популаризацији бугарског језика и културе како у локалним, тако и у ширим оквиринама.

Крајем 1996. године излази прва књига у издању Народне библиотеке Димитровград. Реч је о књизи дечјих радова ученика Основне школе „Моша Пијаде” „Како ли је то песник бити”. Показало се да су и у овом случају деца, као најбројнији чланови Библиотеке, „кривци” за покретање још једне делатности ове установе. Она ће у каснијем периоду донети Библиотеци доста тога лепог и оригиналног, пре свега кроз активности Песничке радионице.

Од 1996. до 2017. године Библиотека је издала 67 наслова различитог штива – поетске и прозне збирке, хронике села, монографије, уџбеничку литературу, збирке дечјих радова.²⁰ Аутори тих књига су људи из Димитровграда или они пореклом из града, али који живе у другим срединама. Ова услуга показала се веома добром и за Библиотеку и за ширу заједницу. Локални аутори су добили могућност да оно што стварају презентују кроз добро оформљене и лепо урађене књиге. Значај издавачке делатности као једне од услуга Библиотеке још је већи ако се има у виду да се књиге штампају и на српском и на бугарском језику. Тиме се задовољавају потребе локалних аутора који стварају на језику мањине, односно матерњем језику.

Издавачку продукцију Народне библиотеке „Детко Петров” на основу података из COBISS-а чине 67 публикација.

0	Наука и знање уопште. Организација. Рачунарство. Информације. Документација. Библиотекарство. Институције. Публикације	7
1	Филозофија. Психологија	–
2	Религија. Теологија	–

²⁰ Реч је о збиркама литерарних и ликовних радова чланова Песничке радионице. Рад на тим издањима је дуготрајан и заснован на активностима радионица креативног писања. Прозни и поетски радови који се налазе у збиркама, писани и на српском и на бугарском језику, у великом броју су награђивани на конкурсима дечјег стваралаштва како у Србији, тако и у земљама региона. За двадесет година постојања издавачке делатности Библиотеке издато је седамнаест збирки – две збирке ученика гимназије, седам ученика основне школе, две самосталне збирке песама двеју најактивнијих чланица Песничке радионице и шест заједничких. Неке од њих издате су као резултат пројеката које је Библиотека реализовала са невладиним организацијама или Министарством културе Републике Србије.

3	Друштвене науке (социологија, политика, привреда, право, војна наука...)	4 (2 буг.)
5	Математика и природне науке (астрономија, физика, хемија, биологија...)	2 (1 буг.)
6	Примењене науке. Медицина. Техника	3 (1 буг.)
7	Уметност. Рекреација. Забава. Спорт	3 (2 буг.)
8	Језик. Лингвистика. Књижевност	36 ((збирке поезије 11 (3 дечје, 1 буг.) + романи 2 + кратка проза 4 (2 буг.) + књижевна критика 1 + збирке дечјих радова 18 (1 буг.))
9	Географија. Биографије. Историја	12 (8 буг.)

Периодична издања библиотека у Пиротском округу

Серијска публикација са најдужом традицијом коју издаје нека од библиотека у Пиротском округу је *Пиротски зборник*. Први број овог значајног научног часописа изашао је 1968. године под уређивачком палицом главног и одговорног уредника проф. др Петра Козића. У *Зборнику* се објављују научни радови, осврти, анализе и истраживања значајни за Пирот и околину. Аутори радова су академици, универзитетски професори, доктори наука, али и истраживачи различитих професија.

„Основна идеја *Зборника* је да се читаоцима приближе многа историјска сведочанства, да се расветле значајни документи који се односе на завичај, да се шире презентује пиротски говор, да се хронолошки забележе, оцене и афирмишу културна дешавања у граду (од књижевних вечери, преко ликовних и музичких манифестација, до објављених књига). Годишњак радова о Пироту и Пироћанцима, објављује текстове из историје, географије, етнологије, лингвистике, књижевности, народног стваралаштва. Радови у *Зборнику* проучавају и привредне одлике, просветне прилике, политички живот, а све више и друге садржаје из савременог живота. Садржински, публикација нема хомогену тематску структуру. Рубрике су се мењале у зависности од броја и квалитета достављених радова и

концепција главних и одговорних уредника. Најзаступљеније рубрике су: *Историја, Оіледи и истираживања, Културна хроника, Прикази књија, Образовање, Грађа*. Временом, садржаји су се обогаћивали и другим темама, па има све више радова из географије, етнологије, археологије, социологије, уметности, прилога о обичајима и традицији, дијалектологије.²¹

Последњи, 41. број *Пиротској зборника*, изашао је крајем 2016. године.

Народна библиотека „Вук Караџић” из Беле Паланке, у сарадњи са локалном самоуправом, од 2005. године издаје *Белойаланачки зборник*, годишњак радова са прилозима из историје, етнологије, географије и књижевности, који представља својеврсну енциклопедију живота у Белој Паланци и околини. У уводном тексту *Зборника*, главни и одговорни уредник др Љубисав Ђирић између осталог истиче: „Основни мотиви покретања *Зборника* јесу дуг и одговорност према богатој историји прошлости Беле Паланке, с једне стране и окренутост ка будућности, која по природи ствари треба да буде лепша и срећнија, са друге стране. А заправо, оба та мотива произилазе из љубави према свом завичају.”²² Библиотека настоји да овом публикацијом окупи што шири круг сарадника, не само Белопаланчана по пореклу, него и све научне и културне делатнике који су у стваралачком сродству са овим крајем. За локалну средину то је најбитнија публикација коју припрема врхунска група аутора свих струка из области лингвистике, дијалектологије, географије, инжењери, социолози и други. Текстови у *Зборнику* показују Белу Паланку кроз векове, али представљају и њену будућност очима историје, привреде, науке...

Закључак

„Тамо где све постаје тржиште и где се успех мери не бројем читалаца, већ количином продатих комада папира замрљаних штампарском бојом и овде где баш свако може да објави баш свашта а да се не постиди, издаваштво у библиотекама остаје последња брана паметне, чисте, лепе писане речи. Да ли би се држава, која нема свој национални културни програм, икада сетила Стевана Сремца, Тодора Манојловића и многих других, да

²¹ Марија Шаровић и Драгана Благојевић, „Пиротски зборник, део завичајне колекције народне библиотеке Пирот”, у *Библионет: Колекције периодике у српским библиотекама: зборник радова Дани мајичних библиотека Србије* (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Ужице: Народна библиотека Ужице, 2015), 274.

²² Љубисав Ђирић, „Реч на почетку”, *Белойаланачки зборник* год. 1, бр. 1 (2005): 5.

нису постојале библиотеке као чувари ватре лепе књижевности? Не само као чувари књига, већ и као чувари духа оних средина чији је једини грех што су мало даље од микроскопских даљина до којих досеже интересовање престонице.”²³

Ове речи Саша Стојановић, књижевника и уредника из Лесковца, осликавају значај издавачке делатности библиотека, посебно оних у малим срединама које су прави чувари историје и духа тих места. Библиотеке Пиротског округа карактерише дугогодишње континуирано издаваштво на српском, локалном говору, и бугарском. Мултикултуралност и интеркултуралност као одлика средина манифестују се и на издавачку продукцију, првенствено библиотеке у Димитровграду, али и осталих библиотека које објављивањем књига и прилога у часописима на бугарском и локалном говору презентују посебност средине. Осим специфичности издања све четири библиотеке, карактеристична је и завидна издавачка продукција коју закључно са јануаром 2017. године чини 188 монографских публикација и два наслова часописа. Оно што се са сигурношћу може рећи јесте да су издавачке делатности Народне библиотеке Пирот, Народне библиотеке Бабушница, Народне библиотеке „Вук Караџић” Бела Паланка и Народне библиотеке „Детко Петров” Димитровград подстицај и сигурност за све локалне књижевне ствараоце и истраживаче за њихов даљи рад и стваралаштво.

²³ Драгана Собовљев, „Издавачка делатност и финансирање библиотеке”, *Панчевачко читалишће* год 8, 14 (2009): 19.

Литература:

1. Antić, Momčilo. Publikovanje zavičajne građe. *Narodna biblioteka Pirot: prilozi za monografiju*. Pirot: Narodna biblioteka Pirot, 2012. (na ćirilici)
2. Georgiev, Elizabeta. *Izdavačka delatnost Narodne biblioteke „Detko Petrov” Dimitrovgrad: (1996-2016): anotirana bibliografija = Izdatelska deñnost na Narodnata biblioteka „Detko Petrov” Dimitrovgrad: (1996-2016): anotirana bibliografija*. Dimitrovgrad: Narodnata biblioteka „Detko Petrov”, 2016. (na ćirilici)
3. IFLA/UNESCO Manifest za javne biblioteke. <http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-sr.pdf> (preuzeto 12. 3. 2017) (na ćirilici)
4. *Publikacije*. <http://www.muzejpirot.com/Publikacije.html> (preuzeto 17. 2. 2017) (na ćirilici)
5. Simović, Dubravka. *Analiza izdavačke delatnosti narodnih biblioteka u Srbiji 2001-2005 godine* https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1896 (preuzeto 10. 2. 2017)
6. Sobovljev, Dragana. „Izdavačka delatnost i finansiranje biblioteke”. *Pančevačko čitalište* 14 (2009): 13-22 (na ćirilici)
7. Ćirić, Ljubisav. „Reč na početku”. *Belopalanački zbornik*, 1 (2005): 5-6 (na ćirilici)
8. Šarović, Marija, Blagojević, Dragana. „Pirotski zbornik, deo zavičajne kolekcije narodne biblioteke Pirot”, u: *Kolekcije periodike u srpskim bibliotekama: zbornik radova Dani matičnih biblioteka Srbije 2015* *Biblionet* (Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Užice: Narodna biblioteka „Užice”, 2015): 268-274 (na ćirilici)

Elizabeta Georgiev

Public Library "Detko Petrov", Dimitrovgrad

betageorgiev@yahoo.com

PUBLISHING ACTIVITIES OF LIBRARIES FROM THE REGION OF PIROT

Abstract: Although not obliged by law, public libraries in Serbia have been paying increasing attention to publishing in recent years. There is hardly any public library that has not registered publishing activities, primarily designed for local authors. In order to promote the homeland and its cultural values, libraries develop publishing activities, thus allowing local authors to emerge from anonymity and present their works and research, and in this way to build and develop the culture of the area. All libraries in the region of Pirot have publishing activities. The largest number of monographs has been published in the Pirot Public Library and in the Public Library „Detko Petrov” in Dimitrovgrad, which apart from the books in Serbian language also publishes books in Bulgarian language, as a minority language. The Pirot Public Library and the Public Library „Vuk Karadžić” from Bela Palanka publish two important periodicals, the yearbooks *Pirotski zbornik* and *Belopalanački zbornik*.

Keywords: publishing activity, Pirot Public Library, Public Library in Babušnica, Public Library „Vuk Karadžić” in Bela Palanka, Public Library „Detko Petrov” in Dimitrovgrad

Примљено: 19. априла 2017.

Прихваћено: 15. маја 2017.

Хроника

Јелена Цветић
Градска библиотека Суботица
jesa.cvetic@gmail.com

БИБЛИОТЕКА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА СУБОТИЦА

Сажетак: Циљ овог рада је да пружи увид у рад библиотеке Историјског архива Суботица. Обухватање историјског осврта на оснивање Архива и библиотеке у оквиру њега, има за циљ да укаже на специфичности услова и начина рада са истраживачима, на врсту библиотечке и архивске грађе, као и на структуру корисника библиотеке. Од 1960. године, када је почело стварање архивске библиотеке, па до данас, радило се на томе да се библиотечки фонд допуни монографским и серијским публикацијама које ће корисницима дати одговоре на питања и теме које су одабрали да обраде у својим радовима. Активним радом на својој промоцији, Архив жели да укаже на културни значај који има и на тај начин привуче нове кориснике који ће у архивској читаоници имати могућност да се упознају са историјским списима и документима старим неколико стотина година.

Кључне речи: Историјски архив Суботица, специјална библиотека, историјат, библиотечка грађа, архивска грађа, корисници

Историјат Историјског архива у Суботици

Половином 18. века на територији данашње Суботице долази до развоја градске организације и администрације. Тако се у јуну 1743. године успоставља варошки Магистрат, као орган политичко-управне и судске власти, на основу привилегије којом је варош проглашена привилегованом коморском варошицом под именом Сент Марија. Прави замајац у области политике, културе и економије почиње 1779. године када је варош проглашена за Слободни краљевски град и када је преименована у Марија Терезиополис.¹ Новостечена културна, просветна, политичка, економска

¹ Стеван Мачковић, ур., *60 година делатности Историјског архива Суботица* (Суботица: Историјски архив, 2007), 10.

и административна аутономија подразумевала је уређену јавну службу, те долази до објективне потребе за организовањем архива који би прикупљао и чувао писану грађу градске администрације.

Како архив није само место за пуко складиштење писане документације, него је и значајан извор историјских информација, након Другог светског рата на територији Аутономне Покрајине Војводине озбиљно се приступило формирању архивских служби у циљу очувања вредне архивске грађе. Тако је 1946. године на основу одлуке Одељења за просвету ГИО НС АПВ бр. 16.800 успостављено Архивско подручје за град Суботицу и срез Бачку Тополу.² На основу донетих прописа приступило се детаљном прегледу архивске документације с обзиром да је знатан део нестало или је уништен током рата, те обезбеђивању адекватних просторија у којој би се она чувала, попису свих регистратура и сл.

Године 1949. Архивско подручје прераста у Архивско средиште, а од 1952. године, на основу решења Извршног одбора Градског народног одбора бр. 2.173 које је донето на основу решења Министарства просвете НР Србије бр. 32.355, постаје самостална установа под називом Градска државна архива у Суботици.³ Архивском средишту је 1950. године додељено неколико просторија на трећем спрату Градске куће, где се и данас налази његово седиште, али на већој површини. Установа добија назив Историјски архив Суботица 1964. године на основу решења Скупштине среза Суботице бр. 05-7101.⁴

Током деценија број фондова и збирки, као и регистратура, непрестано се увећавао. Пошто је заштита архивске, односно регистратурске грађе одувек била приоритет, као константна потреба, али и проблем, поставио се задатак обезбеђивања довољног броја адекватних просторија и полица за њихов смештај. Адаптацијом постојећих просторија, проширивањем депоа и измештањем грађе на друге локације донекле је решен недостатак простора. Поред ангажовања на побољшању општих услова рада, делатност Архива била је усмерена и на рад са корисницима кроз издавање различитих уверења и докумената, те издавање архивске грађе у научне и истраживачке сврхе.

Наравно, временом се све више радило и на популарисању делатности Архива и архивске грађе кроз изложбе, издавачку делатност, размену искустава и сарадњу са архивима из суседних земаља. С том намером је

² Исто, 11.

³ Исто, 13.

⁴ Исто, 16.

крајем 2013. године покренут пројекат „Е-истраживање“⁵ чији је циљ да истраживачима и другим заинтересованим лицима обезбеди да путем интернета бесплатно могу претражити део дигитализоване архивске грађе.

Библиотека Архива

Према Закону о библиотечно-информационој делатности,⁶ у зависности од библиотечно-информационе грађе и профила корисника, у нашој земљи се библиотеке разврставају на неколико типова: националне, јавне, школске, високошколске, универзитетске, библиотеке научно-истраживачких института и установа, специјалне библиотеке, као и на информационе центре при другим установама, организацијама и удружењима.

Основна делатност специјалних библиотека усмерена је на праћење и развијање задатака и циљева установа у чијем саставу делују. Специјална библиотека, по својој природи намењена уском кругу корисника, остаје мање позната јавности у односу на друге типове библиотека. Већ и сама чињеница да се налази у оквиру института, архива, музеја, позоришта, научних институција, здравствених институција, намеће посебан приступ приликом планирања, организације и коришћења њених фондова.⁷ Архивске библиотеке се разликују од других по томе што обезбеђују детаљније информације из области архивистике, архивских регистратура и историје у свим њеним сегментима (национална, културна, војна, друштвена, историја уметности, религија, етнологија, просвете, права, привреде, економије...).⁸ Једна од њих је и библиотека Историјског архива Суботица. Послови на стварању архивске библиотеке започети су 1960. године инвентарисањем и печатењем књига и израдом предметног регистра. Све до 1995. књижни фонд је био смештен по канцеларијама када су извршени ревизија библиотечног фонда и његов смештај у посебну просторију.⁹ Површина те

⁵ Заинтересовани корисници могу се регистровати путем линка e-arhiva.suarhiv.co.rs

⁶ *Закон о библиотечно-информационој делатности*, „Службени гласник РС” бр. 52/11.

⁷ Душица Рајчевић, „Улога библиотекара у специјалним библиотекама“, *Гласник Народне библиотеке Србије* год. 3, бр. 1 (2001): 159.

⁸ Татјана Кикић и Татјана Јовановић, „Архивска регистратура и библиотека – оглед заснован на пракси Архива Србије“, *Библиоџекар* год. 58, бр. 1–2 (2016): 124.

⁹ Стеван Мачковић, ур., 60 година делатности Историјског архива Суботица (Суботица: Историјски архив, 2007), 33.

просторије је 25, а читаонице 35 квадратних метара. Библиотечки посао обављају две особе, с тим да је једна задужена за рад са истраживачима, док се друга бави вођењем евиденција и каталога. Ова специјална библиотека затвореног типа свој фонд базира првенствено на књигама чија је тематика из области завичајне историје Севернобачког округа¹⁰ и на публикацијама које су у вези са архивском делатношћу. Део фонда чине и публикације које су издвојене из фондова похрањених у Архиву, као и периодика. Библиотечки фонд чине књиге и публикације претежно на српском, мађарском и хрватском, али и на немачком и латинском језику.

У библиотеци се води посебан именски регистар за публикације на српском/хрватском и мађарском, док је предметни каталог заједнички за сва три језика. За серијске публикације води се индексно наслову „од А до Ж“. Смештај је организован по принципу *numerus currens* на 159 метара полица, са колико их библиотека тренутно располаже, а према статистици за 2016. годину библиотечки фонд чини 6.344 примерка монографских публикација (5.165 наслова) и 2.146 примерака периодике (1.025 наслова). Библиотечка (монографске и серијске публикације) и архивска грађа (фондови и збирке) корисницима су доступне искључиво у читаоници Архива која може да прими дванаест истраживача. Допуњавање фонда обавља се куповином нових књига, поклонима, разменом публикација са другим архивима и сродним установама. Сарадња са архивима из Мађарске и Хрватске која је интензивирана протеклих неколико година допринела је обогаћивању фонда издањима на мађарском и хрватском језику. Такође, саставни део библиотечке грађе у виду обавезног примерка постају и публиковани научни радови и књиге који су резултат истраживања архивске грађе Историјског архива Суботица.

У читаоници Архива се, поред библиотечког фонда, користи и изузетно богат архивски фонд који садржи изворну или репродуковану документацију о граду и околини која датира од средине 17. века до данас. Разликујемо следеће групе архивалија: исправе (повеље, дипломе), рукописне књиге (протоколе, регистре и др), списе са својим помоћним књигама, рукописне оставштине значајних породица и личности, карте, мапе, планове, штампани материјал, фотографије, аудио-визуелну грађу, магнетне записе (дискета, CD и сл).¹¹ Статисти-

¹⁰ Историјски архив Суботица има статус међуопштинског архива који своју делатност врши на територији три општине – Суботице, Бачке Тополе и Малог Иђоша.

¹¹ Стеван Мачковић, ур., *60 година делатности Историјског архива Суботица* (Суботица: Историјски архив, 2007), 37.

ка за 2016. годину показује да је целокупна архивска грађа груписана у 515 фондова или збирки и смештена на полицама дужине 7.300 метара.

Корисници библиотечке и архивске грађе

Како специјалне библиотеке имају специфичну намену, у складу са делатношћу установе или организације чији су део, тако и услужују кориснике који имају посебна интересовања. Сам назив „историјски архив“ упућује на истраживачке потребе особа заинтересованих за коришћење његових библиотечких и читаоничних услуга.

Услуге Историјског архива Суботица у виду коришћења библиотечке и архивске грађе користе истраживачи, док их физичка и правна лица користе у смислу прибављања оверених фотокопија, преписа, уверења и сличне техничке документације у приватне или правне сврхе.

Статистика за 2016. годину показује да је 88 истраживача користило читаоницу Архива. Највише их је из Суботице и приградских места, потом следе истраживачи из Бачке Тополе, Сенте, Сомбора, Новог Сада, као и корисници из суседне Мађарске (Кечкемет, Бока и др).

Ако се говори о професионалној структури истраживача, примећује се да су последњих неколико година најактивнији студенти и ученици (махом средњих школа). Прате их запослени у другим културним установама, научни радници и универзитетски професори, просветни и здравствени радници, новинари и др.

У погледу сврхе коришћења библиотечке и архивске грађе, најчешће је у питању израда реферата, семинарских и матурских радова (ученици), научних и стручних радова (научни радници, професори, здравствени радници), докторских дисертација, дипломских и мастер радова (студенти), као и публицистичких радова (новинари).¹² Све већи број захтева за Збирком матичних књига (1687–1949) показује тенденцију истраживача (невезано за професију или старосну доб) да у личне сврхе истражују родослове својих породица.

Тематски гледано, логично је да истраживаче највише занима грађа у вези са историјом овог краја – политичка, друштвена и културна; историја архитектуре и грађевинарства, школства, привреде, спорта и сл. Неке од најчешћих темаодносе се на историјат значајних градских грађевина попут

¹² Подаци добијени увидом у матични лист корисника библиотеке.

Градске куће, суботичке синагоге и других истакнутих објеката из доба сецесије, као и на биографије локалних знаменитих и истакнутих личности.

Истраживачима је протекле године на коришћење издато 455 књига, 123 архивске кутије и 1284 предмета. Важно је поменути и 955 истраживача који су у минулој години користили услугу Е-истраживања која им је омогућила приступ делу дигитализоване архивске грађе.

Рад са истраживачима

Библиотекари играју важну улогу у подршци научних истраживања. Од њих се очекује да пронађу најбољи извор информација, потом да информације организују, упакују и испоруче тако да информација буде максимално искоришћена.¹³

Већина истраживача који посећују Архив долази са јасно формулисаним питањима у вези са темом која их занима. За многе је разочаравајуће што се ти одговори не чувају спремни, него је пут који води до њих често дуг и мукотрпан. Мноштво података се крије у грађи, а пошто задатак архивиста може бити само да их барем делимично, а никада коначно и до краја прикажу, посао истраживача је да појединачно допиру до њих.¹⁴ У таквим условима особа задужена за рад са корисницима у читаоници Историјског архива Суботица значајно доприноси својим упутствима и сугестијама при одабиру најподесније библиотечке или архивске грађе за одређено истраживање.

Коришћење библиотечке и архивске грађе у читаоници Архива регулисано је *Правилником о начину коришћења архивске грађе*. Корисници се евидентирају путем матичног листа на којем испуњавају своје име и презиме, занимање и место запослења, датум и место рођења, држављанство за кориснике који нису држављани Републике Србије, адресу становања односно привременог пребивалишта у току коришћења библиотечког материјала, тему и сврху коришћења библиотечког материјала, с тим да библиотекар мора бити обавештен о евентуалној промени теме. На основу матичног листа корисника библиотекар води Матичну књигу корисника. Након што прегледају именски или предметни каталог, попуњава се за-

¹³ Душица Рајчевић, „Улога библиотекара у специјалним библиотекама“, *Гласник Народне библиотеке Србије* год. 3, бр. 1 (2001): 161.

¹⁴ Стеван Мачковић, „О структури и профилу корисника грађе у Историјском архиву Суботица (2005–2008)“, *Ex Pannonia* бр. 14 (2010): 10.

хтев за издавање библиотечког материјала и реверс за издату грађу. Архив нуди и услугу фотокопирања и скенирања копија докумената уз претходно попуњен захтев и уплату трошкова према актуелном ценовнику услуга. Уколико истраживач жели да сâм фотографише или сними одређену грађу, попуњава молбу за дигитално снимање материјала из библиотечког фонда. Горепоменута документација која се води у раду са корисницима, као и месечна евиденција истраживачких дана корисника библиотечког фонда коју води библиотекар, на крајугодине се статистички обрађује, а добијени подаци дају смернице за даље активности на побољшању квалитета рада са корисницима и набавку нових публикација.

Страни држављани који желе да истражују морају да добију дозволу за истраживање од Покрајинског секретаријата за образовање и културу Извршног већа Аутономне Покрајине Војводине.¹⁵ Ова дозвола је потребна само за коришћење архивске грађе, не и библиотечке.

Закључак

Библиотека Историјског архива Суботица као уско профилисана у смислу врсте грађе коју прикупља, обрађује, чува и даје на коришћење, од непроцењивог је значаја за све који желе више да сазнају о историји Суботице и околине. Било да се ради о истраживачима који трагају за литературом за своје научне и стручне радове или о појединцима који су вучени жељом да сазнају нешто више о својим прецима дошли у Архив, сасвим је сигурно да ће наићи на љубазног библиотекара који ће их на прави начин увести у богатство архивске грађе.

Историјски архив Суботица изузетно је значајна културна установа. Свесни тога, запослени у Архиву вредно раде на томе да сачувају његов углед и да га, пре свега, у већој мери приближе грађанима препознајући њихове потребе и нудећи им услуге које ће им бити од користи. Како би се број корисникабиблиотечке и архивске грађе увећао, потребно је да се ради на ширењу знања о значају ове установе. Архив то чини својом издавачком делатношћу, организовањем изложби, дигитализовањем грађе и омогућавањем њеног претраживања преко интернета путем опције Е-истраживања. Можда је на том путу најзначајнија сарадња са школским

¹⁵ Историјски архив Суботица, „Правилник о начину коришћења архивске грађе“, Историјски архив Суботица, http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/prav_o_kor_citaonica.pdf (преузето 29.3.2017)

установама у виду организованих посета ученика када се упознају са фондом и начином његовог коришћења и када добијају смернице за писање реферата, семинарских или матурских радова. На тај начин Архив добија и образовну улогу. Овакав приступ отвара врата будућим истраживачима који ће наставити да откривају блага Историјског архива Суботица.

Литература:

1. Istorijски arhiv Subotica, „Pravilnik o načinu korišćenja arhivske građe“, Istorijски arhiv Subotica, http://www.suarhiv.mycpanel.rs/files/olvaso_2016/prav_o_kor_citaonica.pdf (preuzeto 29.3.2017)
2. Kikić, Tatjana i Tatjana Jovanović „Arhivska registratura i biblioteka – ogled zasnovan na praksi Arhiva Srbije“. *Bibliotekar* god. 58, br. 1–2 (2016): 119–131. (na ćirilici)
3. Maćković, Stevan „O strukturi i profilu korisnika građe u Istorijском arhivu Subotica (2005–2008)“. *Ex Pannonia* br. 14 (2010): 5–11.
4. Maćković, Stevan, ur. *60 godina delatnosti Istorijског архива Subotica*. Subotica: Istorijски arhiv, 2007.
5. Rajčević, Dušica „Uloga bibliotekara u specijalnim bibliotekama“. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 3, br. 1 (2001): 159–161. (na ćirilici)
6. „Zakon o bibliotečko-informacionojdelatnost“. *Službeni glasnik RS* br. 52/11. (na ćirilici)

Jelena Cvetić
City Library Subotica
jeca.cvetic@gmail.com

HISTORICAL ARCHIVES LIBRARY IN SUBOTICA

Abstract: The aim of this paper is to provide insight into the work of the Historical Archives Library in Subotica. By giving a historical overview, from the establishment of the Archives and the library within it to the present time, attempts are made to draw attention to the specific conditions and ways of working with the researchers, the type of library and archival materials, as well as the structure of the library users. From 1960, when the creation of the Archives Library started, until today, efforts were made to enrich the Library collections with monographic and serial publications, which will provide users with answers to their chosen case studies. By constantly working on the promotion, the Archives points to its cultural importance, and by doing so, it aims at gaining new users, who will have a great opportunity to work with several hundred years old historical texts and documents.

Keywords: Historical Archives of Subotica, special libraries, history, library materials, archival materials, users

Примљено: 5. априла 2017.

Исправке: 16. маја 2017.

Прихваћено: 22. маја 2017.

Татјана Р. Јанковић
Народна библиотека
„Вук Караџић”, Крагујевац
tanja.krag@gmail.com

ЗАСТАВИНА БИБЛИОТЕКА – СПЕЦИЈАЛНА БИБЛИОТЕКА У ПРОМЕНЉИВОМ ОКРУЖЕЊУ

Сажетак: Средином 2011. године предузеће *Застава аутомобили д.о.о.*, у чијем саставу се у то време налазила Заставина библиотека, нашло се пред потписивањем уговора са *Фијатом*. Борба за изнајмање одговарајућег решења за смештај књижног фонда од око 24.000¹ библиотечких јединица трајала је готово три године. Након дугих преговора и дописивања између Агенције за приватизацију, УО *Застава аутомобили д.о.о.* и Градске управе, целокупна грађа је разврстана на научни фонд и белетристику. На светски Дан књиге и ауторских права, 23. априла 2012, у градском насељу Станово отворен је огранак Народне библиотеке „Вук Караџић” који је чинио део фонда Заставине библиотеке (белетристика). Током 2013. године књижни фонд овог огранка унет је у COBBISS базу, чиме су вредне Заставине књиге постале електронски видљиве и претраживе.

Циљ рада је да укаже на један од могућих начина збрињавања специјалних библиотека чија је судбина у периоду транзиције, у склопу процеса приватизације предузећа под чијим се окриљем налазе, неизвесна до последњег тренутка, а често изложена и фаталном исходу.

Кључне речи: библиотека, специјална библиотека, Заводи „Црвена застава”, приватизација, транзиција

¹ Обим књижног фонда дат је на основу последње ревизије из 2001. године, која је унета у инвентарне књиге. Иако је у тренутку изнајмања решења за смештај Заставиних књига то био једини податак о књижном фонду којим се располагало, треба имати у виду да 10 година након ревизије није могао бити релевантан. Из тог разлога је обим књижног фонда изнет оквирно.

Увод

Друштвено-историјски период који је уследио након Другог светског рата на просторима СФРЈ карактерисала је интензивна индустријализација праћена друштвеном надоградњом. Под окриљем државних предузећа настајале су специјалне библиотеке затвореног и отвореног типа које су приликом набавке биле првенствено усмерене на уџбенике и стручну литературу за потребе додатног обучавања кадра. У складу са променама у друштву библиотечки фонд овог типа библиотека значајно је прошириван марксистичко-социјалистичком литературом. То је један од главних разлога због чега се ови фондови данас третирају као безвредни.

Током периода транзиције, који обухвата и процес интензивне приватизације државних предузећа, ове библиотеке су, и иначе често ограничено видљиве, постале сасвим невидљиве.

Није неуобичајено у историји библиотека и библиотекарства да се приликом промена у окружењу (због промене власника и/или дислоцирања) богати књижни фондови оспу или нетрагом нестану. Један од примера је случај из 1978. године када је један део књижног фонда библиотеке Учитељске школе у Крагујевцу нестао док се чекало на његово измештање у просторије Универзитетске библиотеке због усељавања ОШ „Радоје Домановић” у зграду. Велики део књига је ипак спасен и сада се чува у оквиру Легата Учитељске школе у Универзитетској библиотеци у Крагујевцу.²

У даљем тексту биће размотрена основна својства и карактеристике специјалних библиотека уопште, место и значај Заставине библиотеке међу окружним библиотекама сличног типа, специфичности у вези са фондом Заставине библиотеке, могућа решења за измештање Заставиног књижног фонда и решење које је усвојено.

Специјалне библиотеке – улога, циљ, значај

Специјална библиотека има задатак да прикупља, чува и даје на коришћење књижну и некњижну грађу, као и информације, пре свега у оквиру делатности и интересне сфере њеног оснивача, али и више од тога,

² Мила Стефановић, *Народна библиотека у Крагујевцу (1866–2004)* (Крагујевац: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета, Народна библиотека „Вук Караџић”, Октоих, 2005), 235.

у складу са општим задацима библиотека. Због разноликости установа, институција, предузећа и других правних лица/оснивача специјалних библиотека, постоји и велика разноврсност овог типа библиотека, из чега произилазе и потешкоће у прецизном дефинисању појма *специјална библиотека*. Специјална библиотека јесте специјална у смислу посебно профилисаног фонда, али је ипак прецизније одређена изразом *специјализована библиотека*, какав је у употреби у САД.³

Неке од специфичности специјалних библиотека у односу на библиотеке општег типа су:

- уско стручна профилисаност књижног фонда;
- значајан број наслова серијских публикација из струке;
- велика разноврсност у оквиру групе;
- битан извор информација.

Специјалне библиотеке су претходиле настанку јавних библиотека и архива, па у том смислу имају и шири историјски значај.

Специјалне библиотеке Крагујевца и околине

Пројектом развоја библиотекарства у Србији 1971–1980. у обавезе матичне библиотеке увршћен је и надзор над радом специјалних библиотека. Тиме је Народна библиотека „Вук Караџић” у Крагујевцу почела да прати рад специјалних библиотека Шумадијског округа путем периодичних извештаја.

У Табели 1 приказан је упоредни преглед обима књижног фонда и годишњег буџета Завода „Црвена застава” и Фабрике каблова „Моша Пијаде” у 1964. години.⁴

Табела 1: Упоредна табела обима књижног фонда и годишњег буџета

1964.	Обим књижног фонда	Годишњи буџет у динарима
Заводи „Црвена Застава” Крагујевац	10.000	50.000,00
Фабрика каблова „Моша Пијаде” Светозарево	6.000	350.000,00

³ Branko B. Knežević, *Specijalno bibliotekarstvo* (Beograd: Trebnik, 2002), 9.

⁴ Стефановић, *Народна библиотека у Крагујевцу (1866 – 2004)*, 205.

У Табели 2 изложена је статистика коју је Народна библиотека „Вук Караџић” у Крагујевцу, као матична установа и за специјалне библиотеке Шумадијског округа, направила на основу појединачних извештаја.⁵ Табела показује да је Заставина библиотека 1971. године била друга по обиму фонда у Шумадијском округу.

Табела 2: Упоредна табела специјалних библиотека Шумадијског округа у 1971.

1971.	Обим књижног фонда	Периодика	Простор	Инвентарна књига/ каталози	Годишњи буџет у динарима
Завод за стрна жита	18.864	80	58 m ²	инв. књига ауторски предметни стручни	15.000,00
Народни музеј	4.500	20		инв. књига ауторски	1.800,00
Историјски архив Шумадије	2.914	22	16 m ²	инв. књига ауторски	4.032,00
Просветно-педагошки завод	5.000	24	16 m ²	/	5.000,00
Грађевинско предузеће „Казимир Вељковић”	700	2		инв. књига	7.000,00
Заводи „Црвена Застава”	12.093	26		ауторски	100.000,00
Индустрија галових ланаца „Филип Кљајић”	1.600		20 m ²	инв. књига ауторски	4.000,00
Фабрика конзерви „Црвена звезда”	1.100			/	/

Табела 3, која садржи податке из последњег извештаја који је стигао Матичном одељењу НБКГ из Заставине библиотеке, у односу на статисти-

⁵ Исто, 237.

ку из 1971. указује на то да је чак из пет специјалних библиотека изостао извештај, чиме су ове библиотеке ушле у процес нестајања. Упоредивањем садржаја Табеле 2 и Табеле 3 запажа се да су се од 1971. до 2011. године одржале само три крагујевачке специјалне библиотеке: Заставина, библиотека Историјског архива Шумадије и библиотека Народног музеја Крагујевац. Библиотека Историјског архива Шумадије⁶ почела је да се формира 1952, са настанком самог Архива. У том тренутку она је обухватала 400 књига, пре тежно историјских. Обим њеног књижног фонда од 1971. до 2011. увећан је за 4.486 књига, што значи да је годишње набављано око 100 књига. Примећујемо и увећање простора предвиђеног за смештај библиотечке грађе. Оно што се у овом прегледу не види јесте да фонд Историјског архива Шумадије обухвата 48 старих и ретких књига,⁷ што је значајан аргумент у корист става исказаног у овом раду – да специјалне библиотеке заслужују посебну пажњу.

Табела 3: Упоредна табела специјалних библиотека у Крагујевцу 2011. године

2011.	Обим књижног фонда	Периодика	Простор	Финасирање
Историјски архив Шумадије	6.500	3.536	90	оснивач
Спомен-парк „Крагујевачки октобар”	2.389	4	17	оснивач
Народни музеј Крагујевац	11.708	9	68	оснивач
„Застава аутомобили”	25.625	173 дом. 163 стр.	209	чланарина

⁶ Предраг Илић, „Ризница старих и ретких књига”, *Крагујевачко чинџалишије* год. 18, бр. 35 (2013): 2.

⁷ Исто, 3.

Заставина библиотека – настанак, развој и набавна политика

У литератури се не може наћи тачан датум оснивања библиотеке у *Застави*. Претпоставка је да су запослени у фабрици, свесни значаја едукације и улоге научне литературе, прве стручне књиге, махом на руском, немачком и енглеском језику, прикупили и понудили на коришћење *Заставиним* радницима. Та првобитна библиотека налазила се у оквиру *Инстџијуџа за истраживање и развој зарад стручној и научној усавршавања запослених*⁸, у чијем називу је садржан један од главних циљева формирања сваке библиотеке специјалног типа. Одлука о оснивању Института донета је 1962, па се та година може оквирно узети као време почетка формирања књижног фонда Заставине библиотеке, мада се сама библиотека још увек нигде не спомиње.

Изградњом Главне управне зграде *Застава аутомобила д.о.о.* библиотека добија свој простор на деветом спрату, на површини од 209 m². На истом спрату предвиђене су и канцеларије за Преводилачки биро. Књижни фонд распоређен је у пет просторија:

- 1) референсна збирка;
- 2) позајмно одељење са отвореним фондом и пултом;
- 3) читаоница са каталозима;
- 4) ИНДОК центар;⁹
- 5) канцеларија руководиоца.

Са пресељењем у наменске просторије Заставина библиотека почиње да функционише као специјална библиотека затвореног типа. То подразумева поделу послова према организационој схеми рада, усвојен статут и план набавке књижне грађе.¹⁰ Књиге су смештане на наменски набављене металне полице по систему *numerus currens*. С временом се формирају ин-

⁸ Мирко Милојковић, одг. ур., *Од њоја до аутомобила: 1853–1973* (Крагујевац: Заводи „Црвена застава”, 1973), 78.

⁹ Emilija Jovanović, „Organizacija službe informisanja za region Kragujevca”, *Bibliotekar* god. 28, sv. 1 (1976): 125.

¹⁰ Постојање организационе схеме рада, статута и плана набавке књижне грађе потврђују бивши радници Заставине библиотеке, али сама документа нису сачувана.

вентарне књиге¹¹ и каталози (ауторски, насловни и предметни)¹². Средства за набавку књига издвајају сами запослени (0,5% од зараде), а део средстава је предвиђен и годишњим буџетом оснивача. Вредни спомена су и поклони запослених у виду књига, махом лектире. Један од начина набавке капиталних издања – вишетомних енциклопедија, лексикона, речника – одвијао се кроз сарадњу са трговачким путницима (аквизитерима књига) који су се бавили продајом на рате или путем административне забране. У читаоници библиотеке и у холу управних зграда одржавале су се продајне изложбе. Од укупне вредности оствареног промета 5% остајало је у власништву Заставине библиотеке у виду одабраних наслова.

На захтев корисника, од 1973. у набавку је укључена и лектира за основну и средњу школу. Правилником о библиотечко-информативној делатности, усвојеном 1982. године на седници оснивача, прецизиран је начин набавке књига у следећем односу:

стручна и научна литература – 70%;

белетристика – 20%;

марксистичко-социјалистичка литература – 10%;

страни и домаћи часописи – 100 наслова.

Деведесетих година, услед опште друштвене кризе (распад СФРЈ, рат и санкције), оснивач доноси одлуку да обустави финансирање набавке књига за Библиотеку. На предлог чланова Библиотеке, у договору са руководством, усваја се одлука да се уведе годишња чланарина у износу 50% од чланарине у Градској библиотеци. Овако прикупљена средства коришћена су искључиво за набавку књига. Следећи потребе корисника исказаних путем листе дезидерата Библиотека је стручну литературу и белетристику надаље набављала у приближно подједнаком односу.

¹¹ Инвентарна књига белетристике и Инвентарна књига стручне литературе Заставине библиотеке чувају се у Завичајном одељењу Народне библиотеке „Вук Караџић” у Крагујевцу.

¹² Са увођењем програма *Biblio* и са уношењем библиотечког фонда у базу престало се са употребом лисних каталога. Каталогски листићи и ормари нису сачувани.

Утицај друштвених промена на Заставину библиотеку

Дезинтеграцијом Завода на међусобно независна предузећа (*Застава камиони*, *Застава оружје* итд.) део библиотечког фонда обима око 5.000 припао је предузећу *Застава оружје*.

Говорећи о променама које су се одразиле на Заставину библиотеку мора се споменути и НАТО бомбардовање 1999. када је на *Заставине* објекте пало 27 пројектила. Услед детонација на библиотечким просторијама су разбијени прозори, а читав простор, укључујући и књижни фонд, било је неопходно очистити од слојева прашине и стакла.

Средином 2011. године предузеће *Застава аутомобили д.о.о.* нашло се, у оквиру таласа приватизације државних предузећа, пред потписивањем уговора са *Фијатом*. У процесу приватизације од примарне важности било је решавање питања друштвене имовине од велике материјалне вредности – од зграда до производних машина. Није тешко претпоставити на којем месту су се нашле књиге. Борба за изналагање одговарајућег решења за смештај књижног фонда од око 24.000 библиотечких јединица трајала је готово три године. Сам обим фонда био је једна од отежавајућих околности – за његов смештај, према библиотечким стандардима, било је неопходно обезбедити простор од 150 m².¹³ Друга отежавајућа околност била је та што се процес приватизације одвијао под надзором Агенције за приватизацију чији је представник само једном недељно долазио у Крагујевац. Град је показао добру вољу да сачува Заставину библиотеку, али је њено очување из локалног прерасло у државно питање, што је имало своје и добре и лоше стране. Добре јер је тиме добило на важности, лоше јер никако није стизало на ред за решавање.

Предлози за смештај Заставине библиотеке

У завршници процеса приватизације *Застава аутомобила д.о.о.*, у специјалној библиотеци некадашњег гиганта, која је у најбољим дани-

¹³ У оквиру Главне управне зграде *Застава аутомобила д.о.о.* библиотека је заузимала 209 m² укључујући и канцеларијски простор у којем су били смештени Преводилачки биро и део књижног фонда. Изузимањем површине коју је заузимао овај канцеларијски простор, имајући у виду библиотечке стандарде и очекивано смањење књижног фонда у односу на податак из ревизије 2001, закључено је да треба тражити простор од 150 m².

ма упошљавала преко 20 радника¹⁴, остао је само један. Бројни радници определили су се за понуђени социјални програм који им је омогућавао превремени одлазак у пензију. Пре последњег изласка из фабричког круга долазили су у своју библиотеку да узму потврду да су раздужили књиге. На исти начин су радници из погона раздуживали алат. Ово указује на вредновање књиге у производном окружењу.

Први предлози за измештање Заставиног књижног фонда били су усмерени на очување Библиотеке као целине. У том смислу предложене су зграде у склопу Кнежевог арсенала (Музеј ливнице и Главна управна зграда), Универзитетска библиотека у Крагујевцу и Фијатов музеј за који је постојао направљен пројекат. Ниједан од ових предлога није усвојен, што због великих захтева у погледу простора, што због нерешених имовинских питања везаних за зграде. У трагању за одговарајућим решењем, последњи библиотекар Заставине библиотеке, Татјана Јанковић, обратио се за савет директорки Универзитетске библиотеке у Крагујевцу Мири Матић, директору Народне библиотеке „Вук Караџић” Мирку Демићу, као и челницима градске управе задуженим за културу. Удружење грађана „Град” и бројни бивши Заставини радници апеловали су да се нађе решење за очување Заставине библиотеке. У дневном листу *Блиц*¹⁵ од 18. 8. 2011. објављен је текст на тему спасавања овог вредног књижног фонда.

Најзад, на предлог Мире Матић и уз договор са Мирком Демићем и са деканом Машинског факултета у Крагујевцу Мирославом Бабићем, Агенцији за приватизацију је предложено решење које је подразумевало поделу књижног фонда на стручни део и белетристику. *Фијати* је дао рок од седам дана да се 209 m² које заузима Застава библиотека потпуно испразни.

Према последњој ревизији из 2001. године стручна литература Заставине библиотеке бројала је преко 11.000 библиотечких јединица. Тај део фонда, уз стручну периодику, припојен је библиотеци Машинског факултета у Крагујевцу. Белетристички део фонда, према ревизији из 2001, у обиму од 9.500 књига, привремено је смештен у Бизнис иновационом центру, где је чекао да Град пронађе одговарајући простор у којем ће се књиге поново наћи на полицама. НБКГ је инсистирала да се на основу Заставиног фонда отвори огранак у градском насељу Станово које има око 20.000 становника и које је удаљено 3 км од најближег огранка, односно 6 км од матичне зграде Народне библиотеке. Град је успео да обезбеди привремени

¹⁴ Податак наведен оквирно, на основу тврђења корисника Заставине библиотеке.

¹⁵ Бранка Куљанин, „Сачувала ‘Заставину’ библиотеку”, *Блиц*, 18. август 2011, 6.

смештај за Заставину белетристику у ОШ „Драгиша Михаиловић” у насељу Станово. За овако неуобичајено решење, у објекту у којем већ постоји библиотека (школска), НБКГ је добила одобрење Народне библиотеке Србије.

На Светски дан књиге и ауторских права, 23. априла 2012, отворен је огранак Народне библиотеке „Вук Караџић” у насељу Станово. Опремање библиотечног простора помогао је Град Крагујевац куповином додатних полица, радног стола и компјутера. Крагујевачки фотограф Зоран Петровић уступио је своје фотографије Града за уређење ове библиотеке. Током 2013. године књижни фонд огранка унет је у СОBISS базу, чиме су вредне књиге постале електронски видљиве и претраживе. Приликом уношења у СОBISS базу, у пољу за напомену, уписана је синтагма *Заставина библиотека*, чиме је означено порекло ових књига. Све су пресигниране, али и даље носе печат Заставине библиотеке. Упоредивањем записа у инвентарним књигама Заставине библиотеке и статистике након уноса фонда у СОBISS базу дошло се до поражавајуће констатације да је од 9.500 Заставиних књига из области белетристике сачувано 5.529 – тек нешто више од пола! Претпоставља се да је након ревизије 2001. године вршен отпис (мада нису пронађени спискови отписаних књига који би то потврдили) и да се ту „крије” део несталог књижног фонда. Део фонда је остао код корисника који нису раздужили позајмљене књиге пре измештања Заставине библиотеке, а ни након тога.

Уз редовну набавку нових и недостајућих наслова, библиотека заснована на белетристичком делу Заставиног књижног фонда сада располаже са 8.800 публикација. Њену специфичност представљају јединствена издања из седамдесетих и осамдесетих година која се, у оквиру НБКГ, често могу наћи једино у овом огранку.

Табела 4: Структура корисника огранка НБКГ у Станову

2016.	Предшколци	ОШ	СШ	Студенти	Запослени	Пензионери	Остали	Укупно
Број чл.	88	91	5	3	3	1	4	195

Закључак

Измештањем Заставине библиотеке у окружење основне школе изашло се у сусрет:

- пре свега најмлађим корисницима који у школској библиотеци често нису у прилици да нађу књиге које их највише интересују и која нису у могућности да самостално посете Дечје одељење НБКГ;
- потребама старијих и болесних корисника који имају потешкоћа са кретањем;
- потребама наставног кадра за одржавањем часова у библиотечком окружењу;
- потребама суграђана да сачувају идентитет Града и сопствени идентитет кроз очување Заставине библиотеке.

У овом огранку се одржавају радионице за децу, одељењске посете и упознавање са радом библиотеке, као и разноврсни програми у вези са Дечјом недељом, Светским даном књиге и ауторских права... Одржан је низ радионица оригамија и радионица под називом „Примени књигу - цртање на основу приручника” за узраст од петог до осмог разреда – радионице су окончане отварањем изложбе радова. Расписан је школски ликовни конкурс за предшколски узраст и узраст од првог до четвртог разреда на тему „Видели смо у књигама”, праћен изложбом у холу школе. Поводом обележавања дана када је отворена библиотека организује се размена књига, стрипова и часописа под називом „Књига за књигу”. Редовно се одржавају акције прикупљања књига за угрожене библиотеке.

Старији корисници и сви који нису у могућности да дођу до других огранака НБКГ, а желе да позајме публикације које се налазе у њиховим фондовима, могу да наруче књигу и преузму је у огранку у Станову.

Огранак у Станову има фејсбук страницу на којој редовно обавештава пратиоце о новим насловима који су стигли у фонд, о културним програмима и другим активностима у библиотеци.

Циљ рада је да укаже на један од могућих начина збрињавања специјалних библиотека чија је судбина у периоду транзиције, у склопу процеса приватизације предузећа под чијим се окриљем налазе, неизвесна до последњег тренутка, а често изложена и фаталном исходу. Шире гледано, међу угрожене књижне фондове спадају и они у склопу домова ЈНА, домова културе и сличних објеката карактеристичних за друштвено-историјско раздобље којег се сада стидимо и трудимо се да га игноришемо, као и судбину његових библиотека.

Литература:

1. Ilić, Predrag. „Riznica starih i retkih knjiga”, Kragujevačko čitalište, god. 18, br. 35 (2013): 2-4. (na ćirilici)
2. Jovanović, Emilija. „Organizacija službe informisanja za region Kragujevca”, *Bibliotekar* god. 28, sv. 1 (1976): 121-132. (na ćirilici)
3. Knežević, Branko B. *Specijalno bibliotekarstvo*. Beograd: Trebnik, 2002.
4. Milojković, Mirko, odg. ur. *Od topa do automobila: 1853 – 1973*. Kragujevac: Zavodi „Crvena zastava”, 1973. (na ćirilici)
5. Stefanović, Mila. *Narodna biblioteka u Kragujevcu (1866 – 2004)*. Kragujevac: Centar za naučna istraživanja SANU i Univerziteta, Narodna biblioteka „Vuk Karadžić”; Beograd: Oktoih, 2005. (na ćirilici)

Tatjana R. Janković

Public Library "Vuk Karadžić", Kragujevac

tanja.krag@gmail.com

ZASTAVA LIBRARY – A SPECIAL LIBRARY IN A CHANGING ENVIRONMENT

Abstract: In mid-2011, company "Zastava Automobili" d.o.o., with Zastava Library operating within it, was about to sign the acquisition contract with Fiat. The struggle to find a suitable solution for accommodation of around 24,000 library units lasted almost three years. After long negotiations and extensive correspondence between the Privatization Agency, the Management Board of "Zastava Automobili" and the City Council, the Library collection was divided into scientific collection and the collection of fiction. On the World Book and Copyright Day, 23 April 2012, in the city district of Stanovo, a branch of the Public Library "Vuk Karadžić" was opened containing mainly the Zastava Library fiction collection. In 2013, the book collection of this branch was registered in COBISS database, which made valuable Zastava books electronically visible and searchable.

The goal of this paper is to present one of the possible ways of finding a place to hold and take care of special libraries whose destiny in the transition period, during the process of privatization of companies under whose auspices they were established, is uncertain until the last moment and often exposed to a fatal outcome.

Keywords: library, special library, Company "Crvena Zastava", privatization, transition

Примљено: 20. априла 2017.

Исправке: 17. маја 2017.

Прихваћено: 30. маја 2017.

Прикази

Бранка Г. Драгосавац
 Универзитет у Београду
 Правни факултет – Библиотека
 branka.dragosavac@ius.bg.ac.rs.

**КОНФЕРЕНЦИЈА БИБЛИОТЕКАРСКОГ ДРУШТВА
 СРБИЈЕ *КОРИСНИЦИ БИБЛИОТЕЧКИХ УСЛУГА:
 ИСТОРИЈСКА ПЕРСПЕКТИВА И САВРЕМЕНЕ
 ТЕНДЕНЦИЈЕ* (13. И 14. ДЕЦЕМБАР 2016)**

У Народној библиотеци Србије, 13. и 14. децембра 2016. године, одржана је тринаеста по реду Конференција Библиотекарског друштва Србије *Корисници библиотечких услуга: историјска перспектива и савремене тенденције*. На скупу су, у складу са темом, изложени радови о формирању, историјском развоју фондова и њиховом усаглашавању са захтевима савремених корисника, начином задовољења корисничких потреба, побољшањем квалитета и квантитета у пружању услуга у библиотекама.

Првог дана скупа одржана су два пленарна предавања и две сесије. Прва сесија је обухватила *Примере добре праксе* (три предавања и три кратке презентације), док је друга, под називом *Деца и млади*, садржала три предавања и три презентације.

Пленарно предавање **Јуке Реландера**, председника EBLIDE, садржало је, осим података о овом удружењу, корисне предлоге за лобирање код локалних власти за помоћ, подршку и добијање средстава за библиотеке. Како је, према EBLIDINIM истраживањима, 20% становништва на глобалном нивоу неписмено, а 50% неписмено за дигиталне медије, библиотеке су једине институције које људима могу пружити могућност описмењавања и коришћења техничких достигнућа. Да би испуниле ове задатке потребна им је огромна подршка која се добија лобирањем код „одговарајућих“ странака и представника власти, као и анимирањем медија.

Из излагања колеге **Јана Стрингера** сазнали смо на које све начине књиге могу да се дистрибуирају заинтересованим корисницима, чак и у најудаљенијим деловима света. Без обзира како их називамо или која превозна средства се користе за дистрибуцију књига (аутобуси, бицикли,

бродови, колица, возови, камиле, магарци, па чак и слонови), он их дефинише као мобилне библиотеке – односно путујуће колекције књига.

Како је дуго година радио на питању покретних библиотека, из прве руке смо сазнали све проблеме до којих долази приликом коришћења овог вида услуге, али и могућа решења. Обједињујући своја сазнања на терену и сакупљене информације за IFLA-ине *Смернице за њокрејне библиотеке*, Ј. Стрингер је приказао како мобилне библиотеке успешно раде у многим деловима света и услужују кориснике и у најудаљенијим подручјима. Сва своја сазнања тренутно претаче у BBC-јеву серију о мобилним библиотекама.

Могућност пружања што боље услуге корисницима библиотеке заснива се, према речима **Милене Костић, Шејле Џидић, Свјетлане Ђелић, др Василије Милновића и др Адама Софронијевића**, на квалитету редовних пословних процеса и броју пројектних активности реализованих у библиотеци.

У раду су представљени унапређење услова коришћења физичког простора и имплементација софтвера који омогућавају активности у виртуелном простору на примеру Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”. Детаљно су размотрене делатности на адаптацији Простонародне дигиталне читаонице, Центра за академску изузетност и Аустријске библиотеке, физичког простора библиотечког главног хола и отварања и свечаног представљања рада Magic box-а (интерактивног екрана), истакнуте су активности у вези са за добијањем и реализацијом пројекта „Амбасадоров фонд за културно очување”, уз подршку амбасаде САД у Београду и евалуација након завршених пројеката. Приказани су и први резултати промотивне кампање за повећање броја нових корисника реализоване током октобра 2016. године, уз коришћење предности комбиновања промотивних алата у физичком и виртуелном свету.

Рад колегинице **Елизабете Георгиев** представља библиотеку као мултикултуралну институцију која у оваквом друштвеном окружењу, у циљу задовољавања сложених корисничких захтева, чини посебне напоре како би остварила своју мисију и одговорила на потребе корисника библиотечких услуга.

Библиотека „Детко Петров” у Димитровграду културни је центар локалне заједнице, где се у свакодневном раду равноправно користе два језика, српски и бугарски, али и локални – шопски говор. Тако, на пример, деца и млади спремају, играју представе и пишу песме у оквиру *Песничке радионице* и на српском и на бугарском језику.

У светлу 21. века, разоја информационог технологија, проширивања обавеза и дужности библиотека и непрестаном кретању ка билингвалном

образовању, чини се да су ова локална заједница и Библиотека „Детко Петров” у потпуности спремне да већ сада преузму део одговорности на остваривању ових циљева.

Библиотека „Милутин Бојић”, са Националном службом за запошљавање, од децембра 2015. до августа 2016. реализовала је пројекат *Књије на кућном њрају*, о чијим резултатима нас је известила колегиница **Олга Јечменица**. Намењен је „осетљивим” категоријама корисника са општине Палилула, особама са инвалидитетом, деци са посебним потребама, тешко покретним или непокретним особама које нису у могућности да дођу до Библиотеке. У том смислу организовани су *Сервис за размену*, доношење књига на кућну адресу и дигитализоване су монографске и серијске публикација за персоналну употребу за које постоји интересовање међу овом категоријама корисника. Циљ пројекта је био унапређење положаја особа које припадају осетљивим групама у културно-образовном смислу. Он је испуњен у потпуности, односно отклоњене су баријере са којима су се поједини суграђани суочавали у покушају да остваре једно од темељних људских права какво је право на образовање. Овим пројектом Библиотека је позитивно деловала на квалитет живота појединаца и активно учествовала у делатностима локалне заједнице, са тенденцијом да се сличан или исти пројекат покрене и у осталим општинама Београда, али и шире.

Из презентације **Виолете Ђорђевић** и **Владиславе Ивковић Марковић** сазнали смо на који начин Библиотека града Београда подстиче културу читања у локалној заједници и повећава и поспешује видљивост Библиотеке у јавности са циљем повећања броја корисника и анимирања постојећих категорија уписаних чланова да чешће користе њене услуге. На презентацији је приказано неколико пројеката који су осмишљени и организовани уз помоћ познатих јавних личности из света културе, спорта, науке и других домена – *Библиотека на њлажи*, *Тврђава културе*, *Сиварно чиишам – не ѡлумим*, *Сви смо у библиотеци* и *Нејујмо српски језик*.

Излагање колегинице **Љиљане Мацуре** представља мало познату и доста затворену групу корисника библиотеке: ваздухопловце. Према њеним речима, ваздухопловци се служе како штампаним, тако и електронским изворима информација, али као и у њиховом послу (летењу), информационе потребе су им врло рановрсне по садржају, динамици и континуитету, као и степену важности и хитности, што за лица која пружају информационе услуге представља деликатан задатак. Сигурно, редовно и делотворно, друге су речи за пружање услуге у ваздушном саобраћају, без обзира да ли је реч о летењу као делатности или о пружању информација у овом домену.

Друго пленарно предавање **Томаша Грушковског**, директора IFLA PASC центра, донело је представљање модела остваривања слободе у библиотекама. Са тим у вези је и питање доступности знања за све кориснике под истим условима које се остварује у библиотекама, те нас је колега провео кроз кратак историјат развоја књиге и библиотека (од првих енциклопедија до дигиталне библиотеке), представљајући притом и формирање и развој свих других типова библиотека. У предавању је представљено истраживање читалачке публике које је донело податке о порасту броја скенираних страна које се достављају на захтев корисника и повећаној употреби смарт скринова, што значи да читаоцима можемо увек доставити књиге, а то је један од модела остваривања слободе (у којој су садржани појмови јединство, братство и равноправност) до које се долази у библиотекама.

Излагање **др Драгане Малић** из Библиотеке града Београда говори о прегледу оснивања и развоја првих дечјих департмана који су обележили крај 19. и почетак 20. века. Она је указала на значај њиховог формирања и укратко описала фондове, примерене и у складу са савременим медијима за писање и читање и узрастом корисника. Прегледно и информативно, колегиница нас је провела кроз историјат дечјих одељења и дечјих библиотека, развој њихових фондова и гранање културно-просветних активности које су се организовале за децу, са циљем да им се омили књига и да се заувек вежу за њу.

Њен рад био је увод у излагање **Јасне Бркић** из исте институције која је описала оснивање и рад првог дечјег одељења у Краљевини Југославији, које је предано и са много љубави формирала и припремила за отварање Марија Илић-Агапова 11. јануара 1931. године. Из ове институције потичу и први образовани библиотекарски за децу који су годинама организовали и водили програме *Малих и Великих села*, *Зидних новина* и *Дечјеј њозоришћа*. На њиховим идејама су почивали и каснији радови дечјих библиотекара широм Србије и Југославије. Делатности дечјег одељења су се током година разгранавале, проширивале и продубљивале у складу са захтевима корисника, развојем техничких достигнућа – од едукативних и креативних програма до данашње Технотеке.

Презентација **Маријане Теноди** из Суботице упознала нас је са историјатом развоја Библиотеке у Старом Жеднику (од 1941. године, када ју је отворио Иштван Биво, до данас). Колегиница нас је провела кроз историју приказујући нам фотографије првих библиотекара и корисника Библиотеке, са посебним освртом на децу-чланове, уз чију несебичну помоћ је, након тешког периода, Библиотека обновила свој рад.

Пример успешно организованих програмских активности за младе, који се темељи на вишедеценијском библиотечком искуству Народне

библиотеке „Стефан Првовенчани” из Краљева, изложио је колега **Милоје Радовић**. Према његовим речима, формирање младе библиотечке публике тежишни је задатак сваке савремене библиотеке. Брижљиво осмишљени и савремено припремљени пројекти (*Кључеви знања, Док чекаш чистиј, Сирийојрича, Књију ишће и йородилишће...*) допринели су формирању сталне библиотечке публике, односно публике која непрестано расте. У овај рад активно су се укључили невладин сектор, струковна удружења грађана, образовне установе, здравствене и спортске организације, информативне куће и бројни волонтери.

Сарадња између дејних одељења и школских библиотека била је једна од најважнијих полуга за рад са децом и у наставним и у ваннаставним активностима. Последњих неколико година стање у нашим школским библиотекама рапидно се погоршало, на шта нам у својој презентацији указују колегинице **Мирјана Радовановић Пејовић** и **Ана Дуковић** из Библиотеке Основне школе „Душан Јерковић” у Ужицу. Али оно што је у раду истакнуто јесте да и поред свих недаћа не посустаје лични ентузијазам библиотекарa. Ауторке сматрају да би се позиционирањем библиотекарa као лидера у школи створило напредно окружење за целокупан васпитно-образовни процес и да се, кроз реализацију различитих активности, код ученика подстичу креативни процеси који доприносе њиховом образовању, развоју и усавршавању. Осим тога, инсистирају и на континуираном стручном усавршавању и обуци, развијању културе евалуације и самоевалуације као механизма за побољшање квалитета рада библиотекарa који би могао да допринесе развоју освешћеног друштва спремног на целоживотно учење.

На значај школске библиотеке указала нам је и колегиница **Весна Филиповић Петровић** из ОШ „Васа Пелагић” у Лесковцу која је у својој презентацији приказала резултате анкета рађених у распону од шест година, код случајног узорка ученика од петог до осмог разреда. Они су утицали да се предузму мере мотивације ученика средствима и активностима који утичу на развијање интересовања и усађивање и неговање љубави према читању (књижевно-читалачки клуб „Радијатор”, обавезни часови у библиотеци, представе, књижевни сусрети, литерарне радионице, трибине и др). Након евалуације дошло се до следећих резултата: данас се више чита него пре пет година, препоруке за читање најчешће се добијају од другова, родитеља или библиотекарa који данас има већи утицај него пре наведеног периода. На развијање љубави према читању и способности за самосталним стицањем знања утиче више чинилаца, од којих се посебно истиче школска библиотека, чиме се потврђује њен значај у савременом васпитно-образовном процесу.

Први дан Конференције завршен је *Друшћивеним програмом*, односно приказивањем монодраме „Библиотекарка” аутора Мирка С. Марковића, колеге библиотекара и писца.

Другог дана Конференције одржано је једно пленарно предавање и три сесије – *Примери добре праксе, Истраживања I и Истраживања II*.

Пленарно предавање **Зденке Свибен** *Јесмо ли сиремни за промену парадигме: члан, корисник, особа или Има ли илоша у авиону* обухватило је податке о историјском развоју књижница града Загреба, а представљени су и мрежа библиотека и сумарни подаци о корисницима, посетиоцима и програмима. Једном речју, ради се о промени свести о мисији и значају народних библиотека у складу са 50 необичних ствари и услуга које се могу позајмити у библиотекама широм света. У складу са новим тенденцијама, изложен је *Стратешки план књижница града Загреба: 2014–2020*. као подршке одгајању, образовању, доживотном учењу и подстицању читања уз помоћ установа, удружења и појединаца.

Колеге **мр Весна Александровић** и **Никола Петаковић** представили су пројекат стварања нових аудио-материјала у оквиру Збирке посебних фондова Народне библиотеке Србије, који је примењив на све текстуалне библиотечке изворе. Приказали су процес претварања текстуалног садржаја у говор уз помоћ TTS софтвера и програме за обраду звука, чиме ће, како сами наглашавају, „одшкринути врата ризнице ... заголицати машту и обогатити искуства корисника”, а библиотекама омогућити пружање нових услуга и самим тим повећати број корисника.

У Библиотеци града Београда се користи библиотечки софтверски систем BISIS, чији почеци сежу до 1992/93. године. Овај програм је настао у оквиру пројекта за развој библиотечке мреже Србије, да би се касније наставило са његовим усавршавањем на Природно-математичком факултету у Новом Саду, као помоћ библиотекама у прикупљању, индексирању и проналажењу информација садржаних у метаподацима фонда библиотеке. У излагању **др Радмиле Тасић** и **мр Катарине Михајловић** представљене су све могућности корисничког претраживања аутоматизованог библиотечког програма BISIS ver. 4. Први део је обухватио примере од најједноставнијих па до најсложенијих корисничких упита, уз примену различитих параметара за претраживање у домену ауторског каталога, док су у другом делу, након историјског приказа развоја стручног каталога Библиотеке града Београда (од 1931. године до данас), показане све могућности претраживања базе по UDC бројевима.

Соња Шуковић и **Александра Ацић** представиле су нам развојни пут информационог система, дигиталне библиотеке и интернет презентације

Народне библиотеке „Стеван Сремац” из Ниша. Као једна од најстаријих библиотека у Србији, она је једна од првих која је аутоматизовала своје пословање (2003), док је веб-сајт активан од 2004. године. Са основним мотом излагања да „дигитализација није иновација већ уобичајена активност” којом се корисницима обезбеђује „адекватан приступ ресурсима Библиотеке у складу са њиховим очекивањима”, колегинице закључују да је неопходна симбиоза библиотека и рачунарских система и да Библиотека мора да чини неопходне кораке како би направила стабилну подлогу и била спремна на „виртуелну присутност у глобалном смислу”.

Бранка Пражић изложила је активности на унапређењу библиотечких услуга у Народној библиотеци „Илија М. Петровић” у Пожаревцу од електронске обраде података до оних које су омогућиле увођење интернета. Упоредо са усложњавањем захтева корисника и предностима које је донео интернет дошло је до унапређења делатности: отворена је електронска читаоница за кориснике, спроводе се пројекти информатичког описмењавања незапослених и пензионера у Библиотеци, отворени су читаоница за слепа и слабовида лица и канцеларија за контакт са Заштитником грађана. Као једну од најважнијих делатности колегиница истиче отварање Одељења за младе јер је тиме створено адекватно место за интелектуални, креативни и социјални развој ове групе корисника библиотечких услуга.

У складу са модерним тенденцијама и дигитализацијом библиотечких фондова, према речима **Мирјане С. Нешић** из Београдске политехнике, дужну пажњу заслужују и мултимедији као значајна област дигиталних технологија за коју су најзаинтересованији млади. Како је учење уз помоћ мултимедија и мултимедијалних алата „боље, динамичније и лакше”, то смо и ми запослени у култури и науци у обавези да користимо ове садржаје са циљем пружања квалитетнијих услуга корисницима. У овој занимљивој презентацији сазнали смо који су основни формати и програми за мултимедије и који су алати, сервиси и апликације за мултимедије доступни на интернету, као и које од понуђених садржаја библиотекари могу да користе. Такође, колегиница нам је приказала како да направимо видео-упутство за коришћење електронских библиотечких база, уредимо аудио-снимак, монтирамо *book trailer* или конвертујемо податке из формата у формат. Како би потврдила своју тврдњу о неопходности „мултимедијализације”, она наводи и процену Cisco компаније која је светски лидер у ИТ области „да ће 2019. године видео-снимци чинити 80 посто укупног интернет саобраћаја”, а библиотеке су обавезне да одговоре свим захтевима корисника, као и да прате савремене тенденције.

Задовољство корисника, као основ за евалуацију библиотека, приказали су нам **Сњежана Фурунџић**, **Милена Милинковић** и **Никола Крсмановић** на примеру истраживања о мерењу задовољства студената и постдипломаца Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”. За разлику од најчешћег мерења путем анкета, у излагању је приказан SERVQUAL модел упитника који се данас примењује у истраживањима у библиотекама у Финској, Аустралији и Америци.

Излагање колегиница **Ларисе Малић** (Институт за књижевност и уметност) и **Јелене Бановић** (Институт економских наука) односило се на анализу идентификације и категоризације корисника и њихових потреба у дигиталном окружењу, у складу са хипотезама савременог библиотекарства које се базирају на вештинама које омогућавају организовани приступ информацијама. Помоћу њих библиотекари излазе у сусрет свим корисничким захтевима. Фокус излагања био је усмерен на потребе корисника чије се истраживање спроводи унутар научноистраживачког рада у оквиру друштвених и хуманистичких области, а пружене информације могу се дистрибуирати у научноистраживачке сврхе.

Зорица Ђокић, библиотекар Медицинског факултета Универзитета у Новом Саду, приказала нам је могућности указивања младим истраживачима на постојање предаторских часописа и издавача и који су начини да их препознају уз помоћ слике и текста. Након упознавања њихових карактеристика истраживачи ће бити у могућности да резултате свог научноистраживачког рада објављују у сертификованим часописима.

У два одвојена рада **Марине Шмудле**, **Марине Ђачић**, **Слађане Радовановић**, **Светлане Петровић Ђорђевић** и **Иванке Клајн** упознали смо се са активностима Рефералног центра Библиотеке Матице српске приликом давања на коришћење фондова непубликованих извора информација и полупубликација и иностране међубиблиотечке позајмице. Свака од презентација донела је прецизне статистичке податке на основу којих је закључено да су најбројнији корисници услуга Центра студенти и научници Универзитета у Новом Саду, да је повећан број захтева за коришћење докторских дисертација, као и да највећу потребу за међународном позајмицом имају научни радници Новосадског универзитета.

Колегинице **Бојана Маринчић**, **Биљана Давидовски** и **Милица Росић** представиле су нам хронолошки ток аутоматизације пословања Народне библиотеке Ужице од 1955. године, након што је завршен рад на сређивању фонда по Универзалној децималној класификацији и започето са попуњавањем статистичких извештаја преко инсталације првог софтверског система (1995), па до електронског каталога (2004) и базе корисника (2013).

Рад **Наташе Кривачевић Поповић, Снежане Планић и Браниславе Видојевић** донео је податке о броју и структури корисника Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” у Чачку и њених огранака за период од 1990. до 2015. године. Кроз статистичке податке, графиконе и табеле у којима су приказани савремени трендови који се користе у Библиотеци, колегинице су са правом закључиле да она, упркос бројним потешкоћама, „успева да се избори за своје кориснике”.

Презентација **мр Миланке Бабић Вукадинов** донела је историјски преглед развоја и рада Завичајног одељења – Одељења о Београду Библиотеке града Београда. Од формирања 1929. године устројавали су се фондови који су специфичношћу грађе условили и специфичне кориснике, као и посебне радне задатке библиотекара. У излагању су представљени пројекти и програми које Одељење негује неколико деценија уназад самостално или у сарадњи са сродним институцијама, као и Дигитална база која је on-line доступна, а баштини део фондова Библиотеке града Београда посвећених престоници.

Као прва рејонска библиотека која је након ослобођења 1944. године отворила врата корисницима, Библиотека „Ђорђе Јовановић” у Београду је неговала вишегодишње програмске делатности. Између свих програма које је истакла колегиница **Марина Неђић**, два су свакако најзначајнија: Трибина *Нова књија* и Награда „Ђорђе Јовановић” који су започети 1965, односно 1967. године, а актуелни су и дан-данас.

Другог дана Конференције традиционално су додељене и награде Библиотекарског друштва Србије:

Сйојан Новаковић за *Rečnik bibliotekarstva i informacionih nauka: netačko-srpski/srpsko-netački* аутора Љиљане Ковачевић и Добриле Бегешић, у издању Народне библиотеке Србије;

Најбољи библиоџекар, колегиници Весни Петровић за значајне резултате на унапређењу библиотечко-информационе делатности.

Након *Закључка сѝручној дела Конференције* који је прегледно изложио председник Библиотекарског друштва Србије др Богдан Трифуновић, у Изложбеном холу Народне библиотеке Србије отворена је изложба „Књиге изван књиге – Литерарне рефлексije у визуелном” Гордане Каљаловић Одановић.

Уз честитке због одлично организоване Конференције важно је да Библиотекарско друштво Србије успева да организује овакве конференције које представљају прилике за упознавање са новим искуствима, примерима добре праксе, као и за одржавање контаката и успостављање сарадње међу колегама.

Драгана Грујић

Универзитет у Београду

Филолошки факултет –

Катедра за библиотекарство и информатику

dragana.gr@gmail.com

БИБЛИОИНФО: 55 ГОДИНА ОД ПОКРЕТАЊА НАСТАВЕ БИБЛИОТЕКАРСТВА НА ВИСОКОШКОЛСКОМ НИВОУ

Катедра за библиотекарство и информатику на Филолошком факултету Универзитета у Београду 18. маја 2017. године обележила је 55 година изучавања библиотекарства на високошколском нивоу.

Шездесетих година XX века уписана је прва генерација студената, али је само две године касније Катедра угашена. Настава је поново покренута школске 1980/1981. године у оквиру Одсека за југословенске књижевности као двогодишње интеркатедарске студије. Значајна година у историји наставе библиотекарства била је 1986. када је основан самостални семинар који 1990. прераста у Катедру за библиотекарство и информатику. Тада је уписана и прва генерација студента четворогодишних академских студија.

Конференција симболичног назива *Библиоинфо* окупила је професоре, сараднике, дипломиране студенте библиотекарства и информатике и колеге библиотекарске. За потребе Конференције штампан је зборник сажетака са биографијама учесника.

Скуп су отворили декан Филолошког факултета проф. др Љиљана Марковић, проректор Универзитета у Београду проф. др Живорад Тешић и помоћник министра културе др Драгана Хамовић. Редовни професор у пензији др Десанка Стаматовић, један од утемељивача Катедре, у поздравним речима осврнула се на историју оснивања изражавајући захвалност свима који су на том путу оставили трага – декане и наставнике који који су подржали оснивање и рад Катедре. Проф. Стаматовић је посебно истакла заслуге проф. др Мирослава Пантића и декана проф. др Никше Стипчевића приликом оснивања Катедре, као и труд проф. др Рајка Врачара, продекана Универзитета, проф. др Милана Божића, декана Природно-математичког факултета, проф. др Радослава Анђуса, мр Душана Витаса,

доц. др Десанке Стаматовић, др Љубише Рајића и магистара Александре Вранеш и Љубомира Жиропађе на изради наставног плана и програма Катедре за библиотекарство и информатику.

Присутнима се обратио и проф. др Миодраг Сибиновић који је заједно са проф. др Миодрагом Поповићем и проф. др Љубицом Ђорђевић, уз подршку Наставно-научног већа Факултета, заслужан за отварање Смера за библиотекарство. Јубилеј је честитала и Управница Библиотеке града Брограда Јасмина Нинков, указавши на значаја образовања библиотекара и дугогодишњу успешну сарадњу између Катедре и Библиотеке.

Проф. др Џозеф Халдејн (Joseph Haldane), професор Универзитета у Осаки, извршни директор и један од оснивача Међународног академског форума, одржао је пленарно предавање на тему *Дез(информација), култура и међународни односи*. Разматрајући различите начине коришћења информација, проф. Халдејн је говорио о улози библиотека, издавачких кућа и целокупне академске заједнице на путу превазилажења културолошких баријера.

На пленарно предавање тематски се надовезао први рад у сесији, излагање проф. др Александре Вранеш о студијама библиотекарства и студијама културе. Очување сопственог националног идентитета уз истовремено разумевање и прихватање других култура захтева одговоран, образован, етички и критички профилисан кадар у образовним, научним и културним установама. Како Катедра за библиотекарство и информатику представља спој библиотечких, информатичких, историјских и архивистичких предмета, проф. Вранеш је истакла значај Катедре и улогу кадра који образује у очувању културног наслеђа и развоју у „мулти-, интер- и транскултуралним друштвима“.

О настави историје на Катедри за библиотекарство и информатику говорила је проф. др Гордана Стокић Симончић. Историја библиотека је од почетка рада Катедре била саставни део наставног плана, а данас су *Историја књије и библиотеке 1–2* и *Књија и библиотеке код Срба 1–2* обавезни предмети за све студенте Катедре. Управо стога што се овом научном дисциплином не баве историчари, велика је одговорност на предметним наставницима који у оквиру историје, архивистике и музеологије изучавају друштвену улогу библиотеке са различитих аспеката и формирају компетентан кадар који се даље бави овим темама.

Рад је настављен у три сесије, а у свакој од њих је изложено по четири рада. Прва секција је окупила стручњаке који су разматрали различите изворе информација. Др Бојан Ђорђевић, ванредни професор на Катедри за библиотекарство и информатику, уз осврт на разнородне облике мемоарске

грађе (мемоари, сећања, дневници, интервјуи и орална грађа) представио је, кроз одговарајуће примере, модалитете обраде и анализе ове врсте грађе са архивистичког становишта.

Наше новине: њолийички, њосѡодарски и друшћивени лисћ део је фонда завичајне периодике у Градској библиотеци „Карло Бијелицки” у Сомбору. О овом гласилу као сведочанству времена и односу етничких заједница током Другог светског рата сазнали смо од директора сомборске Градске библиотеке Владимира Јерковића. Изнете историјске чињенице важне су не само за боље тумачење сомборске, већ и националне историје, али могу да послуже и за разумевање савремених политичких деловања мањинских заједница.

Радмила Тасић (Библиотека града Београда) одбранила је на Филолошком факултету докторску дисертацију под називом *Омлагинска међурајна ѡериодика – сћудија и библиографија*. Део ове дисертације и изложени резултати истраживања, сагледани кроз аналитичку и аотирану библиографију изабраних часописа, пружили су увид у интересовања и потребе омладине у међурагном периоду.

Ова сесија завршена је презентацијом Драгане Јовановић из Библиотеке Матице српске. Колегиница Јовановић је поставила актуелна питања са којима се библиотекари све чешће у свом раду сусрећу – на који начин интерактивни сајтови и друштвене мреже доприносе промоцији библиотека, да ли је ово примерен начин комуникације за установе културе, како правилно и ефикасно пренети жељену поруку до корисника, и како поставити нове комуникационе обрасце. Одговори су пружени на примеру *Галике*, дигиталне библиотеке Националне библиотеке Француске, која представља парадигму успешног промовисања библиотека посредством нових медија – фејсбука и твитера.

Друга сесија је била тематски најразноврснија. На важност перманентног осавремењавања теоријског знања и практичних вештина одраслих особа и на улогу библиотека у том процесу указала је у свом излагању доц. др Гордана Ђоковић. Прилагођавање и реорганизација библиотека, као и прерастање у инфомационе центре омогућава библиотекама да поред васпитно-образовне улоге добију и нови концепт. Како библиотеке нису само пратиоци промена у друштву већ и њихов ослонац, представљене су могућности укључивања библиотека у процес целоживотног образовања.

На академским студијама другог степена, мастеру на Катедри за библиотекарство и информатику, посебна пажња посвећена је методичким предметима. Доц. др Драгана Грујић је кроз резултате истраживања спроведеног међу мастер студентима, који су током школске 2016/2017. године

похађали курсеве Библиотека у настави и Методичка пракса (хоспитовање), изложила концепцију и праксу ових предмета.

Како је књига главни предмет рада библиотека, а развој и одржавање читалачких навика један од кључних задатака сваке библиотеке, Гордана Недељков (Андрићев институт, Вишеград) је у свом излагању истакла важност читања разматрајући и питања на који начин савремена технологија утиче на културу читања. Доступност публикација у електронском облику и интерактивна комуникација са ауторима пружају библиотекарима могућност да се афирмишу у новом светлу.

Прегледно и хронолошки кроз историју настанка и рад Библиотеке Катедре за српску књижевност са јужнословенским књижевностима провела нас је Валентина Тасић, иначе запослена на овој Катедри. Пратећи развој од Опште библиотеке Велике школе до осамостаљивања и актуелног деловања, колегинца Тасић је издвојила све значајне личности које су допринеле увећању фонда. Централно место у излагању биле су збирке Старе и ретке књиге, као и девет посебних библиотека које су даровали угледни професори овог одсека.

Катедра је симбиоза библиотечких и информатичких дисциплина, те је трећа секција била посвећена дигиталним библиотекама, репозиторијумима и информационом описмењавању. Коауторски рад доц. др Милоша Утвића и Михаила Шкорића бавио се дигиталним идентификатором објекта – DOI (Digital Object Identifier) и улогом Катедре за библиотекарство и информатику на овим пословима, која је и иницијатор свих активности. У излагању су представљени начин рада (прикупљање библиографских метаподатака, хипервеза ка тексту, додељивање DOI броја, сарадња са уредницима...) и перспективе развоја (ширење услуга за часописе ван Факултета и развијање доиФил репозиторијума).

Биљана Богдановић, Андреа Арсеновић, Тијана Ловре и Ана Николић представиле су рад под називом *Информациона њисменост као ѡредуслов доживојној учења*. Ова тема је последњих година актуелна, а колегинице запослене у Одељењу за пружање информационих услуга корисницима у Народној библиотеци Србије више су него компетентне да о томе говоре. Изложене су активности на релацији библиотекар – корисник и начини на које библиотеке могу да помогну корисницима не само да прикупе информације, већ да их критички процењују и етички користе. Развијајући овакве облике рада, библиотеке иду корак даље у свом пословању – пружају подршку и активно учествују у неформалном образовању и помажу корисницима у суочавању са технолошким, економским и друштвеним изазовима.

Дигиталне библиотеке и лексички ресурси и алати наслов је рада др Александре Трговац из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“. Појава и развој дигиталних библиотека мењају и методе проналажења информација. Лексички ресурси и алати, посебно морфолошки речници, доприносе бољем и прецизнијем проналажењу информација у дигиталним библиотекама. Ове полазне хипотезе потврђене су презентованим моделом дигиталне библиотеке у којем је анализирано проналажење информација у документима на српском језику у вези са облашћу библиотекарства и информатике.

Последње излагање било је посвећено проналажењу информација, али из другог угла. Александра Томашевић, Биљана Лазић и Никола Вуловић, сви са Рударско-геолошког факултета Универзитета у Београду, на примеру дигиталне библиотеке у рударству и геологији приказали су могућности претраживања такозване сиве литературе – вишетомне документације мултидисциплинарних пројеката. У циљу превазилажења препрека током претраживања (неповезани вишетомни делови, различита врста и садржина докумената) представљена је платформа за приказивање дигиталних колекција *Омека*. Такође, приказали су на који начин је могуће унапредити претрагу – речницима релација за повезивање објеката и језички сервисима.

На обележавању јубилеја био је присутан велики број колега библиотекара из различитих типова библиотека који су претходних година, заједно са запосленима на Катедри, допринели развијању библиотечке теорије и праксе, а своје утиске о одржаној конференцији и честитке забележили су у књизи утисака. Преклапање сесија онемогућило је заинтересоване да у целини испрате сва излагања. Ипак овај недостатак биће умањен објављивањем зборника радова који се очекује крајем године.

Овај значајан јубилеј показатељ је да библиотекарство, упркос свим променама, не само да опстаје, већ се континуирано иновира, проширује и унапређује и као такво заузима значајно место у наставном и научном раду.

Мирко Дрманац
 Градска библиотека
 „Владислав Петковић Дис“, Чачак
 drmanac@gmail.com

РОМАНСИРАНА ИСТОРИЈА УНИШТЕЊА

Приказ књиге: Дејан Ристић. *Кућа несајоривих речи: Народна библиотека Србије: 1838-1941*. Београд: Народна библиотека Србије, 2016, 233 стр.

Монографија Дејана Ристића *Кућа несајоривих речи : Народна библиотека Србије : 1838-1941*. издата је поводом обележавања 75-годишњице уништења Народне библиотеке Србије током шестоаприлског бомбардовања Београда 1941. године. Дејан Ристић (Београд, 1972), историчар, архивиста, преводац и сценариста, објавио је већи број научних и стручних радова, а био је и покретач и организатор бројних националних и међународних научних скупова и изложби. Као управник Народне библиотеке Србије 2012-2013. године био је у могућности да на самом извору информација истражује прошлост ове установе културе од националног значаја.

У монографији *Кућа несајоривих речи* на 233 стране хронолошки је, кроз четири поглавља, представљена историја Народне библиотеке Србије. Прво поглавље „Археологија сећања (1838-1921)“ обухвата период од формирања Библиотеке под надлежношћу Министарства просвете до усељења у прво наменско здање на Косанчићевом венцу. Оно садржи и научну полемику о две теорије формирања Народне библиотеке заступљене у литератури: једна, која порекло Народне библиотеке везује за појаву књижице и књиговезнице Глигорија Возаровића 1832. године (Јован Бошковић, Михаило Подољски и др Мираш Кићовић) и друга, која полази од претпоставке да су почеци њеног стварања били у оквиру Министарства просвете Кнежевине Србије (Стојан Новаковић, Милан Ђ. Милићевић, Јеремија Д. Митровић, Гаврило Ковијанић и други). Дејан Ристић одлучно заступа другу тезу по којој је српска национална библиотека утемељена чином обједињавања књижних фондова Типографије и Министарства просвете 12. јула 1838. године.

У оквиру друге и треће целине („Зграда на Шанцу (1921-1925)” и „Раздобље отежаног рада и развоја (1925-1941)”) аутор приказује изазове и тешкоће са којима се суочавала Народна библиотека у међуратном периоду, истичући небригу ресорног Министарства просвете Краљевине Југославије. Такође, Ристић одаје својеврсно признање академику Јовану Н. Томићу (1903-1927), који је скоро четврт века био управник Народне библиотеке, као најзаслужнијем што је ова институција остварила динамичан развој и добила своје прво наменско здање. Последње поглавље „Метните у подруме, збрините како знате...” прати дешавања у пролеће 1941. године, која су кулминирала нападом на Београд и уништењем фонда Народне библиотеке.

Мада је сам наслов монографије наизглед посвећен општој историји Народне библиотеке Србије од 1838. до 1941. године, поглавља ове књиге неједнаког су обима. Период развоја до 1921. године, који обухвата осам деценија рада, представљен је на свега 50, док је период 1921-1941. представљен на 127 страна, не рачунајући илустроване додатке који се у потпуности односе на други период. Сам аутор у предговору наводи да је ова књига „резултат вишегодишњих истраживања и осећања личне обавезе да се учини покушај реконструисања историје националне библиотеке, нарочито оне њене етапе у којој се та установа налазила на Косанчићевом венцу (1921-1941)”. Међутим, фаза постојања Народне библиотеке на Косанчићевом венцу која у књизи својим обимом и садржајем заузима доминатно место, доводи у питање сам наслов монографије.

Такође, приметно је да рад нема увод. Аутор у предговору истиче да је прво поглавље које се односи на период до 1921. године „предвиђено да представља увод у главну тему рада”, али је „ова целина [...], услед обиља података и нових сазнања, прерасла у синтетизован преглед историје српске националне библиотеке”. Суштина доброг увода је осврт на историјске изворе и литературу, стање истраживања, поставка питања и хипотеза, као и осврт на примењене методе истраживања. Наменског увода у Ристићеву монографију нема, мада су елементи увода садржани у предговору, што није својствено научној методологији. Ристић истиче да су истраживања за потребе ове књиге вршена у бројним установама културе и образовним институцијама. То се, међутим, мада је аутор користио обиље документарног материјала, не може видети у научном апарату. Највећи део коришћене архивске грађе је из фонда Архива Србије, нешто мање из фондова Архива Југославије и Архива Српске академије наука и уметности (заоставштина академика Јована Н. Томића). Објављени извори углавном су преузети из капиталне троделне монографије Гаврила Ковијанића *Архивска грађа о*

Народној библиотеци у Београду 1821-1944. Коришћена литература обухвата 136 јединица од којих је претежно коришћена монографија Мираша Кићовића *Историја Народне библиотеке у Београду* (1960).

Мада аутор у предговору истиче да је монографија научни рад, у којој свакако постоје елементи научног истраживања, ово дело је више стручни рад на граници публицистике, са неуобичајеним начином излагања раније већ обрађиване теме. Аутор користи научни апарат и улази у полемику, али се не држи уобичајених образаца научне методологије да би излагање прилагодио широј читалачкој публици чак и уз помоћ колоквијализама. Аутор је у истраживачком поступку селективан и не посвећује једнаку пажњу свим аспектима рада Народне библиотеке у посматраном периоду. Изнети статистички подаци више су додатак тексту него основа за даљу анализу, чиме је стручна употребљивост књиге знатно умањена. Јасна је ауторова намера да се својим радом обрати не само научној и стручној јавности, већ и широј публици. Међутим, циљ који је имао пред собом био је изузетно захтеван, јер стручни радови инсистирају на формализму и аргументацији без књижевних украса, док историографска публицистика донекле има и приповедачки карактер.

Како би што сликовитије приказао драматичне историјске догађаје, аутор је правио дискурсе у којима се повремено удаљавао од теме, па се готово цела једна страна текста односи на дејство немачке запаљиве авионске бомбе, без одговора на основно питање у вези са уништењем фонда Народне библиотеке - која је драгоцену грађу уништена у пожару насталом као последица бомбардовања? Проучавајући изворе и литературу аутор је несумњиво пронашао те податке, јер је стручна комисија 16. јануара 1942. године сачинила опширан извештај који се чува у архиви Народне библиотеке Србије, а наводи их и Мираш Кићовић у својој већ поменутој књизи (понегде се поткрала и непрецизна терминологија – запаљиве авионске бомбе наводе се као зрна, гранате и пројектили, мада се не испалују из оружане цеви нити имају свој посебан погон).

Једна од битних стилских карактеристика научних и стручних текстова је једноставност и одмереност, па се може рећи да аутор није потпуно неутралан у излагању. Текст ове књиге пун је снажних емоција, бомбастичан, ироничан и хиперкритичан. Четврта целина књиге је „Метните у подруме, збрините како знате...”, за чији је наслов узето саопштење министра просвете Милоша Трифуновића руководиоцима централних установа културе о одустајању од евакуације културних драгоцености уочи очекиваног напада сила Тројног пакта на Краљевину Југославију. Мада прилично ефектан, овај наслов није прикладан за научни рад. Исто важи

и за закључак рада под насловом „Од тријумфа воље до тријумфа заборава”, у коме аутор није резимирао резултате истраживања као научни допринос обрађеној теми, већ је довео у помало нејасну феноменолошку везу појам из римског права *damnatio memoriae* (који се иначе односи само на особе), немачку међуратну кинематографију, односно филм „Тријумф воље” Лени Рифенштал и спаљивање књига у нацистичкој Немачкој, са упозорењем да не смемо дозволити „тријумф заборава”.

Као основни мотив књиге Дејана Ристића представљена је огољена склоност државне власти да се површно односи према институцијама културе, те да кривци за пропаст културног блага нису безимени. Историјска осуда одговорних за уништење фонда Народне библиотеке, коју Ристић истражује проучавањем доступних извора са готово форензичком прецизношћу, неопходан је услов да се 6. април 1941. године више никада не понови. Својом студијом аутор тежи да подигне свест о значају Народне библиотеке за српско национално биће, показујући колики је био вишевековни труд да се подигне здање Народне библиотеке, а колико је мало било потребно да од њега остане само згариште. Ова монографија представља аргументовано и озбиљно упозорење да последице неодговорног понашања надлежних власти могу бити катастрофалне. У монографији *Кућа несајоривих речи* аутор је исказао и књижевни дар, те не би било изненађење да Дејана Ристића у будућности видимо и као драмског писца. На основу рукописа ове књиге у продукцији „Филмских новости” 2016. године реализован је филм „Сећање из пепела”. Иако је ова публикација вредан додатак библиографији радова посвећених историји Народне библиотеке Србије, остаје утисак да је научна и стручна јавност и даље „гладна” једне темељне студије којом би историографија два века српске националне библиотеке била заокружена.

Радомир В. Ивановић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

НАЈНОВИЈИ ДОПРИНОС ПРОУЧАВАЊУ ИСТОРИЈЕ ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА У СРБИЈИ У ПРВИМ ДВЕМА ДЕЦЕНИЈАМА XX ВЕКА¹

„Уноси́ти свети́лости научне
исти́ине у до́гађаје њрошлости,
значи служи́ти садашњости.“

Иво Андрић

Степен научне ефикасности у свим дисциплинама које обухватају хуманистичке и друштвене науке мери се примењивошћу три одавно утврђена процеса: *исти́инијос́ти*, *њоновљивос́ти* и *њроверљивос́ти*, било да је реч о проучавањима у синхроној, било у дијахроној, било у равни историјске актуелизације, а коју је предложио Ханс Роберт Јаус, родоначелник савремене теорије рецепције. С друге стране, монографија др Бранке Г. Драгосавац *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године* (2016) не може припадати *in extenso* само супстанцијалној теорији, што ће рећи само библиотечно-информативним наукама. Она једновремено припада и релацијској теорији, с обзиром на то да су у њен круг разматрања интегрисане још неколике, сродне или разнородне, научне дисциплине (у широком распону од историографије, преко социологије до културологије).

¹ Др Бранка Г. Драгосавац – *Јавне библиотеке у Србији од 1901. до 1918. године* (Панчево: Градска библиотека; Ниш: Народна библиотека „Стеван Сремац“; Неготин: Народна библиотека „Доситеј Новаковић“, 2016, 184 стр). Редигована верзија докторске дисертације одбрањене на Филолошком факултету у Београду, 14. V 2014. године, пред комисијом проф. др Гордана Стокић Симончић (ментор), проф. др Александра Вранеш, проф. др Жељко Вучковић и проф. др Предраг Ј. Марковић (чланови).

Већ при првом сумирању утисака након читања монографије постаје јасно да је ауторка радила по већ утврђеној конструкционој и композиционој схеми, на шта упућује употреба „композиционог прстена” који чине Увод (9-13) и Закључак (133-137), управо онако како препоручује познати руски научник Б. А. Успенски у књизи *Поетика композиције* (Москва, 1970). У ширем контексту посматрано, „композициони прстен” се може истовремено узети и као „шифра тумачења и разумевања” монографије, било да су у питању нивои парадигматских, било нивои синтагматских оса. При томе мислимо на најужи избор циљева или система циљева који ауторка жели да оствари и који у књизи пласира као места са издигнутим значењем или појачаном чујношћу.

Послужимо се примерима којих има на претек. Један од њих налазимо у уводној реченици монографије: „Историја српских библиотека траје непуна два столећа, уколико изузмемо њихову појаву на дворовима властеле и у манастирима током претходних седам векова.” Њоме ауторка као свој научни идеал издваја *интегралну слику светиа* насупрот парцијалној, како у контексту националне, тако и у контексту наднационалне науке, културе, просвете и уметности. Имајући у виду однос појединости и целине, она предност без икаквог двоумљења даје целини или деловима који доприносе целовитости приказа епохе, дела, процеса и појава. Три повољне околности она истиче већ на почетку XIX века: а) тада су засновани сви типови библиотека (ђачке, стручне, научна и Народна библиотека у Београду); б) надаље, у периоду од 1846. до 1897. већ је деловало 95 читалишта, 6 официрских касина са књижницама, знатан број занатлијских, трговачких и радничких читаоница при удружењима или потпорним друштвима; в) крајем XIX века увелико раде још и школске, специјалне, национална библиотека и Библиотека Српске краљевске академије.

Други, суштински важан и узрочно-последично повезан ток збивања представљен је описом доприноса који остварују културни покрети у Србији (Културна лига, Друштво за школску хигијену и народно просвећивање, Српска земљорадничка задруга и Народна одбрана), попут сродних културних покрета у Данској, Енглеској, Немачкој, Француској, Русији, Мађарској и другим државама тога времена. Несумњив допринос отварању шест јавних библиотека у Пироту, Неготину, Зајечару, Алексинцу, Лозници и Јагодини дали су поједини српски мислиоци, прегаоци и организатори попут Радована Кошутића (1896), Јована Скерлића (1901) и лекара Светозара М. Марковића (1905).

Оригиналним стручним и научним прилозима идеју о оснивању јавних библиотека увелико су помогли реномирани аутори: Стојан Но-

ваковић, Живојин О. Дачић, Добросав Ружић, Васа Царићевић и Јован Скерлић. Водећа идеја културних покрета остварена је, дакле, заједничким напорима различитих друштвених слојева, организација и појединаца, од којих ваља споменути прве иницијаторе идеје (Јанка Шафарика, Јована Н. Томића, Миливоја Ј. Поповића и Миливоја Симића). Као резултанта свих културних, просветних и организационих напора уследила је одлука Скупштине Србије о оснивању јавних библиотека у шест градова Србије, коју је својим указима потврдио краљ Петар I Карађорђевић (14. I и 27. IV 1909), уводећи скупштинску одлуку у свакодневну праксу.

О постојању априорно изабране композиционе схеме илустративно сведоче инвентивни распоред и осмишљени редослед елаборираних и пласираних тема, проблема и апорема. Исцрпна, систематски веома прихватљиво понуђена грађа монографије подељена је у шест обухватних одељака, а одељци на двадесет мањих целина: „Најзначајније етапе у развоју јавних библиотека”; „Библиотеке у Србији до почетка 20. века” (шест целина); „Политичке, економске, просветне и културне прилике у Србији 1901-1918. године” (две целине); „Грађанске иницијативе за оснивање јавних библиотека” (четири целине); „Српска држава као оснивач јавних библиотека” (шест целина) и „Јавне библиотека у Србији у ратно доба, 1912-1913. и 1914-1918. године” (две целине). Мерено строгим аксиолошким критеријумима, поуздано се може закључити да је др Б. Г. Драгосавац максимум аналитичких и синтетичких способности показала у два средишна монографска одељка: „Српска држава као оснивач јавних библиотека” (у Пироту, Неготину, Зајечару, Алексинцу, Лозници и Јагодини) и „Јавне библиотеке у Србији у ратно доба, 1912-1913. и 1914-1918. године” (о пропасти јавних библиотека и читаоница, покушају обнове постојећих и оснивању нових јавних библиотека).

У предност ауторке монографије најпре бисмо убројали евидентну припремљеност и информисаност о мноштву елаборираних и пласираних тема и мотива које припадају различитим врстама духовних делатности као облика моделовања света. Уз урођену интелектуалну радозналост и видно показану стваралачку енергију, то су нужни предуслови да се избегну бројни псеудопроблеми и псеудорешења, како би рекла Исидора Секулић, а да се притом кориснику, садашњем и будућем, понуди читав низ одрживих проблема, решења, открића, па и претпоставки. Сумирајући резултате анализираних монографија, најпре бисмо истакли чињеницу да је ауторка у потпуности успела да оствари два првопостављена циља. О првом она пише: „Будући да интегрална историја српских библиотека није написана, и да су до сада рађена само истраживања историје појединих знаменитих

личности, токови развоја домаћих јавних библиотека познати су само у основним цртама.” О другом, с истом увереношћу, казује следеће: „Иако најкраћи, период у коме су ударени темељи јавним библиотекама у Србији јесте и најзначајнији период чији су резултати и остварења оставили дубок траг у српском библиотекарству. Компаративна истраживања допринела су новим сазнањима која значајно померају устаљене границе, када се ради о почецима, односно о заостајању јавних библиотека у Србији.” Другачије речено, општа слика развоја јавних библиотека у Србији током прве две деценије XX века значајно је употпуњена резултатима истраживања у најновијој монографији др Б. Г. Драгосавац, што је био и њен основни циљ.

На крају приказа неопходно је да закључимо како су сви садржани резултати најпре условљени темељно спроведеним архивским истраживањима (првенствено захваљујући изворима у Архиву Србије и Архиву Југославије), потом неопходном истраживању историје српског библиотекарства, као и проучавању низа релевантних монографских истраживања о најпознатијим српским библиотекама, од којих бисмо овом приликом споменули Александру Вранеш, Љубомира Дурковића Јакшића, Мираша Кићовића, Гаврила Ковијанића, Стојана Новаковића, Павла Поповића, Десанку Стаматовић, Милу Медиговић Стефановић, Гордану Стокић Симончић и друге.

Укратко речено, ауторка је успешно остварила оне делове монографије које пре свега карактерише „светлост научне истине”. Није случајно ни то што је своја аналитичка истраживања започела најпознатијим историјским делима ове провинијенције, као што су *Историја српских библиотека: 1801-1850*. Љ. Дурковића Јакшића (1963), *Историја Народне библиотеке у Београду* М. Кићовића (1960) и *Читалишта у Србији* Д. Стаматовић (1984). „Бочно осветљење” или очигледну олакшицу у овладавању многобројним темама и проблемима пружају прилози саопштени на крају књиге као помоћна литература: два резимеа (на енглеском и руском језику, 139-149), „Попис јавних библиотека, књижница, читаоница Културне лиге, Земљорадничких задруга и удружења основаних од 1901. до 1918. године” (у коме је пописано 224 библиотеке, књижнице и читаонице у 50 места Србије, 151-160), „Именски регистар” (161-165) и, нарочито, у „Изворима и литератури” (у којима прве 92 библиографске јединице представљају монографије, док је преосталих 28 јединица посвећено одабраним чланцима објављеним у серијским публикацијама, 167-177).

Графички веома узорно дизајнирана, монографија *Јавне библиотеке у Србији од 1901 до 1918. године* др Бранке Г. Драгосавац увелико проширује границе „светлости научне истине”, што је истакнуто још у епиграфу књи-

ге. Поводећи се за мудрог стваралачком и животном Андрићевом подуком, ауторка је дубоко убеђена у истину да наука шири своја сазнања у виду концентричних кругова, да неминовно изискује нова и савесно обављена истраживања и да том врстом обављених истраживачких подухвата у великој мери попуњава празнине не само у садашњости него истовремено и у прошлости и будућности. На тај начин је у великој мери испуњен онај гадамеровски схваћен хоризонт очекивања, управо онако како је и сâм Иво Андрић благовремено упозоравао своје савременике и наследнике:

„Уносићи светлости научне истине у догађаје прошлости, значи служити садашњости. Стога архивска документација нису мртва, сива и узалудна као што је по површнима или неупућенима може понекад да изгледа. То су драгоцени сведоци без којих би нам остала неопходно разумљива многа појава у садашњости, без којих не бисмо могли назрећи ништа од будућности.”

БИБЛИОТЕКАР: часопис за теорију и праксу библиотекарства
M53, научни часопис од 2010. године.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ ПРИЛОГА

Часопис „Библиотекар” покренут је 1948. године, само годину дана по оснивању Библиотекарског друштва Србије (БДС). У периоду од 1948. до 1997. године изашло је укупно 210 бројева, после чега је настала више-годишња пауза. Излажење „Библиотекара” обновљено је 2006. године захваљујући финансијској подршци Министарства културе Републике Србије.

Матични научни одбор за језик и књижевност Министарства за науку и технолошки развој је часопису „Библиотекар” доделио **категорију М53 (научни часопис) 2010. године.**

Ово Упутство усклађено је са „Актом о уређивању научних часописа” Министарства за науку и технолошки развој од 9. јула 2009. године и њиме се уређује начин обликовања и достављања научних и стручних прилога редакцији „Библиотекара”.

За ауторска права достављених прилога одговарају аутори. Аутори чији су радови прихваћени потписују изјаву да су упознати са упутствима за ауторе и обавезама аутора дефинисаним у Уређивачкој политици часописа, као и уговор о преносу ауторских права на издавача часописа „Библиотекар”, то јест на Библиотекарско друштво Србије. БДС ће прихваћене прилоге објавити и у електронској форми, а има право да користи и сажетке радова или изводе из достављених радова.

Редакција „Библиотекара” ће аутора обавестити уколико је текст прихваћен у року од највише два месеца од пријема рада, али задржава дискреционо право да радове процени и да их не објави уколико утврди да не одговарају садржинским и формалним критеријумима.

Редакција се залаже за отворен приступ информацијама и објављивање текстова различитих типова, у којима аутори слободно изражавају

своје идеје. Не врши цензуру, идеолошку или било какву другу, али се ограђује од ставова својих сарадника.

Молимо сараднике да своје прилоге прилагоде тематској и формалној структури часописа, као и да на послатим прилозима назначе за коју су рубрику писани. Часопис „Библиотекар” има следеће рубрике: Тема (у којој се објављују радови написани по позиву), Пракса, Хроника, Документи, Прикази.

Молимо сараднике да у циљу уједначавања формалне структуре прилога поштују **следећа правила**:

- Радови би требало да садрже од 10.000 до 30.000 карактера (са размацима), то јесте да не буду дужи од једног ауторског табака.
- Текстови би требало да буду писани на српском (ћирилицом) или енглеском језику, величина фонта за наслове је 16, за поднасловe 14, за основни текст 12, за сажетке и кључне речи 11, за напомене (фусноте) 10, а врсте фонтова су следеће: Times New Roman – Serbian – Cyrilic, односно Times New Roman – English. Проред је 1,5.
- Текстови треба да се шаљу у doc формату програма Microsoft Word или неког другог едитора текста отвореног кода. Документ треба именовати на следећи начин: име и презиме аутора, наслов прилога, датум.
- У горњем левом углу прве стране наводе се: пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званичан) назив и седиште установе аутора (афилијација) и електронска адреса аутора. Пожељно је навести и годину рођења аутора због увида у његов научно-стручни рад у централној нормативној бази података Народне библиотеке Србије. Веома је пожељно да се наведу и средња слова аутора. Функција и звање аутора се не наводе.
- Наслов треба да што верније опише садржај чланка. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову придода поднаслов. Наслов се даје на српском и енглеском језику.
- Сажетак (апстракт) је кратак информативан приказ садржаја чланка који читаоцу омогућава да брзо и тачно оцени његову релевантност. У интересу је аутора да сажетци садрже термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака.
- Испод наслова на српском језику наводе се сажетак (100-250 речи) и кључне речи (2-8) на српском језику.
- На крају прилога наводи се листа референци (Литература). Како би часопис био индексиран у светским базама, у литератури се све

јединице наводе на латиници (не преводе се) уз напомену *na ćirilici* за ћирилична издања. Референце се наводе абecedним редоследом.

- Испод листе Референци следи: презиме и име (свих) аутора, назив и седиште установе аутора (афилијација) на енглеском језику, електронска адреса аутора, наслов рада на енглеском језику, сажетак и кључне речи на енглеском језику, евентуалне друге напомене о ауторским правима, преводиоцима и слично.
- Када се први пут наводи странио име у тексту, у загради треба да се стави име исписано у оригиналу; када се следећи пут помиње исто име, у наставку текста треба да буде доследно и истоветно транскрибовано без помињања у оригиналу.
- Код навођења страних израза, термина и скраћеница, превод израза и термина, као и развијен облик скраћеница треба да се ставе у одговарајуће напомене (фусноте).
- Табеларни и графички прикази треба да буду дати на једнообразан начин. Пожељно је да наслови свих приказа, а по могућству и текстуални садржај буду дати двојезично, на српском и енглеском језику.
- Напомене (фусноте) се дају при дну стране на којој се налази коментарисани део текста, најобимније не би требало да прелазе 100 речи и нумеришу се арапским бројевима у континуитету у целом тексту. Напомене треба да се користе мање за коментаре, а више за навођење литературе.
- Напомене у раду наводе се језиком и писмом публикације.
- Стил цитирања и навођења напомена (фуснота) и израде листе референци (литературе, библиографије) на крају рада је Чикаго стил – Chicago Style (Humanities).

УПУТСТВО ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЧИКАГО СТИЛА БИБЛИОГРАФСКОГ ЦИТИРАЊА

** *Напомена:* Ово Упутство је превод делова оригиналног упутства *Chicago Style Citation Quick Guide* преузетог са веб адресе http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Наведени примери су углавном из домаће праксе.

Чикаго стил библиографског цитирања је најзаступљенији начин цитирања у хуманистичким научним дисциплинама. Његова популарност је велика јер је врло флексибилан и могуће је, без већих проблема, у правила укључити нове носиоце информација. Овим начином цитирања могуће је представити библиографске јединице у фуснотама/напоменама у дну текста као и у библиографији/литератури наведеној на крају текста. За ове две врсте навођења важе засебна правила. У примерима који следе наведени су најчешћи облици докумената који се користе као цитати.

КЊИГЕ

БЕЗ АУТОРА

Напомена или фуснота (у даљем тексту **Ф**): редни број. *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. *EU i vi: kratak pregled dostignuća EU* (Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011), 39-40.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: *EU i vi*, 17.

Библиографија (у даљем тексту **Б**): *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. *EU i vi : kratak pregled dostignuća EU*. Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011.

ЈЕДАН АУТОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vesna Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK* (Београд: Zadužbina Andrejević, 2007), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK*, 19.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књиге*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Bulajić, Vesna. *Književna nacionalnost i UDK*. Београд: Zadužbina Andrejević, 2007.

ДВА ИЛИ ТРИ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.¹

Ф. 1. Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић, *Алфабетски каталог монографских публикација: израда и формирање* (Београд: Народна библиотека Србије, 1985), 42.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Бабовић и Јанчић, *Алфабетски каталог монографских публикација*, 49.

Б: Презиме, Име и Име и Презиме аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Babović, Mirjana i Svetlana Jančić. *Alfabetski katalog monografskih publikacija: izrada i formiranje*. Београд: Narodna biblioteka Srbije, 1985. (на ćirilici)

ЧЕТИРИ ИЛИ ВИШЕ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и др./et al., *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

¹ Код трећег аутора додаје се и треће име и презиме, а прво и друго се одвајају зарезом.

Ф: 1. Vladimir Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon* (Beograd: Nolit, 1984), 101.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon*, 98.

Б: Презиме, Име, Име и Презиме, Име и Презиме, Име и Презиме. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: Jokanović, Vladimir, Fahrudin Kalender, Emil Popović, Miloš Stojanović. *Bibliotekarski leksikon*. Beograd: Nolit, 1984.

КОЛЕКТИВНО ТЕЛО КАО АУТОР

Ф: редни број, Назив колективног тела, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. Српска православна богословија у Призрену, *Извештај за школску 1932/33 њодину* (Сарајево: М. Јовановић, 1933), 14.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: *Извештај за школску 1932/33 њодину*, 15-16.

Б: Назив колективног тела, *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: Srpska pravoslavna bogoslovija u Prizrenu, *Izveštaj za školsku 1932/33 godinu*. Sarajevo: M. Jovanović, 1933. (na ćirilici)

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ДВА ИЗДАВАЧА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година), страна/е.

Ф: 1. Shialy Ramamrita Ranganathan, *The Five Laws of Library Science* (Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931), 35.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Ranganathan, *The Five Laws of Library Science*, 27.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година.

Б: Ranganathan, Shialy Ramamrita. *The Five Laws of Library Science*. Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931.

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ЈЕДНИМ ИЗДАВАЧЕМ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књиге* (Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. Harald Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe* (Berlin; New York: Mouton de Gryter, 1996), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe*, 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година.

Б: Haarmann, Harald. *Early Civilisation and Literacy in Europe*. Berlin; New York: Mouton de Gryter, 1996.

ПРИМАРНА ОДГОВОРНОСТ УРЕДНИКА, ПРЕВОДИОЦА ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧА (АУТОР НИЈЕ НАВЕДЕН)

Ф: редни број. Име и Презиме, ур./гл и одг. ур./прев./прир., *Наслов књије*, (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. Станислав Препрек, прев., *Еј о Гилјамешу* (Пожега: Епоха, 2004), 91–92.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Препрек, *Еј о Гилјамешу*, 78

Б: Презиме, Име, ур./гл и одг. ур./прев./прир. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: Preprek, Stanisav, prev. *Ep o Gilgamešu*. Požega: Epora, 2004. (na ćirilici)

СЕКУНДАРНА ОДГОВОРНОСТ (УРЕДНИК, ПРЕВОДИЛАЦ ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧ УЗ АУТОРА)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије*, ур./гл. и одг. ур./прев./прир. Име и Презиме² (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. Majkl Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, prev. Sergej Macura (Beograd: Filiološki fakultet Univerziteta, 2007), 44.

² Уколико има више лица које носе секундарну одговорност наводе се сва

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, 32.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Уредник/Главни и одговорни уредник, Прево/Приредио Име и Презиме. Место издавања: Издавач, година.

Б. Gorman, Majkl. *Naše neprolazne vrednosti*. Preveo Sergej Macura. Beograd: Filiološki fakultet Univerziteta, 2007.

ПОГЛАВЉЕ ИЛИ НЕКИ ДРУГИ ДЕО КЊИГЕ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, уредник Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Борјана Христова, „Неколико речи о академику проф. др Александру Младеновићу”, у *Библиотечке услуге: зборник радова*, главни и одговорни уредник Сретен Угричић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008), 193-200.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Христова, „Неколико речи о ...”, 198.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Hristova, Borjana. „Nekoliko reči o akademiku prof. dr Aleksandru Mladenoviću”. u *Bibliotečke usluge: zbornik radova*, urednik Sreten Ugričić, 193-200. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Subotica: Gradska biblioteka, 2008. (na ćirilici)

ПОГЛАВЉЕ ПРИРЕЂЕНОГ ТОМА КЊИГЕ (У ОДНОСУ НА ПРИМАРНЕ ИЗВОРЕ)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, ур. Име и Презиме, том *Наслова књије* ур. Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Dmitar Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953-1955”, u *Balkanski pakt 1953/1954*, ur. Milan Terzić, tom 2 *Zbornik radova* ur. Nemanja Milošević (Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008), 226-236.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Tasić „Jugoslovensko-albanski odnosi i ...”, 231.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и Презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и Презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.

Б. Tasić, Dimitar. „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953-1955”. u *Balkanski pakt 1953/1954*, urednik Milan Terzić. Tom 2 *Zbornik radova*, urednik nemanja Milošević, 226-236. Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008.

ПРЕДГОВОР, УВОДНИК, ПОГОВОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, предговор/уводник/поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме аутора (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Nebojša Kovačević, pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Pejn Svenonijus (Beograd: Clio, 2007) 284-290.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, 287.

Б: Презиме, Име аутора. Предговор/Уводник/Поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме утора, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Kovačević, Nebojša. Pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Pejn Svenonijus, 284-290. Beograd: Clio, 2007.

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАЊЕ КЊИГЕ

Ако је књига доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена, али се могу навести и други формати.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), <http://adresa> (преузето – датум).

Ф. 1. Zoran Đinđić, *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma* (Beograd: SSO, 1982), <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (преузето 28. 05. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đinđić, *Subjektivnost i nasilje...*

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година, <http://adresa> (преузето датум). Такође доступно и у штампаном облику.

Б. Đinđić, Zoran. *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma*. Beograd: SSO, 1982. <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?>

collection=books&ID=II-297212 (preuzeto 28. 05. 2011). Takođe dostupno i u štampanom obliku.

ЧАСОПИСИ

ЧЛАНАК У ЧАСОПИСУ У ШТАМПАНОМ ОБЛИКУ

Ф: редни број, Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год. излажења, бр, св. (година): страна/е.

Ф. 1. Селман Тртовац, „Е-књиге – прелиминарне информације за набавку”, *Инфошјека* год. 7, бр. 1/2 (2006): 81-87.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Тртовац „Е-књиге...”, 85.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год. излажења, бр, св., (година): страна/е.

Б. Trtovac, Selman. „E-knjige – preliminarne informacije za nabavku”. *Infoteka* год. 7, br. 1/2 (2006): 81-87. (na ćirilici)

ЧЛАНАК У ОНЛАЈН ЧАСОПИСУ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год, бр, св. (година издавања), <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Ф. 1. Miroslav Vujović, „A newly-discovered Roman altar from Surćin”, *Starinar* br. 59 (2009), http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-024109_59149V.pdf (преузето 10.05.2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Vujović, „A newly-discovered Roman...”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год, бр, св. (година издавања) <http://adresa> (преузето датум), DOI .

Б. Vujović, Miroslav. „A newly-discovered Roman altar from Surćin”. *Starinar* год. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (preuzeto 10.05.2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

ЧЛАНАК У НОВИНАМА ИЛИ ПОПУЛАРНОМ ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е³ <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Nenad Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, *PC – personal computer*, 10. oktobar 1995, 81-94.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, 92.

2. N. Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”, *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (преузето 28.05.2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

Б. 1. Batoćanin, Nenad. „Uvod u mrežno programiranje”, 10. oktobar 1995, 81-94.

2. Kovačević, N. „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”. *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (preuzeto 28.05.2011)

ПРИКАЗ ИЛИ РЕЦЕНЗИЈА КЊИГЕ У ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов приказа или рецензије”, приказ *Наслов књиге*, Име и Презиме аутора, *Наслов часописа*, датум, година, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Горана Стевановић, „Библиотеке старог света”, приказ *Библиошке сѵарої свейи*, Лајонел Карсон, *Гласник Народне библиотеке Србије*, 2005, 515-517, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (преузето 28.05.2011)

³ Ако се наводе чланци објављени у новинама које имају више дневних издања, податак о странама се изоставља због тога што исти чланак може бити на различитим странама сваког од издања, а чланак може изостати у неком од издања.

- * Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Стевановић, „Библиотеке старог света”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов приказа или рецензије”. Приказ *Наслов књије*, Име и Презиме аутора. *Наслов часописа*, датум, година, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Stevanović, Gorana. „Biblioteke starog sveta”. Prikaz *Biblioteke starog sveta*. Lajonel Karson, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, 2005, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (preuzeto 28.05.2011). (na ćirilici)

НЕОБЈАВЉЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ ИЛИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ф: редни број. Иницијал имена. Презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације” (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.

Ф. 1. М. Seljak, „Uloga bibliotečkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem” (doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005), 61.

- * Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Seljak, „Uloga bibliotečkih mreža...”, 38.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације”. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Б. Seljak, M. „Uloga bibliotečkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem”. Doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005.

РАД ИЗЛОЖЕН НА СТРУЧНОМ СКУПУ ИЛИ КОНФЕРЕНЦИЈИ

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов рада” (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).

Ф. 1. Небојша Васиљевић, „Закон о електронском документу” (рад представљен на Е-трговина, Палић, Србија, 20-22. април 2009.)

- * Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Васиљевић, „Закон о електронском документу”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов рада”. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Б. Vasiljević, Nebojša. „Zakon o elektronskom dokumentu”. Rad predstavljen na E- trgovina, Palić, Srbija, 20-22. april 2009. (na ćirilici)

ВЕБ САЈТОВИ

За навођење веб сајтова важи правило да се наведу сви расположиви подаци везани за тај сајт.

С обзиром да подаци варирају и подложни су променама обавезно је навести датум преузимања.

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Панчевачко читалиште, „Судбина штампане речи”, Градска библиотека Панчево, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (преузето 28.05.2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: „Панчевачко читалиште”.

Б: Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Pančevačko čitalište, „Sudbina štampane reči”, Gradska biblioteka Pančevo, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (preuzeto 28.05.2011). (na ćirilici)

БЛОГ ЗАПИС ИЛИ КОМЕНТАР НА БЛОГУ

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Блог:

Ф: редни број. Име и презиме аутора блога, „Наслов текста”, Назив блога, датум, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?”, Blog PRepoznavanje prilika, 17. Mart, 2011, <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28.05.2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?”.

Коментар на блогу:

Ф: редни број. Име и презиме, коментар на „Наслов текста”, име блога, коментар послат датума, година, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?”, Blog Prepoznavanje prilika, 17. Mart, 2011, (17,34h) <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28.05.2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati...”

ЕЛЕКТРОНСКА ИЛИ ТЕКСТУАЛНА ПОРУКА

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти и никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презима пошиљаоца, e-mail порука примаоцу, датум

Ф. 1. Petar Petrović, e-mail poruka Mileni Ranković, 15.02.2011.

БИБЛИОГРАФСКА ЈЕДИНИЦА ИЗ КОМЕРЦИЈАЛНЕ БАЗЕ ПОДАТАКА

Јединицама које се преузимају из комерцијалних база података потребно је додати назив базе података као и приступни број који треба унети након библиографских података јединице.

Б. Choi, Mihwa. „Contesting Imaginaires in Death Rituals during the Northern Song Dynasty.” doktorska disert., University of Chicago, 2008. ProQuest (AAT 3300426).

УРЕЂИВАЧКА ПОЛИТИКА

Часопис *Библиотекар* посвећен је темама из области библиотекарства.

Друштво библиотекара Србије издало је први број часописа 1948. године; није излазио од 1997. до 2006; обновљен је 2006. од када излази у континуитету. Објављивање часописа подржава Министарство културе, а од 2009. године Министарство науке му даје научни статус (М53).

Часопис *Библиотекар* објављује оригиналне, претходно необјављене радове: оригиналне научне, стручне и прегледне радове, приказе књига, документа из области библиотекарства...

Радови морају бити написани на српском или енглеском језику језику, са резимеима на енглеском (за радове на српском), односно српском језику (за радове на енглеском).

Часопис излази једном годишње.

ОБАВЕЗЕ УРЕДНИКА И РЕДАКЦИЈЕ

Главни уредник часописа *Библиотекар* доноси коначну одлуку о томе који ће се рукописи објавити. Приликом доношења одлуке главни уредник и чланови редакције руководе се уређивачком политиком водећи рачуна о законским прописима који се односе на клевету, кршења ауторских права и плагирање.

Главни уредник задржава дискреционо право да примљене рукописе процени и не објави, уколико утврди да не одговарају прописаним садржинским и формалним критеријумима. У редовним околностима, редакција обавештава аутора о томе да ли је прихватила текст најкасније у року од месец дана од датума истека за пријем рукописа.

Главни уредник и чланови редакције не смеју имати било какав сукоб интереса у вези са рукописима које разматрају. Ако сукоб интереса постоји код једног или више чланова редакције, ти чланови се искључују из поступка избора рецензената и одлучивања о судбини рукописа. Уредник и чланови редакције су дужни да благовремено пријаве постојање сукоба интереса.

Главни уредник и чланови редакције су дужни да суд о рукопису доносе на основу његовог садржаја, без расних, полних/родних, верских, етничких или политичких предрасуда.

Уредник и чланови редакције не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

Уредник и чланови редакције дужни су да предузму све разумне мере како би идентитет рецензента остао непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије и како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

ОБАВЕЗЕ АУТОРА

Аутори гарантују да рукопис представља њихов оригиналан допринос, да није објављен раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Истовремено предавање истог рукописа у више часописа представља кршење етичких стандарда. Такав рукопис се моментално искључује из даљег разматрања.

Аутори такође гарантују да након објављивања у *Библиоотекару*, рукопис неће бити објављен у другој публикацији на било ком језику без сагласности издавача.

У случају да је послати рукопис резултат научноистраживачког пројекта или да је, у претходној верзији, био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), детаљнији подаци о пројекту, конференцији и слично, наводе се у фусноти на почетку текста. Рад који је већ објављен у неком часопису не може бити прештампан у *Библиоотекару*.

Аутори су дужни да се придржавају етичких стандарда који се односе на научноистраживачки рад. Аутори гарантују и да рукопис не садржи неосноване или незаконите тврдње и не крши права других. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Садржај рада

Рад треба да садржи довољно детаља и референци како би се рецензентима, а потом и читаоцима омогућило да провере тврдње које су у њему изнесене. Прикази и стручни чланци морају бити прецизни и објективни.

Намерно изношење нетачних тврдњи представља кршење етичких стандарда.

Аутори сnose сву одговорност за садржај предатих рукописа и дужни су да, ако је то потребно, пре њиховог објављивања прибаве сагласност свих лица или институција које су непосредно учествовале у истраживању које је у рукопису представљено.

Аутори који желе да у рад укључе илустрације, табеле или друге материјале који су већ негде објављени дужни су да за то прибаве сагласност носилаца ауторских права. Материјал за који такви докази нису достављени сматраће се оригиналним делом аутора.

Ауторство

Аутори су дужни да као ауторе наведу само она лица која су значајно допринела садржају рукописа, односно дужни су да сва лица која су значајно допринела садржају рукописа наведу као ауторе. Ако су у битним аспектима истраживачког пројекта и припреме рукописа учествовала и друга лица која нису аутори, њихов допринос треба поменути у напомени или захвалници.

Навођење извора

Аутори су дужни да исправно цитирају изворе који су битно утицали на садржај истраживања и рукописа. Информације које су добили у приватном разговору или кореспонденцији са трећим лицима, приликом рецензирања пријава пројеката или рукописа и слично, не смеју се користити без изричите писане дозволе извора.

Плагијаризам

Плагирање, односно преузимање туђих идеја, речи или других облика креативног израза и представљење као својих, представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање може да укључује и кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

Плагијат обухвата следеће:

– дословно или готово дословно преузимање или смишљено парафразирање (у циљу прикривања плагијата) делова текстова других аутора без јасног указивања на извор или обележавање копираних фрагмената (на пример, коришћењем наводника);

– копирање слика или табела из туђих радова без правилног навођења извора и/или без дозволе аутора или носилаца ауторских права.

Ако се установи да је рад који је објављен у часопису плагијат, исти ће бити повучен у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*, а ауторима ће бити трајно забрањено да објављују у *Библиоотекару*.

Сукоб интереса

Аутори су дужни да у раду укажу на финансијске или било које друге сукобе интереса који би могли да утичу на изнесене резултате и интерпретације.

Грешке у објављеним радовима

У случају да аутори открију важну грешку у свом раду након његовог објављивања, дужни су да моментално о томе обавесте уредника или издавача и да са њима сарађују како би се рад повукао или исправио.

Предавањем рукописа редакцији *Библиоотекара* аутори се обавезују на поштовање наведених обавеза.

ОБАВЕЗЕ РЕЦЕНЗЕНАТА

Рецензенти су дужни да стручно, аргументовано, непристрасно и у задатим роковима доставе уреднику оцену научне вредности рукописа.

Рецензенти евалуирају радове у односу на усклађеност теме рада са профилем часописа, релевантност истраживане области и примењених метода, оригиналност и научну релевантност података изнесених у рукопису, стил научног излагања и опремљеност текста научним апаратом.

Рецензент који има основане сумње или сазнања о кршењу етичких стандарда од стране аутора дужан је да о томе обавести уредника. Рецензент треба да препозна важне објављене радове које аутори нису цитирали. Он треба да упозори уредника и на битне сличности и подударности између рукописа који се разматра и било којег другог објављеног рада или рукописа који је у поступку рецензије у неком другом часопису, ако о томе има лична сазнања. Ако има сазнања да је исти рукопис разматра у више часописа у исто време, рецензент је дужан да о томе обавести уредника.

Рецензент не сме да буде у сукобу интереса са ауторима или финансијером истраживања. Уколико постоји сукоб интереса, рецензент је дужан да о томе моментално обавести уредника.

Рецензент који себе сматра некомпетентним за тему или област којом се рукопис бави дужан је да о томе обавести уредника.

Рецензија мора бити објективна. Коментари који се тичу личности аутора сматрају се непримереним. Суд рецензената мора бити јасан и поткрепљен аргументима.

Рукописи који су послати рецензенту сматрају се поверљивим документима. Рецензенти не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

ПОСТУПАК РЕЦЕНЗИЈЕ

Примљени радови подлежу анонимној рецензији. Циљ рецензије је да уреднику помогне у доношењу одлуке о томе да ли рад треба прихватити или одбити и да кроз процес комуникације са ауторима побољша квалитет рукописа.

Избор рецензената спада у дискрециона права уредника. Рецензенти морају да располажу релевантним знањима у вези са облашћу којом се рукопис бави и не смеју бити из исте институције као аутор, нити то смеју бити аутори који су у скорије време објављивали публикације заједно (као коаутори) са са било којим од аутора поднесеног рада.

Рад пролази две рецензије, а рецензент је дужан да најкасније у року од месец дана од пријема рада пошаље попуњен рецензентски образац.

У главној фази рецензије, главни уредник шаље поднесени рад стручњаку за научну област којом се рад бави. Рецензентски образац садржи низ питања на која треба одговорити, а која рецензентима указују који су то аспекти које треба обухватити како би се донела одлука о судбини једног рукописа. У завршном делу обрасца, рецензенти морају да наведу своја запажања и предлоге како да се поднесени рукопис побољша.

Идентитет рецензената остаје непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије.

Ауторима се препоручује да приликом писања радова избегавају формулације које би могле открити њихов идентитет. Уредник гарантује да ће пре слања рукописа на рецензију из њега бити уклоњени лични подаци аутора (пре свега, име и афилијација) и да ће се предузети све разумне мере како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

Током читавог процеса, рецензенти делују независно једни од других. Рецензентима није познат идентитет других рецензената. Ако одлуке ре-

цензената нису исте (прихватити / одбити), главни уредник може да тражи мишљење других рецензената.

Током поступка рецензије уредник може да захтева од аутора да доставе додатне информације (укључујући и примарне податке), ако су оне потребне за доношење суда о научном доприносу рукописа. Уредник и рецензенти морају да чувају такве информације као поверљиве и не смеју их користити за стицање личне користи.

Редакција је дужна да обезбеди контролу квалитета рецензије. У случају да аутори имају озбиљне и основане замерке на рачун рецензије, редакција ће проверити да ли је рецензија објективна и да ли задовољава академске стандарде. Ако се појави сумња у објективност или квалитет рецензије, уредник ће тражити мишљење других рецензената.

РАЗРЕШАВАЊЕ СПОРНИХ СИТУАЦИЈА

Сваки појединац или институција могу у било ком тренутку да уреднику и/или редакцији пријаве сазнања о кршењу етичких стандарда и другим неправилностима и да о томе доставе неопходне информације/ доказе.

Провера изнесених навода и доказа

- Уредник ће у договору са редакцијом одлучити о покретању поступка који има за циљ проверу изнесених навода и доказа.
- Током тог поступка сви изнесени докази сматраће се поверљивим материјалом и биће предочени само оним лицима која су директно укључена у поступак.
- Лицима за која се сумња да су прекршила етичке стандарде биће дата могућност да одговоре на оптужбе изнесене против њих.
- Ако се установи да је заиста дошло до неправилности, процениће се да ли их треба окарактерисати ако мањи прекршај или грубо кршење етичких стандарда.

Мањи прекршај

Ситуације окарактерисане као мањи прекршај решаваће се у директној комуникацији са лицима која су прекршај учинила, без укључивања трећих лица, нпр.:

- обавештавањем аутора/рецензента да је дошло до мањег прекршаја који је проистекао из неразумевања или погрешне примене академских стандарда;
- писмо упозорења аутору/рецензенту који је учинио мањи прекршај.

Грубо кршење етичких стандарда

Одлуке у вези са грубим кршењем етичких стандарда доноси уредник у сарадњи са редакцијом и, ако је то потребно, групом стручњака. Мере које ће предузети могу бити следеће (и могу се примењивати појединачно или истовремено):

- објављивање саопштења или уводника у ком се описује случај кршења етичких стандарда;
- слање службеног обавештења руководиоцима или послодавцима аутора/рецензента;
- повлачење објављеног рада у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*;
- ауторима ће бити забрањено да током одређеног периода шаљу радове у часопис;
- упознавање релевантних стручних организација или надлежних органа са случајем како би могли да предузму одговарајуће мере.

Приликом разрешавања спорних ситуација редакција часописа редакција се руководи смерницама и препорукама Одбора за етику у издаваштву (Committee on Publication Ethics – COPE): <http://publicationethics.org/resources/>.

ПОВЛАЧЕЊЕ ВЕЋ ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА

У случају кршења права издавача, носилаца ауторских права или аутора, повреде професионалних етичких кодекса, тј. у случају слања истог рукописа у више часописа у исто време, лажне тврдње о ауторству, плагијата, манипулације подацима у циљу преваре, као и у свим другим случајевима грубог кршења етичких стандарда, објављени рад се мора повући. У неким случајевима већ објављени рад се може повући и како би се исправиле накнадно уочене грешке.

Стандарди за разрешавање ситуација када мора доћи до повлачења рада дефинисани су од стране библиотека и научних тела, а иста пракса је усвојена и од стране часописа *Библиотекар*: у електронској верзији из-

ворног чланка (оног који се повлачи) успоставља се веза (HTML линк) са обавештењем о повлачењу. Повучени чланак се чува у изворној форми, али са воденим жигом на PDF документу, на свакој страници, који указује да је чланак повучен.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП

Часопис *Библиоџекар* је доступан у режиму отвореног приступа. Чланци, након објављивања у штампаном облику, налазе се на сајту Библиотекарског друштва Србије (bds.rs), у рубрици *Библиоџекар*. Објављени текстови могу се бесплатно преузети са сајта и користити у едукативне и некомерцијалне сврхе.

Поступак предавања рукописа, рецензија и објављивање радова су бесплатни.

АУТОРСКА ПРАВА

Када је рукопис прихваћен за објављивање, аутори преносе ауторска права на издавача. У случају да рукопис не буде прихваћен за штампу у часопису, аутори задржавају сва права.

На издавача се преносе следећа права на рукопис, укључујући и додатне материјале, и све делове, изводе или елементе рукописа:

- право да репродукује и дистрибуира рукопис у штампаном облику, укључујући и штампање на захтев;
- право на штампање пробних примерака, репринт и специјалних издања рукописа;
- право да рукопис преведе на друге језике;
- право да рукопис репродукује користећи фотомеханичка или слична средства, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, и право да дистрибуира ове копије;
- право да рукопис репродукује и дистрибуира електронски или оптички користећи све носиоце података или медија за похрањивање, а нарочито у машински читљивој/дигитализованој форми на носачима података као што су хард диск, CD-ROM, DVD, Blu-ray Disc (BD), мини диск, траке са подацима, и право да репродукује и дистрибуира рукопис са тих преносника података;

- право да сачува рукопис у базама података, укључујући и онлајн базе података, као и право преноса рукописа у свим техничким системима и режимима;
- право да рукопис учини доступним јавности или затвореним групама корисника на основу појединачних захтева за употребу на монитору или другим читачима (укључујући и читаче електонских књига), и у штампаној форми за кориснике, било путем интернета, онлајн сервиса, или путем интерних или екстерних мрежа.

Часопис омогућава ауторима да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података или да га објаве на личним веб страницама (укључујући и профиле не друштвеним мрежема за научнике, као што су ResearchGate, Academia.edu итд.) или на сајту институције у којој су запослени најраније пола године након објављивања у часопису. При томе се морају навести издавач, као носилац ауторских права, и извор рукописа (комплетни библиографски подаци).

ОДРИЦАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

АУТОРСКА ПРАВА

Када је рукопис прихваћен за објављивање, аутори преносе ауторска права на издавача. У случају да рукопис не буде прихваћен за штампу у часопису, аутори задржавају сва права.

На издавача се преносе следећа права на рукопис, укључујући и додатне материјале, и све делове, изводе или елементе рукописа:

- право да репродукује и дистрибуира рукопис у штампаном облику, укључујући и штампање на захтев;
- право на штампање пробних примерака, репринт и специјалних издања рукописа;

- право да рукопис преведе на друге језике;
- право да рукопис репродукује користећи фотомеханичка или слична средства, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, и право да дистрибуира ове копије;
- право да рукопис репродукује и дистрибуира електронски или оптички користећи све носиоце података или медија за похрањивање, а нарочито у машински читљивој/дигитализованој форми на носачима података као што су хард диск, CD-ROM, DVD, Blu-ray Disc (BD), мини диск, траке са подацима, и право да репродукује и дистрибуира рукопис са тих преносника података;
- право да сачува рукопис у базама података, укључујући и онлајн базе података, као и право преноса рукописа у свим техничким системима и режимима;
- право да рукопис учини доступним јавности или затвореним групама корисника на основу појединачних захтева за употребу на монитору или другим читачима (укључујући и читаче електронских књига), и у штампаној форми за кориснике, било путем интернета, онлајн сервиса, или путем интерних или екстерних мрежа.

Часопис омогућава ауторима да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података или да га објаве на личним веб страницама (укључујући и профиле не друштвеним мрежема за научнике, као што су ResearchGate, Academia.edu итд.) или на сајту институције у којој су запослени најраније пола године након објављивања у часопису. При томе се морају навести издавач, као носилац ауторских права, и извор рукописа (комплетни библиографски подаци).

ОДРИЦАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

БИБЛИОТЕКАР
часопис за теорију и праксу библиотекарства
Год. LIX св. 1 (2017)

Главни и одговорни уредник
доц. др Драгана Грујић

Класификација текстова по УДК
Народна библиотека Србије

Лектура
Слободан Николић

Редактура превода
Оливера Кривошић

Издавач
Библиотекарско друштво Србије
Београд, Скерлићева 1
Web: www.bds.rs
Email: sekretar@bds.rs

За издавача
др Богдан Трифуновић

Штампа
Атеље Јуреш
Чачак

Тираж
500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02(497.11)

БИБЛИОТЕКАР : часопис за теорију и праксу
библиотекарства / главни и одговорни уредник
Драгана Грујић. - Год. 1, бр. 1 (1948/1949)-год. 47,
бр. 1/2 (1997) ; Год. 48, бр. 1/4 (2006)- . - Београд :
Библиотекарско друштво Србије, 1948/1949-1997;
2006- (Чачак : Атеље ”Јуреш”). - 24 cm

Полугодишње.

ISSN 0006-1816 = Библиотекар (Београд)

COBISS.SR-ID 427270